DĚJINY

SLOVANSKÝCH APOŠTOLŮ

CYRILLA A METHODA.

S ROZBOREM

A OTISKEM HLAVNÍCH PRAMENŮ.

SEPSAL

Dr. FRANTIŠEK PASTRNEK,

professor slovanské filologie při c. k. české universitě.

C49.

SPISUV POCTĚNÝCH JUBILEJNÍ CENOU KRÁL. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK
ČÍSLO XIV.

C 113

CENA KOR 3·60.

KNIHOVNA BOHOSLOVCŮ V Č. BUDĚJOVICÍCH.

V PRAZE.
NÁKLADEM JUBILEJNÍHO FONDU KRÁL. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.
1902.

III. Hlavní prameny.

Připomenutí k otiskům obou slovanských legend.

Text *legendy o Konstantinovi* otiskuje se podle vydání Miklosichova, s náležitým zřetelem k vydání Šafaříkovu a uvedeným tam odchylkám textovým. Při tom srovnány byly též texty vydané od Bodjanského a Perwolfa. Otisk *legendy o Methodovi* jest založen na vydání nejstaršího rukopisu ruského, které pořídili A. Šachmatov a P. Lavrov. *Latinské překlady* obou legend přilehají k překladům Miklosichovým, ale jsou srovnány slovo za slovem s přijatým textem a opraveny, kdekoliv bylo třeba.

Jazyková úprava slovanských legend jest podle mého přesvědčení žádoucna, aby tyto důležité prameny historické bez obtíží mohly čteny a poznány býti. Není zajisté o tom pochybnosti, že různá hlásková a též tvarová povaha textů čtení znesnadňuje a náležitému pochopení překáží. Tomu snažili se částečně odpomoci již Šafařík a Miklosich. Oba otiskli tyto dva prameny v upravě přístupné. Známé jsou zásady, kterými se při tom řídili. „Přemítaje," praví Šafařík v předmluvě k vydání Památek dřevního písemnictví Jihoslovanů (v Praze, 1851), „často na mysli, proč by u vzdělancův našich, i samých učených, k jazyku staroslovanskému a pokladům jeho taková byla speklá nedbal a nevážnost, že jí ničímž odhliviti nelze, vždy jsem konečně na tom výroku ustrnul, že tím vlastně a hlavně, mimo některé jiné postranní příčiny, posavadní převrácený spůsob vydávání těch starých památek vinen jest. V Britanii, Francii, v Němcích a Vlaších vzorná ruční vydání nejstarších památek přirozeného jazyka náleží mezi kdomácí lénoty, jsou předmětem úcty, obliby a chlouby všech vzdělancův, i samých dam. U nás Slovanův

jest několiko pěstounův staroslovanštiny, někdy dva, tři, někdy i čtyři, jeden ode druhého na sta mil vzdálí, každý ve své honitvě samožil a samopán: ti plody své znají a ztravují. Než vyznejme pravdu: u oněch žádnému rozumnému vydavateli a knihtiskaři nevzejde více na mysl, aby tisknul základní díla řeckého, latinského neb domácího jazyka tak, jak je zbarbařelá ruka pověrečného žakana ve středním věku z nouze nebo jalovkusu napsala, neotesanou frakturou, s abbreviaturami, ligaturami a ostatními titěrami atd.“ A podobně soudil též Miklosich. „Při otisku staroslověnského textu,“ dí v Altslov. Formenlehre in Paradigmen (Wien, 1874), Einl. XXXIV., „zůstal jsem věren methodě, které jsem se vždy držel, že podle smyslu kladu znaménka rozdělovací, že vynechávám zcela zbytečná znaménka, jimiž opisovatelé, otrocky napodobujíce Řeky, zohyzdili zvláště samohlásky na začátku slov, konečně že zkratky rozvádím.“ Oba vydávali tudíž staroslovanské texty bez oněch nadřádkových znamének a ve znění úplném, avšak od nahodilé pozdější redakce se neuchylovali. Legendu o Methodovi vydali oba podle znění staroruského, legendu o Konstantinovi podle znění starosrbského. Myslím však, že k obecné potřebě historické — a k tomu účelu se tyto prameny vydávají (srv. textovou úpravu ve vydání: Chronica Nestoris. Textum russico-slovenicum edidit Fr. Miklosich. Vindobonae, 1860.) — jest žádoucno, aby oba životopisy uvedeny byly na společného jmenovatele, totiž na jednaký staroslověnský jazyk, v kterém původně sepsány byly, legenda o Konstantinovi ještě za živobytí bratrova, legenda o Methodovi záhy po jeho smrti. Oba životopisy mohou takto zároveň sloužiti za ukázky a vzory onoho starého „slověnského“ jazyka, jaký se nám podle výsledku vědeckých výzkumů jeví původně, totiž ku konci devátého anebo na počátku desátého století, ovšem v oné úpravě, která jest vybudována *na základě písma cyrillského.*

Tato *úprava* jest celkem dosti prostá. Všechny zkratky jsou rozvedeny. Píše se tu vždy ѻ a nikdy ѡ, vždy ѹ a nikdy ꙋ, vždy ѿ a nikdy ѽ, píše se jediné и a žádné і nebo ї, dále vždy шт a nikdy щ. Máme tu nosovky ѧ a ѩ, ѫ a ѭ; rozlišují se hlásky є a ѥ, ѣ a ѥ; přesně se liší oba jery ъ a ь. Píše se dále з a ꙁ, toto jako podnebná sykavka, vzniklá z г. Měkkost se zvláště označuje při л, н, р, a to před ь a и; jinak se klade praejotovaná samohláska ѥ, ѩ, ю, ѩ, ѭ. Dále se píše vždy -ьѥ, -ьѩ atd. Podnebné a sykavé souhlásky (souhláskové skupiny) ч, ж, ш, шт, жд, щ, ꙁ jsou vždy měkké, a proto není potřeba, aby tato výslovnost

jejich zvláště označována byla. Tvary položeny ty, které dlužno považovati za původní a nejstarší. Proto se píše skloňování náležité, ku př. сънъ, сыноу atd., podle u-kmenů, господь, господи atd., podle i-kmenů. Skloňování složené jeví nejstarší, nestažené tvary -аіего, -оуіемоу, -ѣіемь atd., a v množném čísle ovšem -ъи- a -ии-. Slovesné tvary: 3. sg. a plur. praes. -тъ; aor. prosté (asigmatické) идъ, идє atd., 3. pl. идѫ, обрѣтѫ; imperfekta -ѣахъ; aor. condic. бимь, би, бишѧ. Též některá slova uvedena v tvaru původním, jmenovitě братръ, братрыіе, цѣсарь, блаюдѣть a pod. Jiná slova zůstala nezměněna, ač se předpokládá, že jsou původu pozdějšího. Tak ku př. čteme v legendě o Methodovi důležitý liturgický terminus мьша, jehož v leg. o Konstantinovi není.

Vnitřní obsah touto jazykovou rekonstrukcí se ovšem nijak nemění. Jak poznamenal již Miklosich při vydání leg. o Konstantinovi, jsou rozdíly mezi jednotlivými rukopisy zcela nepatrné a nedotýkají se historicky vážných věcí. Není pochybnosti, že každá legenda měla svůj jednotný pramen, který od dob nejstarších věrně se zachovával. Jazykovou podobu těchto prvopisů pokud možná vystihnouti, jest zároveň úkolem přítomné filologické úpravy.

1. Legenda o Konstantinovi.

Původní text, jazykem staroslověnským.

Мѣсяца февроуарыа въ .ѲІ. дьнь.

Памать и житыє блаженаіего оучителѧ нашего Константина философа, пръваіего наставьника Словѣнскоу ѩзыкоу.

Благослови, отьче!

I. **Богъ милостивъи и штедръи, ожидаѧ покаанье человѣчьско, да бж вьси съпасени бъıли, и къ разоумъ истиньнъи пришьли — не хоштетъ бо съмрьти грѣшьникоу, нъ покаанью и животоу, аште и наипаче прилежитъ на зълобж — не оставлаіетъ человѣча рода отъпасти ослабленьıемь и къ съблазнь непрıазнинж прити и погıбнжти, нъ на каажьдє лѣта и врѣмена не прѣставлаетъ благодѣти творѧ намъ мъного, ако испрьва даже и до нъıня, патриархъı же прьвѣіє и отъци, и по тѣхъ пророкъı, а по сихъ апостолъı и мжченикъı, правь-**

Mensis februarii XIV. die.

Memoria et vita beati doctoris nostri Constantini philosophi, primi institutoris Slovenicae gentis.

Benedic, pater!

I. Deus misericors et benignus, expectans poenitentiam hominum, ut omnes salvi fiant et ad cognitionem veritatis perveniant (I. Tim. 2. 4), — non enim vult mortem peccatoris, sed poenitentiam et vitam, quamvis deditus sit malitiae, — non patitur humanum genus deficere debilitate et in tentationem diaboli incidere et perire, sed omnibus annis et temporibus non desinit gratiam impertiri nobis multifariam, ut ab initio ita ad hoc usque tempus, per patriarchas primum et per patres, et post eos per prophetas, et post hos per apostolos et martyres, per viros iustos et doctores, eligens eos ex hac turbulenta vita; noscit enim dominus suos, qui eius sunt, sicuti

дѣнъıими мѫжи и оучителı, избираѧ ıхъ отъ мъногомлъвıнаıего [1]) житıа сего; знаıетъ бо господь своıѧ, ıже ıего сѫтъ, ıакоже рече: овцы моıѧ гласа моıего слъıшатъ, и азъ знаю ıѧ, и именıмь къзъıваю ıѧ, и по мıнѣ ходятъ, и азъ даю имъ животъ вѣчıнъıи. ıеже сътвори и къ нашь родъ, къздвигъ намъ оучителıа сего, ıже просвѣти ѩзъıкъ нашь, слабостıю омрачıшь [2]) оумъ свои, паче же лıстıю дъıволıю, не хотѣвъшь [3]) къ свѣтъ [4]) божьи заповѣдьи ходити. житıе же ıего ıавлıаетъ, и по малоу съказаıемо, ıакоже бѣ, да, ıже хощетъ, то се слъıша подобитъ сѧ ıемоу, бъдрость прıемлıа а лѣность отъмѣтаıа, ıакоже рече апостолъ: подобьни мıнѣ бъıваите, ıакоже и азъ Христоу.

II. Въ Солоуньскѣ градѣ бѣ мѫжь ıетеръ, добророднъıь и богатъ, именıмь Лъвъ, прѣдрьжа санъ дрѫгарьскъıи подъ стратигомь. бѣ же благовѣрьıь, съхранıаѧ вьсѣ заповѣдı божьıа испълнь, [1]) ıакоже иногда Ноевъ; живъıи же съ подроужьıемь своимь, [2]) роди .з. отрочатъ, отъ нихъже бѣше мла-

I. [1]) многомѣтежнаго Ryl.
[2]) омрачıше, хотѣвъше ve všech rukop.
[3]) къ свѣтѣ Šaf. Perw.
II. [1]) истинно Ryl.
[2]) Slova живъı же съ подроужьıемь своимь nejsou v Ryl.

dixit: Oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et nomine voco eas, et sequuntur me, et ego do iis vitam aeternam (Joh. 10. 27—28). Quod fecit in nostra quoque stirpe, excitato nobis magistro hoc; qui illuminavit gentem nostram, quae debilitate sua obscuravit mentem suam vel potius fraude diaboli neque voluit in luce divinorum praeceptorum ambulare. Vita vero eius ostendit, etiam paullulum narrata, qualis fuerit, ut, qui voluerit, hoc audiens similis fiat ei, alacritatem assumens et segnitiem abiiciens, sicut dixit apostolus: Imitatores mei estote, sicuti et ego Christi (I. Cor. 4. 16).

II. In Thessalonicensi urbe erat vir quidam, ingenuus et dives, nomine Leo, obtinens dignitatem drungarii sub stratego. Erat vero orthodoxus, servans omnia praecepta divina pleniter, sicuti olim Job: vivens enim cum coniuge sua genuit septem liberos, quorum minimus, septimus, Constantinus philosophus erat, institutor et doctor noster. Postquam vero eum peperit mater, tradebant eum nutrici ad

дѣишьи, седмъи, Константинъ философъ, наставьникъ и оучитель нашь. иегда же и роди мати, въдаваше и домлици, да и би доила; отроча же не рачи са [3]) ѣати по тоужди сьсьць никакоже, развѣ по матерьнѣ, донѣдеже отъдоиенъ бъістъ. се же бъістъ по божью съмотрѣнью, да би добра коренѣ добраа лѣтораслъ нескврьньномь мльком въздоиена бъіла. по семь же добраа та родителиа съвѣштавъша са не съходиста са, говашта себѣ, нъ тако жиста о господи ыко братръ и сестра лѣта .ѳ., донѣдеже и съмрьтъ разлжчи, никакоже прѣстжпльша того съвѣта; на сждъ же иемоу хоташтоу ити плака са мати отрочате сего, глаголыштн: не брѣгж о вьсемь, развѣ о младенъци семь иединомь, како иматъ бъіти оустроиенъ. онъ же рече ien: вѣрж ими ми, жено, надѣіж са богѣ, ыко дати иматъ иемоу отьца и строителиа такого, иже и строитъ вьса христьіанъі. иеже са и съвъістъ.

III. Седми же лѣтъ сы отрокъ, видѣ сънъ, и повѣдаа отьцоу и матери рече: ыко стратигъ съвькравъ вьса дѣвица нашего града, рече къ мьнѣ: извери себѣ отъ нихъ, ыже

[3]) не вьсхотѣ Ryl

enutriendum; puer autem nullo modo voluit prehendere alienam mammam, nisi maternam, donec enutritus est. Hoc vero factum est divina providentia, ut bonae radicis bona soboles immaculato lacte enutriretur. Post hoc autem boni hi parentes consilio capto amplius non coierunt, temperantes sibi, sed ita vixerunt in domino sicut frater et soror annos XIV, donec eos mors separavit, nullo modo transgressi hoc propositum. Cum autem ille ad iudicium iturus esset, flevit mater puerum hunc, dicens: Nihil me habet sollicitam praeter puerum hunc unum, quomodo educendus sit. Ille vero ei: Crede mihi, inquit, coniux, confido deo, eum ei daturum esse patrem et rectorem, qui regit omnes christianos. Quod etiam factum est.

III. Cum vero esset septem annorum puer, vidit somnium, et narrans patri et matri: Strategus, inquit, collectis omnibus virginibus nostrae urbis, dixit mihi: Elige tibi ex iis, quam vis, coniugem et in auxilium aequalem tibi. Ego vero, circumspiciens et diiudicans omnes, vidi unam pulcherrimam omnium, vultu splendentem et admodum ornatam monilibus aureis et margaritis atque omni decore,

хощтеши, подроужкыє и на помощть съвркстъ себѣ. азъ же съглаждавъ и съмотрѣ вьсѣхъ, видѣхъ единѫ краснѣишѫ вьсѣхъ, лицемь свѣтѧштѫ сѧ и оукрашенѫ вельми монистъı златъı и бисромь и вьсеѩ красотоѩ, иежє бѣ има Софьıа, сирѣчь мѫдрость. тѫ извьрахъ. слъıшавъша же словеса си родителıа иего, рѣста къ немоу: сыноу, храни законъ отьца своиего, и не отъвръжи наказанıа матере своиеѩ; свѣтильникъ бо заповѣдь законоу и свѣтъ. рьци же прѣмѫдрости: сестра ми бѫди, а мѫдрость знаемѫ себѣ сътвори; сıаетъ бо прѣмѫдрость паче слънца; и аште приведеши ѫ себѣ имѣти подроужкıє, то отъ мънога зъла извавиши сѧ иеѩ. иегда же и въдаста къ наоученкıє, спѣшıе паче вьсѣхъ оученикъ въ кънигахъ памятьıѩ скороѩ вельми, ако и дивоу бъıстъ вьсѣмъ. иединого же отъ дьнии, ѩкоже объıчаи иестъ богатичиштелмъ глоумıенкıє творити ловитвоѩ, изиде съ ними на поле, крагоуи свои възмъ; и ако поусти и, вѣтръ сѧ обрѣтъ по съмотрıенью божью възѧтъ и занесе иего. отрокъ же отъ того въ оунъıнкıє и печалı въпадъ, дъва дьни не ѩстъ. чловѣколюбкıемь бо сконмь милостивъıи богъ, не

---

cui nomen erat Sophia, id est sapientia. Hanc elegi. Quibus verbis auditis, parentes eius dixerunt ei: Conserva, fili, legem patris tui, et ne dimittas praecepta matris tuae (Proverb. 6. 20); lucerna enim mandatum legis et lux (Proverb. 6. 23). Dic autem sapientiae: Soror mihi esto, prudentiam autem cognitam tibi fac (cf. Proverb. 7. 4); splendet enim sapientia magis quam sol (cf. Sapient. 7. 29); et si adduxeris eam tibi, ut habeas eam coniugem, a multis malis liberaberis per eam. Cum vero eum instituendum mandassent, proficiebat magis omnibus discipulis in litteris memoria admodum celeri, ita ut mirum esset omnibus. Quadam vero dierum, sicut mos est liberis divitibus delectari venatione, exiit cum iis in campum, falconem suum secum habens; cum autem eum emisisset, ventus exorsus providentia divina sustulit et abripuit eum. Puer vero ob hanc rem in tristitiam et moerorem incidens, per duos dies cibo se abstinuit. Amore enim hominum ductus misericors deus, nolens eum assuefieri rebus vitae huius, facile eum cepit. Ut olim cepit Placidam in venatione cervo, sic et hunc falcone. Secum autem considerata vitae huius vanitate, poenitebat, dicens: Talisne est vita haec, ut gaudii

вела [1]) іемоу привъıкнѫти житъıискъıихъ вештъхъ, оудобь и оуловн. ıакоже древлѣ оуловн Плакидѫ въ ловѣ іеленьмь, тако и сего крагоуѣмь. въ себѣ же помъıшлѣ житъıа сего соуѣтѫ окаıше сѧ, глаголѧ: таково ли іестъ житіе се, да въ радости мѣсто печалн прибъıваетъ? отъ сего дьне по инъ сѧ пѫтъ имѫ, иже іестъ сего лоучьи, а въ малѣ житъıа сего своихъ дьньı не ижднвѫ. и по оученіе сѧ имъ, сѣдѣаше въ домоу своіемь, оуча сѧ из оустъ кънигамъ свѧтаіего Григорьıа богослова; и знамение крьстьное сътвори на стѣнѣ, и похвалѫ свѧтоуѣмоу Григорью напьса сицевѫ: о Григорьıе, тѣломь человѣче, а доушеѫ ангеле! тъı тѣломь человѣкъ съı, ангелъ ıави сѧ; оуста бо твоа ıако единъ отъ серафимъ бога прославлıаѫтъ и вьселіенѫѫ просвѣщтаѫтъ правъıѫ вѣръı казанıемь. тѣмь же и мене, припадаѫшта къ тебѣ любъвьıѫ и вѣроѫ, приими, и бѫди ми оучитель и просвѣтитель. таковаıа завѣщтаваше. въшьдъ же въ мъногъı бесѣдъı и оумъ велькı, не могъı разоумѣти глъбинъ, въ оунъıніе велико въпадѐ. странинъ же нѣкои бѣ тоу, оумѣıа граматикиѫ, и къ немоу шьдъ молıаше и, на

III. [1]) не хоте Ryl.

loco tristitia accedat? Ab hac die aliam viam ingrediar, quae est hac melior, in turba autem vitae huius meos dies non absumam. Et ad litterarum studium se conferens, sedebat in domo sua, memoriae mandans libros sancti Gregorii theologi; et signum crucis fecit in pariete, et encomium sancto Gregorio scripsit tale: O Gregori, corpore homo, anima vero angele! Tu, qui corpore homo es, angelus apparuisti; os enim tuum tamquam aliquis e seraphim deum glorificat et orbem terrarum illuminat verae fidei explicatione. Itaque etiam me, accedentem ad te cum amore et fide, suscipe, et esto mihi magister et illuminator. Talia pollicebatur. Ingressus autem in multos sermones et intelligentiam magnam, cum non posset perspicere profunditates, in moerorem magnum incidit. Peregrinus vero quidam erat ibi, peritus grammaticae, et ad eum veniens rogabat eum, ad pedes eius advolutus et tradens se ei: Bene faciens, doce me, inquit, artem grammaticae. Ille vero, talento suo defosso, dixit ei: Juvenis, noli te fatigare; negavi enim prorsus quemquam me docturum hoc

ногоу іего падаѣ и вѣдаѣ сѧ іемоу: добрѣ дѣѣ, наоучи мѧ, рече, ѫждожьствоу граматичьскоуіемоу. онъ же талантъ свои погребъ, рече къ німоу: юноше, не троуждаи сѧ; отърекълъ бо сѧ іесмь отънѫдъ никогоже не оучити семоу въ моѣ дьни.[2]) паки же отрокъ кланѣаѣ сѧ іемоу, съ сльзами глаголаашє: вѣзьми вьсѫ моѣ чѧсть отъ домоу отьца моіего, іеже ми достоитъ, а наоучи мѧ. не хотѣвѣшоу же ономоу послоушати іего, шьдъ въ домъ свои, въ молитвахъ прѣбываашє, да би обрѣлъ желанье срьдьца своіего. въ скорѣ же богъ сътвори волѭ боѣштихъ сѧ іего. о красотѣ[3]) бо іего и мѫдрости и прилежьнѣіемь оученьи, іеже вѣ растворіено въ німь, слъішавъ цѣсарівъ строитель, иже нарицаетъ сѧ логоѳетъ, посъла по нѣ, да сѧ би съ цѣсарівмь оучилъ. отрокъ же, оуслъішавъ се, съ радостьѭ пѫти сѧ ѣатъ, и на пѫти поклонь сѧ молитвѫ сътвори, глаголѣ: боже отьцѣ нашихъ и господи милости, иже іеси сътворилъ вьсѣкаа словомь и прѣмѫдростьѭ своіеѭ, съзьдавъ чловѣка, да владѣетъ тобоѭ сътворіенъіими тварьми, даждь ми сѫштѫѭ въскрай твоихъ прѣстолъ прѣмѫдрость, да разоумѣѭ, чьто іестъ оугодьно тебѣ. и съпасѫ сѧ. аз бо іесмь рабъ твои и сънъ рабъі твоіеѣ. и къ семоу

III. [2]) вѣ вѣсѣ мое дьни житїа Šaf.
[3]) о разоумѣ Ryl.

per meos dies. Iterum autem puer, adorans eum, cum lacrimis dicebat: Sume omnem meam partem domus patris mei, id quod ad me pertinet, sed doce me. Nolente vero illo morem ei gerere, ingressus in domum suam, precibus se tradebat, ut consequeretur desiderium cordis sui. Mox autem deus perfecit voluntatem timentium ipsum. De pulchritudine enim eius et sapientia et assiduo studio, quod erat coniunctum in eo, certior factus imperatoris oeconomus (rector), qui vocatur logotheta, accersivit eum, ut una cum imperatore erudiretur. Puer autem, his auditis, cum gaudio profectus est, et in initere venerabundus oravit, dicens: Deus patrum nostrorum et domine misericordiae, qui fecisti omnia verbo et sapientia tua, constituens hominem, ut dominaretur a te factis creaturis (cf. Sapient. 9. 1—2), da mihi quae est prope tuos thronos sapientiam (cf. Sapient. 9. 4), ut intelligam, quid tibi gratum sit, et ut salvus fiam. Ego enim sum servus tuus et filius ancillae tuae (Sapient. 9. 5. Psal

прочѫю Соломоню молитвѫ изглаголавъ и въставъ рече аминь.

IV. Ѥгда же приде къ Цѣсарю Градоу, въдаша и оучителѥмъ, да са оучитъ. и въ три мѣсаца навъикъ граматикиѫ, по прочаа са ѩтъ оученыа. и наоучи са Омироу и геометрьи и оу Лъва и оу Фотыа диалектицѣ и вьсѣкмъ философьскъимъ оученьѥмъ, къ симъ же и риторикии и ариѳмитикии, астрономьи и моусикии и вьсѣкмъ прочиимъ ѥлиньскъимъ ѫждожьствомъ. такоже и навъыче вьса, ꙗкоже би ѥдино отъ нихъ навъикнѫлъ. скорость бо са съ прилежанъѥмь сълѫчи, дроугъ дроугѫ прѣспѣваѫшти, имьже са оученыа и ѫждожьства съврьшаѫтъ. болѥ же оученыа тихъ образъ на себѣ ꙗвлыаа, съ тѣми весѣдоваше, съ нимиже бѣаше полезьнѣѥ, оукланыаа са отъ оукланыаѫштиихъ са въ стрѣпътъı,[1] она тъчыѫ ѥдина съматрыаа и дъıа, како би, въ мѣсто земльнъıихъ небеськаа прѣмѣнѣ, излетѣлъ ис тѣлесе сего и съ богомь жилъ. оузьрѣвъ же ѥго такова сѫшта логоѳетъ, дастъ ѥмоу власть надъ своимь домомь и въ цѣсарѥвѫ полатѫ съ дрьзновенъѥмь въходити. и въпроси ѥго ѥдиноѫ,

IV. [1]) вь злобоу Lvov. Ryl.

115. 6). Et ad hoc reliquam Salomonis orationem elocutus surrexit et dixit amen.

IV. Postquam vero venit Constantinopolim, tradiderunt eum magistris, ut erudiretur. Et per tres menses edoctus grammaticam, reliquas attigit scientias. Et didicit Homerum et geometriam et apud Leonem et apud Photium dialecticam et omnes philosophicas disciplinas, praeterea autem et rhetoricam et arithmeticam, astronomiam et musicam et caeteras hellenicas artes. Tam egregie eas didicit omnes, ac si unam tantum earum disceret. Celeritas enim cum assiduitate coniuncta erat, altera alteram superans, qua re scientiae et artes perficiuntur. Magis vero quam doctrinam humilem vultum prae se ferens, cum iis loquebatur, quibuscum erat utilius, vitans eos, qui aberrant in devia, ea tantum spectans et agens, qualiter, rerum loco terrestrium caelestes assecutus, evolaret e corpore hoc et cum deo viveret. Videns vero eum talem esse logotheta, dedit ei potestatem supra suam domum et ut in imperatoris palatium

глаголѧ: философе, хотѣлъ бимь оувѣдѣти, чьто ѥстъ философьꙗ. онъ же скоромь оумомь рече абые: божьꙗмъ и человѣчамъ вештьмъ разоумъ, ѥлико можетъ человѣкъ приближити сѧ богѣ, и ꙗко дѣтѣлыѭ оучитъ человѣка по образоу и по подобью бъıти сътворѣшоуѥмоу и. отъ сего же паче възлюби и присно въпрашаашѥ и о вьсемь толикъ мѫжь, великъ и чьстьнъ. онъ же сътвори ѥмоу оученые философьско, въ малѣхъ словесьхъ великъ оумъ сказавъ. въ чистотѣ же прѣбъıваѧ, ѥльми оугаждаашѥ богоу, тольми паче любьзнѣи вьсѣмъ бъıваашѥ. и логоѳетъ вьсыкѫ чьсть творѧ ѥмоу говѣинѫ злато мъного даꙗашѥ ѥмоу, онъ же не приимаашѥ. ѥдиноѭ же рече ѥмоу: твоꙗ красота [2]) и мѫдрость отъıнѫдь из лиха нѫдитъ мѧ любити тѧ; то дъштерь имамь доуховьнѫ, ѭже отъ крьстила възѧхъ, красьнѫ и богатѫ и рода добра и велыа: аште хоштеши, подроужью сыѭ ти дамь; отъ цѣсаря же нъıнѣ велыѭ чьсть и кънѫжьıе приимъ, болъıше чаи, въ скорѣ бо и стратигъ бѫдеши. отъвѣшта же ѥмоу философъ: даръ оубо великъ трѣбоуѭштиимъ ѥго, а мьнѣ болѥ оученыа нѣстъ ино, имьже ра-

[2]) разоумь Ryl.

libere ingrederetur. Et interrogavit eum quondam, dicens: Philosophe, vellem cognoscere, quid esset philosophia. Ille vero celeri ingenio dixit extemplo: Divinarum et humanarum rerum cognitio, quantum potest homo appropinquare deo, et quod opera docet ad imaginem et similitudinem esse eius, qui eum creavit. Quapropter eo magis adamavit et semper interrogabat eum de omni re tantus vir, magnus et venerandus. Ille vero tradidit ei doctrinam philosophicam, paucis verbis magnam sententiam explicans. In castitate vero permanens, quo gratior fiebat deo, eo gratior omnibus. Et logotheta omnem honorem tribuens ei reverentiae, aurum multum offerebat ei, sed ille non accipiebat. Quondam vero dixit ei: Tua pulchritudo et sapientia exinde valde me cogunt, ut amem te; filiam habeo spiritualem, quam ex baptisterio sustuli, pulchram et divitem et nobili et magno loco natam: si vis, coniugem hanc tibi dabo; ab imperatore vero nunc magno honore et principatu accepto, maiora expecta, mox enim strategus fies. Respondit autem ei philosophus: Munus quidem magnum eis, qui appetunt id, mihi autem doctrina

зоумъ съвѣравъ пр҃кдѣдьнꙗ чьсти и богатьства хощтѫ искати. слꙑшавъ же логоѳетъ отъвѣтъ его, шьдъ къ ц҃ксарици [3]) рече: сь философъ юнъи не любитъ житьꙗ сего; то не отъпоустимъ его обьштинꙑ, нъ постригъше и на попоꙗство, отъдадимъ имоу слоужьбѫ, да вѫдетъ виблотикарь оу патриарха въ сватѣи Софьи, негли понѣ тако его оудрѫжимъ. иже и сътвориша имоу. мало же съ нѣми вьскма побꙑвъ, на Жꙁъкоие Морие въшьдъ, съкрꙑ са тан въ монастꙑри. искаша же его .s҃. мѣсяць, и ледва и обрѣтѫ. не могъше же его принѫдити въ тѫ слоужьбѫ, оумолиша и оучителънꙑи столъ прѣꙗти и оучити философьи тоземьца и странънꙑꙗ, съ вьсякоѫ слоужьбоѫ и помоштьꙗ. и по то са приꙗтъ.[4])

V. Бѣ же Ꙗннисъ патриархъ иересь въздвиглъ, глаголѫ, не творити чьсти сватꙑимъ иконамъ. и съвьравъше сънѣмъ обличиша и, ꙗко неправо глаголиетъ, и съгънаша его съ стола. онъ же рече: насилиемь ма съгънаша, а не

[3]) къ царю. Šaf. podle Ryl. a Lvov. II.

[4]) и сїе прїетъ Ryl.

nihil maius est, qua scientiam colligere et avorum honores et divitias volo quaerere. Audito vero logotheta responso eius, venit ad imperatricem et dixit: Hic philosophus iuvenis non amat vitam hanc; ne dimittamus eum a communione (nostra), sed tondeamus eum ad presbyterium et tradamus ei officium, ut sit bibliothecarius apud patriarcham in sancta Sophia, ut saltem hoc modo eum teneamus. Quod etiam fecerunt ei. Cum autem per breve tempus cum eis omnino permansisset, ad Angustum Mare profectus abscondidit se clam in monasterio. Quaesiverunt vero eum per sex menses, et vix eum invenerunt. Sed cum non possent eum cogere ad illud officium, rogaverunt eum, ut doctoris cathedram acciperet et doceret philosophiam indigenas et peregrinos, cum omni officio et auxilio. Et id suscepit.

V. Excitaverat vero Jannes patriarcha haeresim, dicens, non esse tribuendum honorem sanctis imaginibus. Et convocata synodo, damnaverunt eum, quod non vere loqueretur, et removerunt eum a sede (patriarchali). Ille autem dixit: Vi me removerunt, non autem

пр҃кпр҃кв҃ъше мене; не можетъ бо сѧ никъто же противити словеснымъ моимъ. ц҃ксрь же съ патрикыи оустроивъ философа посъла на нь, рекъ тако: аште можеши, юноше, сего пр҃кпр҃кти, то пакы столъ свои приимеши. онъ же оузьр҃квъ философа юна т҃кломь, а не в҃кдѣ стара оума къ немь, и иже в҃кахѫ посъланн съ нимь, рече къ нимъ: вы подъножыа моего н҃сте достоини, то како азъ съ вами сѧ хощѫ пр҃кти? философъ же къ немоу рече: не людьскаего обычая дрьжи сѧ, нъ божьи заповѣдьи зьри. ꙗкоже бо иесн и ты отъ земля и доуша богомь съставленъ, тако и мы вьси. то на землѭ зьрѧ, человѣче, не гръди сѧ. пакы же Іоаннисъ отъв҃кшта: не подобьно иестъ въ иесень ц҃в҃тыць искати ни старыца на воискѫ гънати, ꙗко юношѫ н҃кконего, Нестора. философъ же отъв҃кшта емоу: самъ на сѧ вины обр҃ктаеши. рьци, въ кѣмь врьстѫ доуша сильн҃киши т҃клесе иестъ? онъ же: на старость. философъ же рече: то на кѣмь тѧ брань гонимъ? на т҃клесьнѫ ли или на доуховьнѫ? онъ же рече: на доуховьнѫ. философъ же отъв҃кшта: то ты нъıнѣ сильн҃ки хощеши бъıти, да не глаголи намъ тацѣхъ

---

convicerunt me; nemo enim potest resistere verbis meis. Imperator autem cum patriciis deliberatione habita, philosophum misit contra eum, locutus ita: Si potueris, iuvenis, hunc convincere, tum cathedram tuam recipies. Ille autem videns philosophum iuvenem corpore, sed ignorans maturam mentem in eo, et qui missi erant cum eo, dixit iis: Vos scabello meo estis indigni; quomodo igitur ego vobiscum disputabo? Philosophus autem ei dixit: Ne humanum morem sequere, sed divina praecepta intuere. Sicut enim es et tu e terra et anima a deo compositus, ita etiam nos omnes. In terram igitur despiciens, homo, ne superbi. Iterum vero Jannes respondit: Non decet auctumno flores quaerere nec senem in pugnam agere, sicut iuvenem quemdam, Nestorem. Philosophus autem ei respondit: Ipse in te culpam invenis. Dic, qua aetate anima fortior corpore est? Ille vero: In senectute. Philosophus autem dixit: In quam te igitur pugnam agimus? In corporalemne an in spiritualem? Ille autem dixit: In spiritualem. Philosophus vero respondit: Tu igitur nunc fortior eris. Ne loquere nobis tales fabulas, non enim intempestive neque flores quaerimus neque in pugnam te agimus. Pudore

притъчѣ, не без вр҃кмене бо ни цв҃ктьць ищемъ, ни на воискѫ тебе гонимъ. посрамль же сѧ тако старьць инамо обрати бесѣдѫ, и рече: рьци ми, юноше, како кръстоу разорѣноу сѫштоу не кланѣемъ сѧ емоу, ни лобызаемъ его, а вы, аште икона до прьси тъкъмо бѫдетъ писана, чьсть ѥи творѧште не стыдите сѧ? философъ же отъвѣшта: четыри бо части кръстъ иматъ, и аште ѥдина часть его оубѫдетъ, то оуже своѥго не ѩвлѣѥтъ образа; а икона тъкъмо отъ лица ѩвлѣѥтъ образъ и подобые того, ѥгоже ради бѫдетъ писана: не львова бо лица ни рысьа зьритъ, иже ѭ видитъ, ни пръваѥго образъ. пакы старьць рече: како се оубо кланѣѥте кръстоу без напьсанья, а вывъшемъ и инѣмъ кръстомъ? икона же аште не иматъ напьсана имене, ѥгоже бѫдетъ образъ, то не творите ѥи чьсти? философъ же отъвѣшта: вьсякъ бо кръстъ подобьнъ образъ иматъ Христовоу кръстоу, а иконы не имѣѭтъ вьсѧ ѥдиного образа. старьць же рече: богоу рекъшоуѥмоу къ Моусею: не сътвориши вьсякого подобьа, како вы творѧште кланѣѥте сѧ? философъ же противѫ семоу отъвѣшта: аште би рекль: не сътвориши никакогоже подобьа, то право пьриши; нъ ѥстъ рекль: не

---

vero affectus ita senex in aliam partem vertit sermonem et dixit: Dic mihi, iuvenis, quomodo crucem, quae mutilata est, neque veneremur neque osculemur, vos vero, si imago usque ad pectus tantum picta sit, honorem ei tribuere non pudet? Philosophus autem respondit: Quatuor enim partes crux habet, et si una pars eius deest, non aplius suam ostendit formam; imago vero tantum a vultu ostendit formam, et similitudinem eius, cuius causa est picta: neque leonis enim vultum neque pardalis videt, qui illam vidit, sed primi (prototypi) formam. Iterum senex dixit: Quomodo ecce enim veneramini crucem sine titulo, cum etiam aliae cruces sint? Imaginem autem, nisi habeat inscriptum nomen, cuius est imago, non veneramini? Philosophus vero respondit: Omnis enim crux similem formam habet Christi cruci, imagines autem non habent omnes unam formam. Senex vero dixit: Deus cum dixerit Moysi: Non facies omnem similitudinem (Exod. 20. 4), quomodo vos facientes veneramini? Philosophus autem contra id respondit: Si dixisset: Nullam facies similitudinem, recte

вьсѣкого, сирѣчь недостоинаіего. противѫ же симъ не могъı прѣти сѧ [1]) старьць, оумльча, посрамлѣ сѧ.

VI. По сихъ же Ягарѣни, нарицаіеми Срацини, въздвигѫ хоулѫ на іедино божьство сватъıѧ троицѫ, глаголѣште: како вы, христьıане, іединъ богъ мѣнѧште размѣшаіете и пакы на три, глаголѣште, ѣко отьць и сынъ и доухъ іестъ? аште можете съказати ѣвѣ, то посълѣте мѫжа, иже могѫтъ глаголати о семь и прѣпрѣти ны. вѣ же тогда философъ .к. и .д. лѣтомъ. съборъ же сътвори цѣсарь, и призъвавъ и рече іемоу: слъıшиши ли, философе, чьто глаголѣтъ скврьньıни Ягарѣни на нашѫ вѣрѫ? то ѣко сватъıѧ троицѫ съı слоуга и оученикъ, шьдъ противи сѧ имъ, и богъ, съврѣшитель съı вьсѣкои вещти, славимъıи въ троици, отьць и сынъ и сватъıи доухъ, тъ да ти подастъ благодѣть и силѫ въ словесьхъ, и ѣко дроугаіего Давида нова ѣвитъ тѫ на Голиѳа, съ трьми каменьми и побѣждьша и възвратитъ тѫ къ намъ, съподобль небесьскоуіемоу цѣсарьствью. слъıшавъ же отъквѣшта: сь радостьıѫ идѫ за христьıанскѫѭ вѣрѫ.

V. [1]) wтвѣщати Ryl.

disputas; sed dixit: Non omnem, id est indignam. Contra haec autem cum non posset disputare, senex conticuit, rubore suffusus.

VI. Post haec vero Agareni, qui nominantur Saraceni, iactaverunt blasphemiam contra unam deitatem sanctae trinitatis, dicentes: Quomodo vos, christiani, unum deum esse credentes, discindite eum iterum in tres, dicentes, patrem et filium et spiritum esse? Si potestis explicare clare, mittite viros, qui possint loqui de hoc et convincere nos. Erat autem tunc philosophus viginti quatuor annos natus. Synodum vero fecit imperator, et postquam eum advocavit, dixit ei: Audisne, philosophe, quod dicunt impii Agareni contra nostram fidem? Cum igitur quodammodo sanctae trinitatis sis servus et discipulus, profectus disputa cum iis, et deus, qui perficit omnem rem, qui laudatur in trinitate, pater et filius et sanctus spiritus, ille det tibi gratiam et vim sermonis et velut alterum Davidem novum ostendat te contra Goliath, quem tribus lapidibus vicit, et reducat te ad nos, postquam dignum fecit caelesti regno. Quibus

чѣто бо ми іестъ слаждє на семь свѣтѣ, нъ за сватыѭ троицѫ живоу бъıти и оумрѣти? приставлъше же къ нємоу асикрита Георгıа и посълаша ıа.[1]) дошьдъшємъ же имъ тамо, оузьрѣша странıньıа и гноусньıа вєшти съдѣлавъшаıа са отъ нїхъ тамо, ıаже сътворили бѣахѫ на поржганıє и посмıанıє сѫштıимъ христıаномъ вьсѣмъ, къ мѣстѣ ономь живѫштıимъ, оскрьблıаıште ихъ не мало.[2]) бѣахѫ бо образъı демоньскъıа напьсали вънѣшьдоу на двьрьхъ вьсѣхъ христıанъ, дивъı[3]) творѫште и ржаıште са. въпросиша же философа, глаголıаште: можеши ли, философе, разоумѣти, чѣто іестъ знаменıє се? онъ же рече: демоньскъı образъı вижда, и мьнѭ како христıане тоу въньтрь живѫтъ; они же не могѫште жити съ нїми, бѣжѫтъ въньтъ отъ нїхъ, а идеже сего знаменıа нѣстъ въньшьдоу, то съ тѣми сѫтъ

VI. [1]) приставıше же къ нємоу асикрита Георгıа, и посла̀ше ıа Mikl. Perw. приставлъшоу же емоу асукрита Георгїа посла̀ша Mosk. ассикрита и гєωргїа послашоу Lvov. Ryl. Šaf.

[2]) оузьрѣша — немало jest jedině v Ryl.

[3]) игръı Ryl.

auditis respondit: Cum gaudio proficiscor pro christiana fide. Quid enim mihi est dulcius in hoc mundo, quam pro sancta trinitate vivere et mori? Adiuncto autem ei secretario Georgio, dimiserunt eos. Qui cum illuc pervenissent, viderunt miras et immundas res, factas ab iis illic, quas fecerant ad derisionem et cavillationem christianorum omnium, qui in loco illo vivebant, affligentes eos haud paullum. Imagines enim daemonicas pinxerant extrinsecus in ianuis omnium christianorum, res deformes facientes et illudentes eis. Interrogaverunt autem philosophum, dicentes: Potesne, philosophe, intelligere, quid sit signum hoc? Ille vero dixit: Daemonicas formas video, atque puto, christianos hic intus vivere; qui (daemones) cum non possint vivere intus cum iis, fugiunt foras ab iis; ubi vero hoc signum non est extrinsecus, ibi cum illis (incolis) sunt intus. Apud caenam vero sedentes Agareni, prudentes homines et gnari litterarum, edocti geometriam et astronomiam et caeteras disciplinas, tentantes eum interrogabant, dicentes: Videsne, philosophe, miraculum, quomodo divinus propheta Machmet, allato nobis laeto nuntio a deo, converterit multos hominus; vos vero, christiani, Christi legem

вѣнѫтрѣ. на обѣдѣ же сѣдѧште Ягарѣни, мѫдра чѧдь и кънижьна, наоучена геометрьи и астрономьи и прочимъ оученьемъ, искоушаѭште и въпрашаахѫ, глаголѭште: видиши ли, философе, дивьноие чоудо, какоже вожьи пророкъ Махметъ, принесъ намъ благѫ вѣсть отъ бога, обрати мъногы люди; и вьси дрьжимъ сѧ по законъ иего, ничесоже прѣстѫпаѭте; а вы, христьяни, Христовъ законъ дрьжѫште, вашего пророка, овъ сице, овъ инако, ꙗкоже естъ годѣ комоужьдо васъ, тако дрьжите и творите. къ симъ же философъ отъвѣшта: богъ нашь ꙗко и пѫчина иестъ морьска, пророкъ же глаголиетъ о нѣмь: родъ иего къто исповѣстъ? въземлиетъ бо сѧ отъ земль животъ иего. сего же ради исканьа мъножи въ пѫчинѫ тѫ въходатъ, и сильнии оумомь помоштьѭ иего богатьство разоумьноие приемлѭште прѣплаваѭтъ и възвращтаѭтъ сѧ, а слабии, ꙗко и въ съгнилѣхъ корабльхъ покоушаѭште сѧ прѣкити, ови истапаѭтъ сѧ, а ови съ троудомь иедва отъдъıхаѭтъ, немоштьноѭ лѣностьѭ влаѭште сѧ. ваше же иестъ жѧзько[4]) и оудобьно, иеже можетъ и прѣскочити вьсѧкъ, малъ и великъ. нѣстъ бо кромѣ людьскаего обычая, нъ иеже вьсѧкъ можетъ дѣıати. а ниче-

[4]) ꙗсно Lvov. ꙗстно Ryl. ꙗско Mosk.

tenentes, vestri prophetae, alius alio modo, uti cuique vestrum placet, ita observatis et facitis. Ad haec vero philosophus respondit: Deus noster instar maris est, propheta autem dicit de eo: Generationem eius quis enarrabit? Tolletur enim de terra vita eius (cf. Isai. 52. 8). Hunc autem quaerentes multi in mare illud ingrediuntur, et fortes mente auxilio eius divitias intelligentiae accipientes transnatant et revertuntur, debiles vero, velut in putridis navibus conantes transire, alii submerguntur, alii autem cum labore vix respirant, infirma segnitia fluctuantes. Vestrum (mare) vero est angustum et aditu facile, quod potest et transilire quilibet, magnus et parvus. Non enim est praeter humanum morem, sed quod quilibet possit facere. Nihil vero vobis (Mohammed) praecepit. Cum enim non frenaverit iram et libidinem vestram sed relaxaverit, in quam vos detrusurus est abyssum! Prudens intelligat. Christus vero non ita, sed ab inferiore loco gravem rem sursum tollit, fide autem et gratia divina docet hominem. Creator enim cum esset omnium (rerum), inter angelos

сѫже ѥстъ вамъ заповѣдалъ. ѥгда бо нѣстъ вамъ въстѧгнѫлъ гнѣва и похоти, нъ постѫпилъ, то въ кѫѭ въı имать въринѫти пропасть. съмъıслънъıи да разоумѣѥтъ. Христосъ же не тако, нъ отъ низоу тѫжькоѥ горѣ възводитъ, вѣроѭ же и дѣтѣлъıѭ божъıѥѭ оучитъ члов҃ка творьць бо съı вьсакъıимъ, междоу ангелъı и скотъı ѥстъ члов҃ка сътворилъ, словесьмь и съмъıсломь отълѫчивъ и отъ скота, а гнѣвомь и похотьıѭ отъ ангелъ; и ѥиже сѧ части къто приближаѥтъ, паче тоѭ сѧ причѫштаѥтъ въıшьнѣиихъ ли или нижьнѣиихъ. въпросиша же и пакъı: како въı, ѥдиномоу богоу сѫштоу, въ три славите и? съкажи, аште вѣси. отьца бо нарицаѥте и сына и доуха. то аште тако глаголѥте, да и женѫ ѥмоу дадите, да сѧ отъ того мъноѕи боѕи расплодать. къ симъ же философъ отъвѣшта: не глаголите тако хоулъı вещьстьнъı. мъı оубо добрѣ ѥсмъ навъıкали отъ пророкъ и отъ отьць и отъ оучителъ троицѫ славити, отьць и слово и доухъ, три ѵпостаси въ ѥдиномь сѫтьствѣ. слово же, то въплъти сѧ въ дѣвѣ, и роди сѧ нашего ради съпасенья, ѩкоже и Махметъ, вашь пророкъ, съвѣдѣтелъствоуѥтъ, напьсавъ сице: посълахомъ доухъ нашь къ дѣвѣ, изволѣше, да родитъ. отъ сего азъ вамъ извѣштенье творѫ о троици.

---

et pecudes hominem creavit, sermone et ratione secernens eum a pecude, ira vero et libidine ab angelis; et ad utram partem quis accedit, potius per eam particeps fit (rerum) superiorum aut inferiorum. Interrogaverunt vero eum iterum: Quomodo vos, cum unus deus sit, in tribus laudate eum? Dic, si scis. Patrem enim vocatis et filium et spiritum. Si ita (esse) dicitis, etiam coniugem ei date, ut ab eo multi dii generentur. Ad haec vero philosophus respondit: Nolite dicere ita blasphemiam impiam. Nos enim bene didicimus a prophetis et a patribus et a magistris trinitatem laudare, patrem et verbum et spiritum, tres substantias in una essentia. Verbum vero, illud incarnatum est in virgine, et natum est nostrae gratia salutis, sicut etiam Machmet, vester propheta, testatur, scribens ita: Misimus spiritum nostrum ad virginem, data facultate, ut pareret (Alcoran. sura 19. 17). Ex hoc ego vobis argumentum affero de trinitate. His autem verbis perculsi ad alia se converterunt, dicentes: Ita est, ut dicis, hospes. Si Christus deus vester est, cur non facitis,

сими же словесы поражени на дроугꙑ обратишꙗ сѧ, глаголѭште: ꙗко тако ѥстъ, ꙗкоже глаголѥши, гости.[5]) да аште Христосъ богъ вашь ѥстъ, по чьто не твориτе, ꙗвоже велитъ? писано бо ѥстъ въ евангелскꙑихъ кънигахъ: молитε за врагꙑ, и добро дѣкитε ненавидѧштимъ и гонѧштимъ, и ланитѫ обратитε бꙑѭштимъ. вꙑ же не тако, нъ противьна оружьꙗ остритε на творѧштаꙗ вамъ такова. философъ же противѫ симъ отъвѣщта: дъвѣма заповѣдьма сѫштема въ законѣ, къто законъ съврьшаꙗ ꙗвлꙗѥтъ сѧ, иже ли единѫ съхранитъ или иже обѣ? отъвѣщташа же они: ꙗко иже обѣ. философъ же рече: богъ ѥстъ рекълъ: молитε за обидѧштаꙗ; тъ ѥстъ рекълъ пакꙑ: болꙗшꙗ сеꙗ любъвε не можетъ никътоже ꙗвити на семь житьи, нъ да своѭ доушѫ положитъ за дроугꙑ. дроугъ же ради сε мꙑ дѣѥмъ, да не съ тѣлесънꙑимь плѣнѥньѥмь и доуша ихъ плѣнѥна бѫдетъ. пакꙑ глаголашꙗ: Христосъ ѥстъ далъ дань за сѧ и за инꙑ, вꙑ же како не твориτε того дѣлъ? и юже аштε бранѧштε себε, како понѣ дани не даѥтε сицемоу великоу и крѣпъкоу ꙗзъкоу Измаилитьскоу за братрьꙑ вашѫ и дроугꙑ? мала же просимъ, тъкъмо ѥдиного златика, и до ѥдѣже стоитъ вьсꙗ землꙗ, хранимъ миръ междоу собоѭ, ꙗкоже инъ ни-

[5]) дроуже Ryl.

---

sicut praecipit? Scriptum enim est in evangelicis libris: Orate pro inimicis et benefacite his, qui oderunt (vos) et persequuntur, et maxillam praebete percutientibus (Luc. 6. 27—29; Matth. 5. 44). Vos vero non ita (agitis), sed hostilia arma acuitis contra eos, qui faciunt vobis talia. Philosophus vero ad haec respondit: Duobus praeceptis existentibus in lege, uter legem perficere videtur, (utrum ille,) qui unum servat, an (ille), qui utrumque? Responderunt vero illi: Qui utrumque. Philosophus autem dixit: Deus dixit: Orate pro iis, qui calumniantur (vos) (Luc. 6. 28); ille dixit iterum: Maiorem hac dilectione nemo potest ostendere in hac vita, quam ut suam animam ponat pro aliis (Johan. 15. 13). Aliorum autem causa hoc nos facimus, ne cum corporea captivitate etiam anima eorum captiva fiat. Iterum dixerunt: Christus dedit vectigal pro se et pro aliis, sed vos cur non facitis eius opera? Et si iam defendentes se (ita facitis), quare saltem vectigal non datis tanto et tam potenti populo

къто́же. философъ́ же отъвѣ́шта: а́ште къто́ въ слѣ́дъ оучи-
телꙗ ходꙗ хо́штетъ въ тъ́ждє слѣ́дъ ходити, въ нѣ́же и
онъ, дроугъ́ии же съро́ктъ съвраштаѥ́тъ и, дроугъ́ ли ѥмоу
ѥ́стъ или врагъ? отъвѣ́шташа же они: врагъ. философъ́ [6])
же рече: ѥгда Христосъ дань дастъ, коѥ цѣ́сарьство вѣ́,
Измаилитьско ли или Римьско? отъвѣ́шташа же они: Римьско.
онъ же рече: тѣ́мьже не подобаѥ́тъ намъ зазирати, по
нѣже Римлꙗнѣмъ вьси даѥ́мъ дань. по сихъ́ же и ина
мъ́ногa въпрашанꙗ въпроситъ и, искоушаꙗ́ште отъ вьсѣ́хъ
хѫдожьствьи, ꙗже и сами оумѣ́ꙗхѫ. съказа же имъ вьсꙗ, ꙗ-
коже ѣ пръ́пръ́к и о сихъ́. рѣ́шꙗ къ нѣмоу: како ты вьсꙗ
си оумѣ́ѥши? философъ́ же рече къ нѣ́мъ: чловѣ́къ нѣ́кои,
почрьпъ въ мо́рьи водꙫ, въ мѣ́шьци ношаашє ѭ, и грѫдѣ́каше [7])
сѧ, глаголꙗ къ странѣ́никомъ: видитє ли водꙫ, ѥѣ́же ни-
къ́тоже не иматъ развѣ́к менє? пришьдъ же ѥдинъ мѫ́жь
поморѣ́никъ рече къ нѣмоу: неистовъ ли сѧ дѣ́ѥши, [8]) хвалꙗ
сѧ тъ́къмо о смрьдꙫштиимь мѣ́шьци? а мы сего пѫ́чинꙫ

[6]) Souvětí a slova od аште къто въ слѣдъ až do же рече scházejí v rkp. Ryl.
[7]) хвалꙗаше Ryl.
[8]) не стыдиши ли сѧ. Ryl.

Ismaëlitico pro fratribus vestris et sociis? Parva vero petimus, unum tantum aureum, et quousque stat universa terra, habemus pacem inter nos, ut nemo alius. Philosophus vero respondit: Si quis in vestigiis magistri ambulans eadem vestigia premere vult, quae et ille, alius vero ei obviam factus avertere eum conatur, amicusne ei est an inimicus? Responderunt vero illi: Inimicus. Philosophus autem dixit. Cum Christus vectigal daret, quale imperium erat, utrum Ismaëliticum an Romanum? Responderunt vero illi: Romanum. Ille vero dixit: Ideo non decet nos reprehendere, quod Romanis omnes damus vectigal. Deinde alias quoque multas interrogationes interrogaverunt eum, tentantes (eum), ex omnibus artibus, quas et ipsi sciebant. Dixit vero iis omnia, ut eos redargueret etiam in his. Dixerunt ei: Quomodo tu omnia haec scis? Philosophus vero dixit iis: Homo quidam, postquam hausit ex mari aquam, in utre ferebat eam, et gloriabatur, dicens peregrinis: Videtisne aquam, quam nemo habet praeter me? Adveniens vero quidam vir maris accola dixit ei: Nonne demens es, glorians modo foetido utre? Nos vero huius rei (totum)

имамъ. тако и вы дѣете; а отъ насъ сѫтъ вьсѣ хѫдожьствьıа ишьла. по сихъ же показаша емоу, дивы творѧште, врьтоградъ насаждень иногда отъ земльı изникнѫшть, и ꙗко съказа имъ, како се бываетъ, паки показаша емоу вьсе богатьство, храмины оутворѣны златомь и сребромь и каменьемь драгомь и бисромь, глаголѫште: виждь, философе, дивьное чоудо! сила велика и богатьство мъного Ѧмероумнино, владыкы Срациньска. рече же къ нимъ: не дивьно се естъ, богоу же слава и хвала, сътворьшоуемоу си вьсѣ и въдавъшоу на оутѣхѫ человѣкомъ; того бо сѫтъ, а не иного, сетьнѣе [9]) же на своѭ сѧ зълобѫ обращтьше, дашѧ емоу ꙗдь питн; нъ богъ милостивъıи, рекъıи: аште и съмрьтьно чьто испьете, не иматъ васъ врѣдити, избави и того и на своѭ земльѭ съдрава възврати и паки.

VII. Не по мъноѕѣ врѣмени, отърекъ сѧ вьсего житьıа сего, сѣде на единомь мѣстѣ без мльвы и себѣ самомоу тъкъмо вънѣемльѭ и на оутрьıи дьнь ничесоже не оставлѧѭ, нъ ништнимъ раздаваѭ вьсе и на бога печаль възмѣтаѭ,

[9]) разгнѣвавъше се Ryl.

---

mare habemus. Sic etiam vos facitis; a nobis vero omnes artes profectae sunt. Postea autem monstraverunt ei, miracula facientes, hortum plantatum olim e terra progerminantem; et cum explicasset iis, quomodo hoc fieret, iterum monstraverunt ei omnes divitias, domus factas ex auro et argento et gemmis et margaritis, dicentes: Vide, philosophe, miram rem! Potentia magna et opes multae Amerumnis, domini Saracenorum. Dixit vero iis: Non mirum est; deo autem laus et gloria, qui creavit has omnes res et dedit in solatium hominibus; eius enim sunt, non autem alterius. Postremum vero ad suam malitiam conversi dederunt ei venenum bibendum; sed deus misericors, qui dixit: Et si mortiferum quid biberitis, non vobis nocebit (Marc. 16. 18), liberavit et illum et in suam terram sanum reduxit iterum.

VII. Non multo tempore post, abdicata omni vita hac, consedit in loco quodam sine tumultu et ad se solum tantum animum attendens et in crastinum diem nihil relinquens, sed pauperibus distribuens omnia et in deo curam deponens, qui omni die omnibus sollicitus

иже сѧ на вьсѩкъ дьнь о вьсѣхъ печетъ. єдиноиж же на сватъи дьнь слоужѣ ємоу тѫжштоу: ѩко ничесоже не имамъ на сиць дьнь чьстьнъ, онъ же рече ємоу: прѣпитѣквъи иногда Издраилитѣны въ поустыни, тъ иматъ и намъ сѣде дати пиштѫ; нъ шьдъ призови понѣ. ѳ. ништь мѫжь, чаѩ божьѩ помошти. и ѩко бъıстъ обѣдьнии часъ, абье принесе мѫжь брѣмѧ вьсѩкоѩ ѩди и .ї. златикъ. и богоу хвалѫ въздастъ о вьсѣхъ сихъ. въ Олимпъ же шьдъ къ Меѳодью, братроу своємоу, начатъ жити и молитвѫ творити бес прѣстанья къ богоу, тъкъмо кънигами бесѣдоуѧ.

VIII. Приидѫ же съли къ цѣсарю отъ Козаръ, глаголѫште: ѩко испрьва єдиного бога знаємъ, иже єстъ надъ вьсѣми, и томоу сѧ кланѩємъ на въстокъ, и обычаѩ своѩ инъı стоудьнъı дрьжаште. Єврєи же оустатъ нъı вѣрѫ ихъ и дѣтѣль приѩти, а Срацини на дроугыѫ странѫ, миръ даѫште и даръı мъногъı, тѫжатъ[1]) нъı на своѫ вѣрѫ, глаголѫште: ѩко наша вѣра єстъ добрѣиши вьсѣхъ ѩзъıкъ. то сего ради сълиємъ къ вамъ, старѫѫ дроужьбѫ и любъвь дрьжаште. ѩзъıкъ бо вельи сѫште цѣсарьство отъ бога

VIII. [1]) тєжоутъ Mikl. стоужаютъ Šaf.

est. Quondam vero sancto die, servo eius querente: Nihil habemus tali die festo, ille autem dixit ei: Qui nutrivit olim Israëlitas in deserto, ille dabit et nobis hic cibum; sed profectus advoca quinque saltem pauperes viros, praestolans divinum auxilium. Et cum esset prandii tempus, illico attulit vir onus omnis generis cibi et decem aureos. Et deo gratias egit de omnibus his. In Olympum autem profectus ad Methodium, fratrem suum, coepit vivere et orationem facere sine intermissione, tantum cum libris loquens.

VIII. Venerunt autem legati ad imperatorem a Kozaris, dicentes: A principio unum deum agnoscimus, qui est super omnia, et eum veneramur ad orientem, et mores nostros alios turpes tenentes. Hebraei vero suadent nobis, ut fidem eorum et actionem accipiamus, Saraceni autem in aliam partem, pacem offerentes et munera multa, trahunt nos ad suam fidem, dicentes: Nostra fides est melior (fide) omnium gentium. Ideo mittimus ad vos, veterem amicitiam et amorem servantes. Gens enim magna cum sitis, imperium a deo tenetis, et

дрьжите, и вашего съвѣта въпрашаѭште просимъ мѫжа кънижьна отъ васъ, да аште прѣприть Евреѩ и Срацинъı, то по вашѫ сѧ вѣрѫ имѣмъ. тогда възискавъ цѣсарь философа и изобрѣтъ съказа ѥмоу Козарьскѫѭ рѣчь, глаголѩ: иди, философе, къ людьмъ и сътвори имъ слово и отъвѣтъ о сватѣи троици съ помоштьѭ ѥѩ; инъ бо никътоже не можетъ достоино сего сътворити. онъ же рече: аште велиши, владъıко, на сиковѫѭ рѣчь съ радостьѭ идѫ пѣшь и босъ и без вьсего, ѥгоже не велѣаше господь оученикомъ си носити. отъвѣшта же цѣсарь: аште се тъı би хотѣлъ о себѣ сътворити, то добрѣ ми глаголѣеши; нъ цѣсарьскѫѭ дрьжавѫ вѣдъı и чьстъ, чьстьно иди съ цѣсарьскоѭ помоштьѭ. авъѥ же пѫти сѧ ѩтъ, и Херсона дошьдъ, наоучи сѧ тоу жидовьскѣи весѣдѣ и кънигамъ, осмь частьи прѣложь граматикиѩ и отъ того разоумъ больи въсприимъ. Самарѩнинъ же нѣкъи тоу живѣашѥ, и приходѫ къ ѥмоу сътѧзаашѥ сѧ съ нимь, и принесъ кънигъı Самарѩньскъı, показа ѥмоу. и испрошь ѩ оу ѥго философъ, затвори сѧ въ храминѣ, и на молитвѫ сѧ наложи, и отъ бога разоумъ приимъ, чисти начатъ кънигъı вес порока. оузьрѣвъ же Самарѩнинъ, възъпи велыѥмь гласомь

---

vestrum consilium exquirentes, petimus virum in litteris eruditum a vobis, ut, si refutaverit Hebraeos et Saracenos, vestram fidem sequamur. Tunc quaesivit imperator philosophum et postquam invenit, communicavit cum eo Kozarorum orationem, dicens: I, philosophe, ad homines hos, et fac iis verbum et responsum de sancta trinitate cum auxilio eius; alius enim nemo potest digne hoc facere. Ille vero dixit: Si iubes, domine, ad talem rem cum gaudio proficiscor pedibus et non calceatus et sine omnibus (iis), quae vetabat dominus discipulos suos portare. Respondit vero imperator: Si hoc (iter) tuo nomine faceres, bene mihi loquereris; sed imperatoris potentiam noscens et dignitatem, cum honore proficiscere et cum adiumento imperatoris. E vestigio autem iter ingressus, Chersonem venit et didicit ibi Hebraicam linguam et litteras, octo partibus translatis grammaticae et inde scientia maiore accepta. Samaritanus vero quidam ibi vivebat, et veniens ad eum disputabat cum eo, et allatis libris Samaritanis ostendit ei. Et impetratis per preces iis (libris) ab eo philosophus clausit se in domo, et orationi se dedit, atque

и рече: въ истинѫ, иже въ Христа вѣроующѣтъ, въ скорѣ дроухъ сватъıи приемлѣтъ и благодѣть. сънови же са іего абıе крьштьшоу и самъ са крьсти по немь. обрѣтъ же тоу евангелıе и ѱалтъıрь роськъı[2]) писменъı пьсано и человѣка обрѣтъ глаголѣшта тоѣ весѣдоѣ и весѣдовавъ съ нимь и силѫ рѣчи приимъ, своıеи весѣдѣ прикладаѣ, разлѫчи писмена, гласьнаа и съгласьнаа, и къ богоу молитвѫ дрьжа въ скорѣ начатъ чисти и съказати, и мъноѕи са іемоу дивлıахѫ бога хвалѣште. слъıшавъ же, ıако сватъıи Климентъ ıеште въ мори лежитъ, помоль са рече: вѣроующ въ бога, и сватѣıемь Климентѣ надѣıѫ са, ıако обрѣсти іего имамь и изнести из моря. оубѣждь же архıепископоупа и съ клиромь вьсѣмь и говѣкинъı мѫжи, въсѣдъше въ корабль идѫ на мѣсто, и оутишьшоу са морю вельми и дошьдъше начаса копати поѫште. абıе же бъıстъ хризма мъноѕа ıако и кадилъ мъноѕъ, и по семь ıавиша са сватъıа мошти, ıаже възъмъше съ великоѫ чьстъıѫ и съ славоѫ вьсѣхъ граждань въньса въ градъ, ıакоже пишетъ въ обрѣтенıи іего. Козарьскъıи же воıевода, съ вои шьдъ, объстѫпи христъıанскъıи градъ, и оплѣте са о немь.

[2]) роськъı Lvov. Mikl. роушькъıми Ryl. Šaf.

---

a deo intelligentia accepta, legere coepit libros sine mendo. Videns vero Samaritanus, exclamavit magna voce et dixit: In veritate, qui in Christum credunt, cito spiritum sanctum accipiunt et gratiam. Filio autem eius statim baptizato, et ipse baptisma suscepit post eum. Invenit vero ibi evangelium et psalterium rossicis litteris scriptum et hominem invenit loquentem illa lingua, et locutus cum eo vim sermonis accepit, et cum sua lingua conferens, discrevit litteras, vocales et consonantes, et ad deum orationem mittens, mox coepit legere et loqui, et multi eum admirabantur, deum laudantes. Audiens vero, sanctum Clementem etiam tunc in mari iacere, oratione facta dixit: Credo in deum et sancto Clemente confido, me eum inventurum et elaturum esse e mari. Coacto vero archiepiscopo et cum clero et piis viris, ascensis navibus, iverunt ad locum, et tranquillo facto mari valde, cum venissent, coeperunt fodere canentes. Extemplo autem orta est chrisma multum veluti thuris multi, et postea comparuerunt sanctae reliquiae, quas sumptas cum magna veneratione et cum laudibus omnium civium intulerunt in urbem, utique

оувѣдѣвъ же философъ, не лѣнь са, иде къ немоу, бесѣдовавъ же съ нимь и оучителѣна словеса прѣложь[3]) оукроти его. и обѣштавъ са немоу на крьштенье отиде, никоеяже пакости сътворь людьмъ тѣмъ. възврати же са философъ въ свои пѫть. и въ прьвъи часъ молитвѫ твораштоу немоу нападѫ на нь Оугри, яко и влъчьскы вънѫште, хотѧште оубити его. онъ же не оужасе са, ни остави своеѩ молитвы, кюрие елеисонъ тъкъмо зовы, вѣ бо оконьчалъ оуже слоужьбѫ. они же оузьрѣвъше и по божью повелѣнью оукротѣша, и начаса кланѩти са немоу, и слъшавъше оучителѣна словеса отъ оустъ его отъпоустиша и съ вьсеѩ дроужиноѩ.

IX. Вьсѣдъ же въ корабль пѫти са ѩтъ Козарьскаего на Меотьское езеро и Капиискаа врата Кавкажьскъıихъ горъ[1]). посълашѧ же Козари противѫ немоу мѫжь лѫкавъ и заскопивъ, иже бесѣдоѩ сънидѐ са съ нимь, и рече немоу: како

[3]) прѣдложивь Šaf.

IX. [1]) Podle čtení Miklosichova. V rukopisech čteme: каспиискаа врата кьавканскыхъ горь Lvov. капиискаа врата кьавьканскыихъ горь Ryl. Šaf. каспиискаа врата кавъкажьскыхъ горъ a капиискаа врата кавкаснжьскъıхъ горъ oba nejstarší ruské texty, Mosk. a Novg. Čtenija 1863. II. 12. 48.

scribit in inventione eius. Kozarorum vero dux, cum exercitu veniens, circumdedit christianam urbem et obsedit eam. Cognita autem re philosophus, non cunctatus se contulit ad eum, locutus autem cum eo et admonitoriis verbis translatis delenivit eum. Et promittens ei, se baptisma suscepturum esse, abivit, nulla iniuria illata hominibus illis. Reversus autem est philosophus ad suum iter. Et cum prima hora orationem faceret, invaserunt eum Ungri, luporum more ululantes, occisuri eum. Ille autem non perterritus est neque reliquit suam orationem, Kyrie eleison tantum clamans, finiverat enim iam officium. Illi vero eum conspicati divino iussu mansuefacti sunt, et coeperunt adorare eum, et auditis admonitoriis verbis ex ore eius dimiserunt eum cum omnibus sociis.

IX. Ascensa vero navi iter arripuit ad Kozaros ad Maeotidem paludem et ad Capias portas Caucasicorum montium. Miserunt vero Kozari obviam ei virum astutum et industrium, qui sermone cum eo congressus est et dixit ei: Cur vos malam consuetudinem habetis,

вы зълъ обычаи имате, и ставите цѣсарь инъ въ иного мѣсто отъ иного рода? мы же по родоу се дѣемъ. философъ же къ немоу рече: и богъ бо въ Саоула мѣсто, ничесоже оугодьна дѣюшта, избьра Давида, оугаждаюшта емоу, и родъ его. онъ же рече пакы: како оубо вы кънигы дрьжаште въ ржкоу отъ нихъ вьсѧ притъчѧ глаголете? мы же не тако, нъ отъ прьси вьсѫ мѫдрость, яко поглъштъше, износимъ ѭ, не гръдяште сѧ о писаньи, якоже и вы. рече же философъ къ немоу: отъвѣштаю ти къ семоу: аште сърѧштеши мѫжа нага, и глаголеть ти: яко мъногы ризы и злато имамь, имеши ли емоу вѣрѫ, вида и нага? и рече: ни. рече же емоу: тако и азъ тебѣ глаголю. аште ли еси поглътилъ вьсюкѫ мѫдрость, то съкажи нам, колико родъ естъ до Моусеа, и колико лѣтъ естъ которыимждо родъ дрьжалъ? не могы же къ семоу отъвѣштати оумльча. дошьдъшоу же емоу тамо, егда хотѣхѫ на обѣдѣ сѣсти оу кагана, въпросиша его, глаголюште: каа естъ твоа чьсть, да тѧ посадимъ на своемь чиноу? онъ же рече: дѣда имѣхъ велика и славьна зѣло, иже близъ цѣсарѧ стояше, и данюю емоу славѫ волею отъвръгъ изгънанъ бысть, и на странюю землю дошьдъ

---

et constituitis imperatorem alium alius loco ex alia stirpe? Nos secundum stirpem hoc facimus. Philosophus autem ei dixit: Et deus enim in Sauli locum, nihil grati facientis, elegit Davidem, placentem ipsi, et stirpem eius. Ille vero dixit iterum: Quomodo igitur vos libros tenentes in manibus ex iis omnes parabolas loquimini? Nos vero non ita, sed e pectore omnem sapientiam, quasi deglutivissemus, proferimus eam, non superbientes de scriptura, sicut vos. Dixit vero philosophus ei: Respondeo tibi ad hoc: Si obviam fies viro nudo, et dicit tibi: Multas vestes et aurum habeo, habebisne ei fidem, videns eum nudum? Et dixit: Non. Dixit autem ei: Sic ego quoque tibi dico: Si deglutivisti omnem sapientiam, dic nobis, quot generationes sunt usque ad Moysem, et quot annos singulae generationes tenuerunt? Cum autem non posset ad hoc respondere, conticuit. Postquam vero venit illuc, cum vellent ad coenam considere apud kaganum, interrogaverunt eum, dicentes: Qualis est tua dignitas, ut te collocemus secundum tuum ordinem? Ille autem dixit: Avum habui magnum et celebrem valde, qui prope imperatorem stabat,

обѣништа, и тоу ма роди. азъ же дѣдьнѣа чести древьнѣаа ишта, не достигъ оноа пріати, Ѧдамовъ бо иесмь вѣноукъ. отъвѣшташа же они: достоино и право глаголиеши, гости. отъ сего же паче начаса на ниемь честь творити. каганъ же, възьмъ чашж, рече: пыамъ въ има бога иединого, сътворьшаиего вьсж тварь. философъ же възьмъ чашж, рече: пыж въ има бога иединого и словесе иего, сътворьшаиего словомь вьсж тварь, имьже оутвръдиша са, и животворѧштаиего доуха, имьже вьса сила ихъ състоитъ. отъвѣшта же къ немоу каганъ: вьса равьно глаголиѫште, о семь тъкъмо различь дрьжимъ. въı бо троицж славите, а мъı бога иединого, оулоучше кънигъı. философъ же рече: слово и доухъ кънигъı пропов'ѣдаѭтъ. аште къто тебѣ честь творитъ, твоиего же словесе и доуха не въ чести иматъ, дроугъи же пакъı вьсе твоие въ чести иматъ, которъи оубо отъ обою иестъ честивѣи? онъ же рече: иже вьсе троие въ чести иматъ. философъ же отъвѣшта: тѣмьже и мъı большеие творимъ, вештьми съказаиште и пророкъ слоушаиште. рече бо Исаиа: слоуши мене, Иакове и Издраилю, иегоже азъ зовж, азъ иесмь пръвъи, и азъ иесмь въ вѣкъı; нъıнѣ господь посъла ма и доухъ иего.

---

et dato sibi honore ultro abiecto, expulsus est, et in peregrinam terram profectus, pauper factus est, et ibi me genuit. Ego vero avitam dignitatem priorem quaerens, non assecutus sum, eam accipere, Adami enim sum nepos. Responderunt vero illi: Digne et recte dicis, hospes. Ab illo autem tempore magis coeperunt ei honorem tribuere. Kaganus vero, sumpto poculo, dixit: Bibamus in nomine dei unius, qui creavit omnem rem. Philosophus vero, sumpto poculo, dixit: Bibo in nomine dei unius et verbi eius, qui creavit verbo omnem rem, per quem caeli firmati sunt (Psalt. 33. 16), et vivificantis spiritus, per quem omnis vis eorum stat. Respondit vero ei kaganus: Omnia aequo modo loquentes, de hac tantum re diverse tenemus. Vos enim trinitatem laudatis, sed nos deum unum, nacti libros. Philosophus vero dixit: Verbum et spiritum libri praedicant. Si quis tibi honorem facit, sed tuum verbum et spiritum non in honore habet alter vero iterum omnia tria tua in honore habet, uter igitur eorum est religiosior? Ille vero dixit: Qui omnia tria in honore habet. At philosophus respondit: Quam ob rem et nos melius facimus, factis

Июдеи же стоѧште окрьстъ іего рѣшѧ емоу: рьци оубо, како можетъ женьскъ полъ бога въмѣстити въ чрѣво, на нѣже не можетъ ни възьрѣти, а не ли родити и? философъ же показавъ прьстомь на кагана и на прьваѥго съвѣтьника іего рече: аште къто речетъ, ѩко прьвъи съвѣтьникъ не можетъ чрѣдити кагана, пакы же речетъ: послѣдьнѣи рабъ іего можетъ кагана и чрѣдити и чьсть емоу сътворити, чьто имамъ нарѣшти и, съкажите ми, неистова ли или съмысльна? они же рѣшѧ: и ѕѣло неистова. философъ же къ нимъ рече: чьто іестъ отъ видимъıѧ твари чьстьнѣıе вьсѣхъ? отъвѣштаѭ же емоу: человѣкъ, по образоу бо божью сътворіенъ іестъ. пакы же къ нимъ рече философъ: то како не сѫтъ трѣсновени, иже глаголіѫтъ, ѩко не можетъ сѧ въмѣстити въ человѣка богъ: а онъ и въ кѫпинѫ сѧ въмѣсти и въ облакъ и въ боурѭ и дъımъ, ѩвлъ сѧ Моусеови и Иовоу. како бо можаше, иномоу болѧштоу, а иного цѣлити? [2]) человѣчьскоу оубо родоу на истълѣнıе пришьдъшоу, отъ кого би иного

[2]) како можеше инако болѣщїи исцѣлити се Ryl. како можеши иномоу болѧщоу а иного исцѣлити Mosk.

demonstrantes et prophetis oboedientes. Dixit enim Isaias: Audi me, Jacob et Israël, quem ego voco, ego sum primus et ego sum in saecula; nunc dominus misit me et spiritus eius (cf. Isai. 48. 12. 16). Judaei vero stantes circa eum dixerunt ei: Dic igitur, quomodo possit femineus sexus deum capere in utero, quem ne videre quidem potest, nedum parere? Philosophus vero monstrans digito kaganum et primum consiliarium eius dixit: Si quis dixerit, primum consiliarium non posse hospitio excipere kaganum, iterum autem dixerit, postremum servum eius posse kaganum et hospitio excipere et honorem ei facere, quid appellabimus eum, dicite mihi, amentemne an mente praeditum? Illi vero dixerunt: Immo admodum amentem. Philosophus vero iis dixit: Quid est in visibili creatura praestantissimum omnium? Responderunt autem ei: Homo, nam secundum imaginem dei creatus est. Iterum vero iis dixit philosophus: Quomodo igitur non sunt stupidi, qui dicunt, non posse complecti ab homine deus; at ille etiam mari complexus est et nubibus et tempestate et fumo, cum apparuerit Moysi et Job. Quomodo enim poterat,

пакꙑ обѣновлѣнїе пріѧлъ, аште не отъ самого творьца? отъвѣштаите ми. аште врачь хотѧ приложити пластꙑрь болѧштимъ, приложитъ ли и дрѣвѣ или камени? и ѡвитъ ли отъ сего человѣка исцѣлѣвъша? и како Моусии доухомь свѧтꙑимь въ своѥи молитвѣ рече, рѫцѣ простьръ: въ громѣ каменьнѣ и гласѣ трѫбьнѣѥмь не ѡвлѧи нꙑ сѧ томоу, господи штедрѣи, нъ въсели сѧ въ нашѫ жтровь, отъимъ нашѧ грѣхꙑ. Ѩкила бо тако глаголѥтъ. и тако разидѫ сѧ съ обѣда, нарекъше дьнь, въ нѣже бесѣдѫ о вьсѣхъ сихъ сътворѧтъ.

X. Сѣдъ же пакꙑ съ каганомь рече философъ: азъ оубо ѥсмь человѣкъ ѥдинъ въ васъ, без-д-рода и дроугъ, о богѣ же сѧ сътѧзаѥмъ, ѥмоуже сѫтъ въ рѫкоу вьсѧка, и срьдьца наша. отъ васъ же, иже сѫтъ сильни въ словесьхъ, бесѣдоующтемъ намъ, ѡже разоумѣѭтъ, да глаголѭтъ, ѡко тако ѥстъ. а ихъже не разоумѣѭтъ, да въпросѧтъ, и съкажемъ имъ. отъвѣшташа же Ююдеи и рѣша: и мꙑ дрьжимъ въ кънигахъ слово и доухъ. съкажи намъ, которъи

---

alio aegrotante, alium vero sanare? Humanum enim genus in perniciem delapsum a quo alio iterum renovationem acciperet, nisi ab ipso creatore? Respondete mihi! Medicus volens adhibere emplastrum aegrotis, applicabitne id arbori vel lapidi? Et reddetne hoc modo hominem sanum? Et quomodo Moyses per spiritum sanctum in sua oratione dixit, manus protendens: In tonitru lapidum et in voce tubae ne appare amplius, domine misericors, sed habita in nostris visceribus, sublatis nostris peccatis. Aquila enim ita loquitur. Et ita discesserunt a coena, constituta die, qua sermonem de omnibus his facerent.

X. Cum vero iterum cum kagano consedissent, dixit philosophus: Ego enim sum homo solus apud vos, sine consanguineis et sociis, de deo autem disputamus, cui sunt in manibus omnia, etiam corda nostra. E vobis vero, qui facundi sunt, loquentibus nobis, quae intellexerint, dicant, ita esse; quae vero non intellexerint, interrogent, et explicabimus iis. Responderunt vero Judaei et dixerunt: Nos quoque servamus in scriptura verbum et spiritum. Dic nobis, utram legem dederit deus hominibus prius, Moysisne an quam

законъ дастъ богъ человѣкомъ пръвѣе, Моусеовъ ли или иже въı дръжите? философъ же рече: сего ли ради въпрашаете, да пръвъи законъ дръжите? отъвѣшташа они: ею. пръвъи бо подобаетъ. философъ же рече: аште хоштете пръвъи законъ дръжати, то отъ обрѣзаньıа оуклоните са сетьно. рѣша же они: чесо ради сице глаголеши? философъ же рече: съкажите ми, не потаıште, въ обрѣзаньи ли иестъ пръвъи законъ данъ или въ необрѣзаньи? отъвѣшташа они: мьнимъ, въ обрѣзаньи. философъ же рече: не Ноıеви ли богъ законъ дастъ пръвѣе по заповѣданьи и отъпаденьи Ѧдамовѣ, завѣтомь наричаıа законъ? рече бо къ немоу: се, азъ въздвижѫ завѣтъ мои съ тобоѫ и съ сѣменьмь твоимь и съ вьсеѫ землеѫ, трьми заповѣдьми дръжимъ, и: вьсıа ıадите, ıако и зелıе травьноıе, ıелико подъ небесы и ıелико на земли и ıелико въ водахъ, развѣ мяса, въ кръви доуша ıего, не ıадите, и: иже пролıеıетъ кръвь человѣка, да пролıеıетъ са своıа ıего въ неıа мѣсто. чьто глаголете оубо противѫ семоу пръвъи законъ дръжати? Июдеи же къ немоу отъвѣшташа: пръвъи законъ Моусеовъ дръжимъ, сего же нѣстъ богъ нарекълъ закона, нъ завѣтъ, ıако и пръвѣе заповѣдь къ чло-

---

vos servatis? Philosophus autem dixit: Ideone interrogatis, ut priorem legem servetis? Responderunt ei: Ideo, nam priorem (servare) oportet. Philosophus autem dixit: Si vultis priorem legem servare, a circumcisione igitur abstinete omnino. Dixerunt autem ei: Cur ita loqueris? Philosophus vero dixit: Dicite mihi, non celantes, utrum in circumcisione sit prior lex data an in non-circumcisione? Responderunt illi: Putamus, in circumcisione. Philosophus autem dixit: Nonne Noae deus legem dedit prius post praeceptum et lapsum Adami, pactum appellans legem? Dixit enim ei: Ecce, ego statuam pactum meum tecum et cum semine tuo et cum omni terra (Genes. 9. 9), tribus praeceptis comprehensum; et: Omnia edite, sicuti olera virentia, quae (sunt) sub caelo et quae in terra et quae in aquis, praeter carnem, in sanguine anima eius, ne edatis; et: Quicunque effuderit sanguinem hominis, effundatur ipsius eius loco (Genes. 9. 3—6). Quid dicitis enim contra haec primam legem servare? Judaei autem ei responderunt: Primam legem Moysis servamus, hanc vero deus non appellavit, sed pactum, sicut etiam

вѣкоу въ раи, и къ Авраамоу инако, обрѣзанье, а не законъ; ино бо iестъ законъ, ино же завѣтъ, различьно бо iестъ творець нарекълъ обое. философъ же отъвѣщта къ нимъ: азъ о семь съкажѫ вамъ сице, яко законъ са наричетъ завѣтъ, богъ бо глагола къ Авраамоу: даѭ законъ мои въ плъти вашеи, iеже и знаменье нарече, яко бѫдетъ междоу мьноѭ и тобоѭ. тъи же пакы къ Иереміи въпиетъ: послоушаи же завѣта сего, и възглаголеши бо, рече, къ мѫжемъ Июдовомъ и живѫштиимъ въ Иероусалимѣ, и речеши къ нимъ: тако глаголиетъ господь богъ Издраилевъ: проклатъ человѣкъ, иже не послоушаетъ словесъ завѣта сего, иже заповѣдахъ отьцемъ вашимъ въ дьнь, въ нь же извѣсъ ѩ из земля Єгупьтьскыа. отъвѣщташа Июден къ семоу: тако и мы дрьжимъ, яко законъ наричаетъ са и завѣтъ, и елико са ихъ дрьжа по законъ Моусеовъ, вьси богоу оугодиша, и мы дрьжаште са по нь не пъштоуемъ такожде бъıти, а въı, въздвигъше инъ законъ, попираете божьи законъ. философъ же рече къ нимъ: добрѣ дѣемъ, [1]) аште бо би Авраамъ не ѩлъ са по обрѣзанье, нъ дрьжалъ

X. [1]) творимъ Ryl.

---

prius praeceptum homini in paradiso, et Abrahamo aliter, circumcisionem, sed non legem; aliud enim est lex, aliud vero pactum, nam vario modo creator appellavit utrumque. Philosophus vero respondit iis: Equidem de his dicam vobis ita, legem appellari pactum: deus enim locutus est Abrahamo: Dabo legem meam in carne vestra, quod et signum appellavit, ut sit inter me et vos (Genes. 17. 7—13). Idem vero iterum ad Jeremiam clamat: Audi vero pactum hoc, loqueris enim, inquit, ad viros Juda et ad habitatores in Jerusalem, et dices ad eos: Ita loquitur dominus deus Israël: Maledictus homo, qui non audit verba pacti huius, quod praecepi patribus vestris in die, qua eduxi eos de terra Aegypti (Jerem. 11. 2—3). Responderunt Judaei ad hoc: Ita etiam nos putamus, legem appellari etiam pactum, et quotquot servarunt legem Moysis, omnes deo placuerunt; et nos servantes eam putamus, haud aliter esse, sed vos, statuta alia lege, conculcatis divinam legem. Philosophus autem dixit iis: Bene facimus, nisi enim Abraham secutus esset circumcisionem, sed servasset Noae pactum, non appellatus esset dei amicus, neque

Ноєвъ завѣтъ, не би сѧ божьи дроугъ нарекълъ, ни Моусии же, послѣди пакы напьсавъ законъ, пръваѥго не дрьжа. такожде и мы по сихъ образоу ходимъ, и отъ бога законъ приимъше дрьжимъ, да божьа заповѣдь тврьда пръбываетъ. давъ бо Ноєви законъ не съказа ємоу, ꙗко и дроугъи иматъ дати, нъ въ вѣкы пръбываѭштъ въ доушѫ живѫ. ни пакы, Авраамоу обѣтованьа давъ, не възвѣсти ємоу, ꙗко и дроугъи имамь дати Моусеови, то како вы дрьжите законъ? а богъ Иєзекиилємь въпыетъ: ꙗко пръставлѭ и, и инъ вамъ дамь законъ. и Иєремиа рече ꙗвѣ: се, дньꙗ градѫтъ, глаголетъ господь, и завѣштаѭ домоу Июдовоу и домоу Издраилєвоу завѣтъ новъ, не по завѣтоу, иже завѣштахъ отъцемъ вашимъ въ дьни, приимъшоу ми ржкѫ ихъ, извести ѩ из землѩ Єгупьтьскыѩ, ꙗко и ти не пръбъша въ завѣтѣ моємь, и азъ възненавидѣхъ ѩ, ꙗко се завѣтъ мои, иже завѣштаѭ домоу Издраилєвоу по дньꙗхъ онѣхъ, рече господь. даѭ законъ моѩ въ помъшлєньа ихъ, и на срьдьцихъ ихъ напишѫ ѩ, и бѫдѫ имъ въ богъ, и ти бѫдѫтъ мьнѣ въ люди. и пакы тъждє Иєремиа рече: тако глаголетъ господь: станѣте на пѫтьхъ, и видите, и въпросите на

Moyses, postea iterum scripta lege, primam servavit. Ita nos quoque hos imitamur et a deo legem acceptam servamus, ut dei praeceptum firmum maneat. Data enim Noae lege non dixit ei, se et aliam daturum esse, sed in aeternum permanentem ad animam vivam. Neque iterum, Abrahamo promissione data, nuntiavit ei: Et aliam dabo Moysi. Quomodo igitur vos servatis legem? At deus per Ezechielem clamat: Mutabo eam, et aliam vobis dabo legem. Et Jeremias (31. 31—33) dixit aperte: Ecce, dies venient, loquitur dominus, et pango domui Israël et domui Juda pactum novum, non secundum pactum, quod pepigi patribus vestris in diebus, cum apprehenderim manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, quia ne illi quidem manserunt in pacto meo, et ego odi eos, quia hoc (est) pactum meum, quod pango domui Israel post dies illos, dixit dominus. Do leges meas in cogitationibus eorum, et in corda eorum scribam eas, et ero iis in deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et iterum idem Jeremias (6. 16—19) dixit: Ita loquitur dominus: State in viis, et videte, et interrogate de semitis domini aeternis, et

стѣзѧ господьнѧ вѣчьнꙑѧ,[2]) и видите, кꙑи ѥстъ пѫть истовъи, и ходите по нѥмоу, и обрящете очищенꙑѥ доушамъ вашимъ. и рѣшѧ: не идемъ. поставихъ въ васъ блюстелѧ, послоушаите гласа трѫбꙑ. и рѣшѧ: не послоушаѥмъ. сего ради оуслꙑшатъ ꙗзꙑци и пасѫщеи стада въ нихъ. и абꙑѥ: слꙑши, земле: се, азъ навождѫ на люди сиѧ зъло, плодъ отъвращенꙑѧ ихъ, за ніе словесъ моихъ не вънмасѧ, и законъ мои, иже пророци проповѣдашѧ, отъринѫшѧ. не тъкъмо же симь ѥдинѣмь съкажѫ, ꙗко законъ прѣстаіетъ, нъ и инѣми мъногꙑими винами отъ пророкъ[3]) ꙗвѣ. отъвѣшташа къ нѥмоу Июдеи: вьсѣкъ жидовинъ се вѣстъ въ истинѫ, ꙗко бꙑти иматъ тако, нъ не оу ѥстъ врѣмѧ пришьло о помазанѣѥмь. философъ же рече къ нимъ: чьто си прѣдълагаѥте, видѫште, ꙗко Иероусалимъ съкроушенъ ѥстъ, и жрьтвꙑ прѣстали сѫтъ, и вьсе сѧ ѥстъ събꙑло, ѥже сѫтъ пророци прорекли о васъ? Малахиа бо о васъ ꙗвѣ въпиѥтъ: нѣстъ моіеѧ волиѧ въ васъ, глаголіетъ господь вьседрьжитель, жрьтвъ отъ рѫкъ вашихъ не приѥмлѭ, за

[2]) Slova въпросите — вѣчьнꙑѧ scházejí v Ryl.
[3]) Slova отъ пророкъ scházejí v Ryl.

videte, quae sit via veritatis, et ambulate in ea; et invenietis purificationen animabus vestris. Et dixerunt: Non ambulamus. Constitui in vobis speculatores, audite vocem tubae. Et dixerunt: Non audimus. Ideo audient gentes et pastores gregum in iis. Et mox (Jerem. 6. 19): Audi, terra: Ecce, ego adducam super populum hunc malum, fructum aversionis eius, quia verba mea non audierunt, et legem meam, quam prophetae praedicaverunt, proiecerunt. At non tantum uno hoc (argumento) demonstrabo, legem cessare, sed etiam aliis multis rationibus e prophetis aperte. Responderunt ei Judaei: Quivis Judaeus hoc scit certo futurum esse, sed nondum tempus venit uncti. Philosophus vero dixit iis: Quid haec proponitis, videntes, Jerusalem dirutam esse, et sacrificia desiisse, et omnia perfecta esse, quae prophetae praedixerunt de vobis? Malachias (1. 10—11) enim de vobis aperte clamat: Non est mea voluntas in vobis, loquitur dominus omnipotens, sacrificia de manibus vestris non accipiam, quia ab ortu solis usque ad occasum nomen meum glorificatur in gentibus, et omni loco thus offertur nomini meo et sacrificium mundum, quia

ніе отъ въстокъ слньца и до западъ има моіе славитъ са въ ѩзъцѣхъ, и на вьсакомь мѣстѣ оумыванъ приноситъ са имени моіемоу и жрьтва чиста, за ніе велыіе има моіе въ ѩзъцѣхъ, глаголіетъ господь вьседрьжитель. они же глаголаша: си же глаголіеши; вьси ѩзъци хотѧтъ благословлѣни бъıти о насъ и обрѣзани въ градѣ Иероусалимьсцѣ? рече же философъ: то како Моусии глаголіетъ: аште послоушаѭште послоушаіете, по вьсемоу хранити законъ, вѫдѫтъ прѣдъли ваши отъ моря чрьмьнаіего до моря Филистимьска и отъ поустъıня до рѣкъı Ефрата. а мъı ѩзъци о сѣмени Яврамли благословимъ са, отъ Иесеова корене ишьдъшимь, чаѭныіе ѩзъıкъ нарѣченѣ и свѣтъ вьсеѩ землѧ и вьсѣхъ отокъ, славоѭ божыеѭ просвѣштени, не по томоу законоу ни мѣстоу, пророци велькми въпыѭтъ. рече во Захариѧ: радоуи са ѕѣло, дъшти Сионѧ, се, цѣсарь твои градетъ къ тебѣ, кротъкъ, вьсѣдъ на жрѣбьцѣ осьлѣ, сынъ ѭрьмьничь. и пакъı: потрѣбитъ оружыіе отъ Ефрема и конь отъ Иероусалима, и възглаголіетъ миръ ѩзъıкомъ, и власть іего отъ краи землѧ до конець въселенъıѧ. Иаковъ же рече: не оскѫдѣіетъ кънѧзь отъ Июдъı ни вождь отъ стъıгноу іего, донѣдеже

---

magnum nomen meum in gentibus, loquitur dominus omnipotens. Illi vero dixerunt: Haec autem dicis; omnes gentes benedicentur in nobis et circumcidentur in urbe Jerusalem. Quomodo igitur Moyses (Deuter. 11. 22—24) dicit: Si oboedientes oboeditis, ut in omnibus servetis legem, erunt fines vestri a mari rubro ad mare Philistaeorum et a deserto usque ad fluvium Euphratem. Nos vero gentes in semine Abrahami benedicimur, quod a radice Jesse originem traxit, expectatio gentium dicto et lux totius terrae et omnium insularum, gloria divina illustrati, sed non secundum illam legem neque locum, prophetae alta voce clamant. Dixit enim Zacharias (9. 9—10): Exsulta valde, filia Sion, ecce, rex tuus veniet ad te, mitis, ascendens super pullum asininum, super filium asinae subiugalis. Et iterum: Disperdet arma ex Ephraëm et equum de Jerusalem, et loquetur pacem gentibus, et potestas eius a finibus terrae usque ad extrema orbis terrarum. Jacobus vero dixit (Genes. 49. 10): Non deficiet princeps de Juda nec dux de femore eius, donec veniat, cui servatur, et ille (erit) expectatio gentium. Haec omnia videntes ad finem

приидетъ, ємоуже сѧ штѧдитъ, и тъ чаѧныє ѩзъıкъ. си вьсѣ видѧште съконьчана и съвръшена, кого иного жьдете? Даниилъ бо рече, отъ ангела наоученъ: .ō. недѣль до Христа игоумена, иже ієстъ .v̄. и .ō. десѧть лѣтъ, запечатьлѣти вид'ныє и пророчьство. коіе же въı сѧ мьнитъ желѣзьноіе цѣсарьство, иже Даниилъ мънитъ въ иконѣ? отъвѣшташа они: Римьско. философъ же въпроси ѩ: камень оутрьгъıи сѧ съ горъı без-д-ржкъı чловѣчьскъı къто ієстъ: отъвѣшташа же: помазанъıи. пакъı же рѣша: то аште сего съказаіемъ пророкъı и инѣми вештьми оуже пришьдъша, ѩкоже глаголеши, како Римьскоіе цѣсарьство доселѣ дрьжитъ владъıчьство? отъвѣшта философъ: не дрьжитъ сѧ, оуже мимо шьло ієстъ, ѩко и прочаѧ, по образоу иконьноуіемоу; наше бо цѣсарьство нѣстъ Римьско, нъ Христосово, ѩкоже рече пророкъ: въздвигнетъ богъ небеськъıи цѣсарьство, иже въ вѣкъı не истьлѣіетъ, и цѣсарьство іего людьмъ инѣмъ не оставитъ сѧ; истъıнитъ и извѣіетъ вьсѣ цѣсарьства, и то станетъ въ вѣкъı. не христъıаньскоіе ли цѣсарьство нъıнѣ, Христовѣмь именьмь нарицаіемо? а Римлѧне идолѣхъ прилежаахѫ. си же овъ отъ сего, овъ отъ оного ѩзъıка и плємене въ Христово

---

perducta et perfecta, quem alium exspectatis? Etenim Daniel dixit, ab angelo edoctus: Septuaginta hebdomades usque ad Christum ducem, quae sunt quadringenti nonaginta anni, ut obsignetur visio et prophetia. Quod vero vobis videtur ferreum regnum esse, cuius Daniel mentionem facit in imagine? Responderunt ii: Romanum. Philosophus vero interrogavit eos: Lapis, qui abscissus est de monte sine manu hominis, quis est (Dan. 2. 45)? Responderunt autem: Unctus. Iterum autem dixerunt: Si igitur hunc fatemur per prophetas et alia argumenta iam venisse, sicuti tu dicis, quomodo Romanum regnum etiam nunc imperium tenet? Respondit philosophus: Non tenetur, iam praeteriit, sicut et caetera, secundum figuram imaginis; nostrum enim regnum non est Romanum, sed Christi, ut dixit propheta (Dan. 2. 44): Suscitabit deus caeleste regnum, quod in saecula non corrumpetur, et regnum eius populo alteri non tradetur; comminuet et disperget omnia regna, et ipsum stabit in saecula. Nonne christianum regnum (est) nunc, Christi nomine appellatum? Romani autem idola colebant. Hi vero alius ex alia gente et stirpe

има цѣсарьствоующѣмъ, якоже и пророкъ Исаиа явлиѣтъ, глаголя къ вамъ: остависте има ваше въ сытость избьранѣимъ моимъ, васъ же избиѣтъ господь, а работаящтимъ емоу нарецетъ сѧ има ново, иже благословлѣно бѫдетъ по вьсеи земли; благословѧтъ бо бога истиньнаего, и клѣнѫштеи сѧ на земли клѣнѫтъ сѧ богомь небеськыимь. не съвръшила ли сѧ сѫтъ вьсѣхъ пророкъ проречениа, явѣ реченаа о Христѣ? Исаиа бо съказаѣтъ рождьство иего отъ дѣвы, глаголя сице: се, дѣваа въ чрѣвѣ приметъ, и родитъ сынъ, и нарекѫтъ има емоу Ємманоуиль, иже иестъ съказаемо: съ нами богъ. а Михеа рече: и ты, Виолеемь, земле Июдова, никакоже мьниши бывати въ владыкахъ Июдовахъ; ис тебе бо ми изидетъ игоуменъ, иже оупасетъ люди моя Издраиля, исходи иего искони отъ дьньи вѣка. сего ради дастъ ѭ до врѣмене раждаящтаа, и родитъ Иеремиа же: въпроситє и видитє, аштє роди мѫжьскъ полъ, яко велыи дьнь тъ, якоже не бысть инъ, и лѣто тѣсьно бѫдетъ Иаковоу, и отъ сего съпасетъ сѧ. и Исаиа рече: прѣжде даже болѫштиа не роди, прѣжде даже не приде рождьство, болѣзни избѣжа, и роди мѫжьскъ полъ. пакы же Июдеи рѣша: мы иесмъ отъ

---

in Christi nomine regnant, sicut etiam propheta Isaias (65. 15—16) demonstrat, dicens vobis: Dimisistis nomen vestrum in satietatem electis meis, vos autem interficiet dominus, at servientibus ei indetur nomen novum, quod benedicetur super omnem terram; benedicent enim deum verum, et qui iurant in terra, iurant per deum, qui est in caelis. Nonne adimpleta sunt omnium prophetarum praedictiones, aperte factae de Christo? Isaias (7. 14 cf. Matth. 1. 23) enim significat nativitatem eius ex virgine, dicens ita: Ecce, virgo in utero concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum: Nobiscum deus. Micheas vero dixit (5. 2—3, cf. Matth. 2. 6): Et tu Bethlehem, terra Juda, nequaquam minima sis in principibus Juda, ex te enim mihi egredietur dux, qui pascet populum meum Israël, egressus eius ab initio a diebus saeculi. Propterea dabit eos usque ad tempus parturientis, et pariet. Jeremias (30. 6. 7.) vero: Interrogate et videte, si peperit masculum, quia magna dies illa, qualis non fuit alia, et tempus angustum erit Jacob, et ex hoc salvabitur. Et Isaias (66. 7) dixit: Antequam parturiens

Сима благословлѣноѥ сѣмѧ, благословлѣнии отьцемь Ноѥмь, вы же нѣсте. сказавъ же о сихъ рече: благословлѣньѥ отьца вашего ино ничьтоже нѣстъ, тъкъмо хвала богоу, оного же ничьтоже не доидетъ. сице бо ѥстъ: благословлѣнъ господь богъ Симовъ, а къ Иафетоу глагола, отъ нѣгоже мы ѥсмъ: да пространитъ господь Иафета, и да въселитъ сѧ въ села Симова. и отъ пророкъ же и отъ инѣхъ кънигъ сказаѭ не остави ихъ, доньдеже рѣшѧ сами: ꙗко тако ѥстъ, ꙗкоже ты глаголѣши. рѣшѧ же пакы: како вы оупъваньѥ имѫште на человѣка, творите сѧ благословлѣни бъıти, а кънигы проклинаѭтъ таковаѥго? отъвѣшта философъ: то проклатъ ли ѥстъ Давидъ или благословлѣнъ? рѣшѧ же они: и ѕѣло благословлѣнъ. философъ же рече: то и мы на того оупъваѥмъ, на ньѥже и онъ. рече бо въ ѱалъмѣхъ: ибо человѣкъ мира моѥго, на ньѥже оупъвахъ. человѣкъ же тъ Христосъ ѥстъ богъ. а иже оупъваѥтъ на проста человѣка, то и мы того проклата творимъ. пакы же инѫ притъчѫ прѣдъложишѧ, глаголѩште: како вы, христьıане, обрѣзаньѥ отъмештете а Христоу не отъврьгъшоу ѥго, нъ по законоу съконьчавъшоу? отъвѣшта философъ: иже бо рече къ Авраамоу прьвѣѥ: сѥ

---

pareret, antequam veniret partus, dolores effugit, et peperit masculum. Iterum vero Judaei dixerunt: Nos sumus a Sem benedictum semen, benedicti a patre Noa, vos autem non estis. Explicans autem haec dixit: Benedictio patris vestri nihil aliud est nisi laus dei, illum vero nihil assequitur. Ita enim est: Benedictus dominus deus Semi; sed ad Japhetum locutus est, a quo nos sumus: Dilatet dominus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem (Genes. 9. 27). Et ex prophetis et ex aliis libris interpretans non dimisit eos, donec dicerent ipsi: Ita est, ut tu loqueris. Dixerunt autem iterum: Quomodo vos, spem habentes in homine, existimatis, vos esse benedictos, libri autem maledicunt talem? Respondit philosophus: Maledictusne est igitur David an benedictus? Dixerunt vero illi: Immo admodum benedictus. Philosophus autem dixit: Etiam nos in eum speramus, in quem et ille. Dixit enim in psalmis (40. 10): Homo enim pacis meae, in quem speravi. Homo vero ille Christus est Deus. Qui vero sperat in simplicem hominem, hunc et nos maledictum esse censemus. Iterum autem aliam rem proposuerunt, dicentes: Quomodo vos,

бѫди знаменьіе междоу тобоѭ и мънооѭ, тъ іе съврѣши пришьдъ, отъ того дрьжавъше до сего, а прочеіе не дастъ іемоу мимо ити, нъ крьштеньіе намъ въдастъ. рѣша же они: то чесо ради ини прьвѣіе оугодиша богоу, того знаменьіа не приимъше, нъ Авраамліе? отъвѣшта философъ: никоторъи бо отъ тѣхъ іавлаіетъ са дъвоѭ женѫ имѣвъ, нъ тъкъмо Аврамъ, и сего ради оуда того оурѣзаіетъ, прѣдѣлъ даіа, не прѣстѫпати іего даліе, нъ по прьвоуіемоу съврьстью Ададамовоу образъ даіа прочиимъ въ тъ ходити. и Иаковоу оубо такожде сътвори, оутрапль жилѫ стегна іего, за ніе . д. женъı поіатъ. разоумѣвъ же винѫ, іеѭже то іемоу сътвори, нарече има іемоу Издраиль, сирѣчь оумъ зьрѧ бога, къ томоу бо не іавлаіетъ са примѣшь са къ женѣ. Авраамъ же того не разоумѣ. пакъı же въпросиша и Июдеи: како въı, идоломъ са кланаѭште, творите са богоу оугаждати? отъвѣшта философъ: прьвѣіе са наоучите раздѣлѣти имена, чьто іестъ икона, и чьто іестъ идолъ, и тако съмотрѧште не постѫпаите на христьіанъı; десѧть бо именъ въ вашемь ѣзъıцѣ о семь образѣ лежитъ. въпрошѫ же въı и азъ: образъ ли, ѭже въ горѣ скиниѭ Моусии видѣ и низънесе, или образъ образа

---

christiani, circumcisionem abiicitis, Christo autem eam non renuente, sed secundum legem perficiente? Respondit philosophus: Qui enim dixit Abrahamo prius: Hoc sit signum inter me et vos (Genes. 9. 12), ipse id perfecit, cum venisset, ab illo (tempore) servatum usque ad hunc (sc. Christum), sed in reliquum non concessit, ut praeteriret, sed baptisma nobis dedit. Dixerunt vero illi: Cur igitur alii antea complacuerunt deo, qui hoc signum non acceperunt, sed Abrahami? Respondit philosophus: Neminem enim illorum apparet duas uxores habuisse, praeter Abrahamum, atque ideo membrum eius secat, fines dans, ne amplius eos transgrediantur, sed per primam aetatem Adami exemplum dans caeteris, ut ad illud ambulent. Etiam Jacobo enim idem fecit, torpidam faciens venam femoris eius, quia quattuor uxores duxit. Intelligens vero causam, ob quam illud ei fecit, imposuit ei nomen Israël, id est mens spectans deum, amplius enim non apparet coiisse cum uxore. Abraham vero hoc non intellexit. Iterum autem interrogaverunt eum Judaei: Quomodo vos, idola adorantes, putatis deo complacere?

хѫдожьствьємь съдѣла, прикладьнъ образъ, клинъı и оусмъı и срьстьми и хероувимъ издрѫдьнъи? по нѣже то тако сътвори, наречемъ ли въı того ради дрѣвоу и оусмомъ и срьстьмъ чьсть творити и кланѣти сѧ, а не богоу, давъшоу нѣмоу въ то врѣмѧ такъ образъ? такождѣ же и о Соломони црькъви, по нѣже иконъı хероувимьскъı и ангельскъı и инѣхъ мъногъ образъı имѣаше. тако же оубо и мъı христьıани, оугождьшиихъ богоу творѧште образъı, чьсть творимъ, отъ дѣлаѭште доброе отъ демоньскъıихъ образъ; хоулатъ бо къ нимъ жьрѧштаѧ сънъı и дъштери, и гнѣвъ божьи проповѣдаѭтъ, тако же дроугъıѧ хвалатъ жьрѧштаѧ сънъı своѧ и дъштери. рѣша же пакъı Июдеи: како въı свинии и заѧчии ѣдѧште не противите сѧ богоу? отъвѣшта же къ нимъ: пръвоуємоу завѣтоу заповѣдаѭштоу: вьсѧ сънѣсте ако и зелье травьноє, вьсѧ бо чиста чьстъıимъ сѫтъ, а скврьньнъıимъ и съвѣсть сѧ естъ осквьнила. и богъ бо въ твари глаголѣтъ: се, вьсѧ добра ѕѣло; вашего же ради лакомьıѧ мало нѣкоє отъ нихъ отъıѧтъ. сънѣстъ бо, рече

Respondit philosophus: Prius discite distinguere nomina, quid sit imago et quid sit idolum, et ita intelligentes nolite insectari christianos; decem enim nomina in vestra lingua de hac imagine existunt. Interrogabo autem vos ego quoque: Nonne (fuit) imago, quod in monte tabernaculum Moyses vidit et detulit, an imaginem imaginis arte fecit (cf. Exod. 36), similem imaginem, fibulis et pellibus et pilis et Cherubim eximiam? Quoniam igitur ita fecit, dicemusne, vos ideo arbori et pellibus et pilis honorem tribuere et (ea) venerari, non autem deo, qui dedit eo tempore talem imaginem? Eodem modo autem etiam de Salomonis templo (2. Paralip. 5), quoniam imagines Cherubim et angelorum aliorumque multorum figuras continebat. Ita vero enim et nos christiani, eorum qui deo complacuerunt facientes imagines, honorem facimus, distinguentes bonum a diabolicis figuris; vituperant enim libri eos, qui immolant filios et filias, et iram dei annuntiant, ita vero alios laudant, qui immolant filios suos et filias. Dixerunt autem iterum Judaei: Quomodo vos carnem suum et leporum edentes non adversamini deo? Respondit iis: Primo pacto (Deuter. 14. 7—8) praecipiente: Omnia comedetis quasi olera virentia, omnia enim munda mundis sunt,

Иаковъ, и насъıти сѧ, и отъврьже сѧ възлюбленъıи. и пакъı: сѣдж людıе ıасти и пити, и въсташа играти. отъ мънога же се мъı оукрашътъше въ малѣ положихомъ селико[4]) памѧти ради; а иже хощетѣ съврьшенъıихъ сихъ весѣдъ искати истъıихъ, въ кънигахъ іего обрѧштетъ ѣ, ıелико прѣложи оучителѣ нашь, архıепископоупъ Меѳодьи, раздѣлѣ ѣ на осмь словесъ: и тоу оузьритъ словесьнѫѭ силѫ отъ божьıѧ благодѣти, ıако и пламень горѧштъ на противьнъıѧ. си же въсѧ каганъ Козарьскъ съ начальнъıими мѫжи сладъкаѧ и подобьнаѧ іего словеса слъıшавъше рѣшѧ къ нѣмоу: богомь ıеси сѣмо посъланъ на съзьданьıе наше, и въсѧ кънигъı отъ нѣго навъıкъ въсе ıеси по чиноу глаголалъ, до съıти наслаждь въсѣхъ нъı медьнъıими словесы[5]) сватъıихъ кънигъ. нъ мъı ıесмъ некънижьна чадь, семоу же вѣрѫ имемъ, ıако тъı ıеси отъ бога. паче же аште хощеши покои обрѣсти доушамъ нашимъ,

[4]) зде елико Ryl.

[5]) медоточнъıхъ словесъ Šaf. podle Ryl.

coinquinatis vero etiam conscientia est inquinata (Tit. 1. 15). Et deus enim in genesi dicit (Genes. 1. 31): Ecce, omnia bona valde; vestrae vero edacitatis causa nonnulla quaedam ex iis excepit. Comedit enim, dixit, Jacobus, et satiatus est, et defecit amatus. Et iterum (Exod. 32. 6): Sederunt homines, ut manducarent et biberent, et surrexerunt, ut luderent. E multis vero haec nos in compendium redacta paucis verbis proposuimus tantum, memoriae gratia; qui vero vult integros hos sermones (disputationes) quaerere certos, in libris eius inveniet eos, quantum vertit magister noster, archiepiscopus Methodius, dividens eos in octo verba (homilias); et ibi perspiciet orationis vim divina gratia, ut flammam ardentem contra adversarios. Haec vero omnia kaganus Kozarorum cum egregiis viris dulcia et sancta eius verba audientes dixerunt ei: A deo huc missus es ad aedificationem nostram, et omnes libros ab eo edoctus omnia secundum ordinem explicasti, satians nos omnes mellitis verbis sacrae scripturae. Sed nos sumus illiterati homines, hoc autem credimus, te a deo esse. Potius autem, si vis pacem comparare animabus nostris, omnem correctionem per parabolas explica

вьсѣко исправлѥньѥ притъчами сѫкажи намъ по чиноу, ѥгоже тѧ въпрашаѥмъ. тако же сѧ разидѫ почити.

XI. Сѫбьравъше же сѧ въ дроугъи дьнь рѣшѧ ѥмоу, глаголѩште: сѫкажи намъ, чьстьнъи мѫжоу, притъчами и оумомь вѣрѫ, ѩже ѥстъ лоучьши вьсѣхъ. и отъвѣшта къ нимъ философъ: малъжена дъва вѣста оу цѣсаря нѣкоѥго въ чьсти велицѣ и любима зѣло. сѫгрѣшьшѥма же има изгънавъ ѩ отъ земльѧ отъсъла. живѫштѥма же мъногa лѣта тамо дѣти сътвориста въ ништетѣ. събираѩште же сѧ дѣти къ себѣ съвѣтъ творѧахѫ, къимь сѧ би пѫтьмь пакы въмѣстили въ прьвъи чинъ. овъ же ихъ сице глаголa, а дроугъи инако, а дроугъи дроугояко съвѣтъ дѣѩхѫ.[1]) котороуѥмоу оубо достоитъ съвѣтоу стоѩти? не добрѣишоуѥмоу ли? рѣшѧ же они: чесо ради сице глаголѩши? свои бо съвѣтъ къжьдо добрѣи творитъ иного. Иоудеи бо свои добрѣи творѧтъ иного, Срацини такождѥ, и инии инъ. сѫкажи же, кои разоумѣимъ добрѣи отъ сихъ? рече же философъ: огнь искоушаѥтъ злато и сребро, а чловѣкъ оумомь отъсѣкаѥтъ лъжѫ отъ истинъı.

XI. [1]) дѣѩше Šaf. творѥше Ryl.

---

nobis secundum ordinem, quod te interrogamus. Ita vero discesserunt, ut requiescerent.

XI. Congressi vero sequenti die dixerunt ei, loquentes: Demonstra nobis, venerande vir, parabolis et argumentis fidem, quae est praestantissima omnium. Et respondit iis philosophus: Mariti duo erant apud imperatorem quendam in honore magno, et admodum amabantur. Cum vero peccassent, expulit eos e terra et relegavit. Viventes autem per multos annos illic (in exilio), liberos procrearunt in paupertate. Convenientes autem liberi inter se deliberabant, qua via redirent in priorem dignitatem. Hic autem eorum ita locutus est, alius autem aliter, alius autem iterum aliter consilium faciebat. Quod igitur consilium stare debet? Nonne optimum? Dixerunt vero illi: Cur ita dicis? Nam suum quisque consilium melius esse opinatur alieno. Judaei enim suum melius putant alio, Saraceni eodem modo, et alii aliud. Dic vero, quod iudicemus optimum horum? Dixit vero philosophus: Ignis tentat aurum et argentum, homo vero mente discernit mendacium a veritate. Dicite mihi :

рьцѣте же ми: отъ чесо бѣстъ прьвоє отъпаденьє? не отъ видѣнья ли и плода сладъкаѥго и похотѣнья на божьство? они же рѣша: тако ѥстъ. философъ же рече: то аште комоу бѫдетъ пакость[2]), медъ ѣдъшоу или стоуденъ водѫ пивъшоу, пришьдъ же врачь глаголѥтъ ѥмоу: и ѥште мъногъ медъ ѣдъ исцѣлѣюши. а иже бѫдетъ водѫ пилъ томоу глаголѥтъ: стоуденъı сѧ водъı напивъ, нагъ на мразѣ ставъ исцѣлѣюши. дроугъи же врачь не тако глаголѥтъ, нъ противьно врачьство заповѣдаѥтъ, въ меда мѣсто горькоє пьѭште постити сѧ, а въ стоуденаѥго мѣсто топлоє, грѣѭште сѧ, которъи оубо отъ обою хъıтрѣѥ врачоуѥтъ? отъвѣшташа вьси: иже противьнаа врачьства заповѣдаѥтъ; горѥстьѭ бо житьıа сего похотьнѭ сластъ достоитъ оумрьтвити и съмѣрѥньѥмь гръдость, противьнъıими противьнаа врачоуѭште. и мъı бо глаголѥмъ, ꙗко дрѣво, ѥже прьвѣѥ трьнъ сътворитъ, то послѣди сладъкъ плодъ приплодитъ. пакъı же отъвѣшта философъ: добрѣ рѣсте[3]). Христовъ бо законъ остротѫ ꙗвлѧѥтъ божьıа житьıа, по томь же въ

[2]) Slovo пакость vypuštěno v Ryl.

[3]) Slova пакъı — рѣсте vypuštěno v Ryl.

Ex qua causa fuit primus casus? Nonne e visu et fructu dulci et cupiditate divinitatis? Illi vero dixerunt: Ita est. Philosophus autem dixit: Itaque si cui molestiam exhibuerit, quod mel comedit vel frigidam aquam bibit, veniens autem medicus dicat ei: Adhuc multum mellis ede et sanaberis; et, qui aquam biberit, ei dicat: Frigidam aquam bibe et nudus in frigore sta et sanaberis; alius autem medicus (si) non ita loquatur, sed contrarium remedium imperet, mellis loco rem amaram bibere et a cibo abstinere, frigidae autem rei loco rem tepidam et calidam, uter enim melius medetur? Responderunt omnes: Qui contraria remedia praescribit; amaritate enim vitae huius libidinosam dulcedinem oportet occidere et humilitate superbiam, contrariis contraria medicando. Nos quoque dicimus, arborem quae primum spinam procreaverit, postremo dulcem fructum procreaturam esse. Iterum autem respondit philosophus: Recte dixistis. Christi enim lex asperitatem ostendit divinae vitae, sed postea in aeternis domiciliis centuplicem fructum fert. Quidam autem eorum, consiliarius, Saracenorum malitiae bene gnarus, interrogavit philo-

вѣчьнѣихъ жилиштихъ сѣтократицеѩ плодъ приноситъ. единъ же отъ нихъ, съвѣтьникъ, Сраціньскѫ зълобѫ добрѣ вѣдѣ, въпроси философа: реци ми, гости, како вѣ Махмета не дрѣжите? тъ бо иестъ велькми Христа похвалилъ въ своихъ кънигахъ, глаголѧ: ѩко отъ дѣвѣ сѧ иестъ родилъ, сестрѣ Моусеовѣ, пророкъ великъ, мрьтвѣѧ въскрѣшалъ и вьсѣкѣѧ ѩзѫ цѣлилъ силоѩ велиѥѩ. отъвѣшта же философъ къ нѣмоу: да сѫдитъ наю каганъ. глаголи же, аште иестъ пророкъ Махметъ, како имемъ Даниилоу вѣрѫ? онъ бо рече: до Христа вьсѣко видѣнье и пророчьство прѣстанетъ; тъ же по Христѣ ѩвль сѧ како можетъ пророкъ бѣти? аште бо того пророка наречемъ, то Даниила отъврьжемъ. рѣшѧ же мѣноѯи отъ нихъ: Даниилъ иеже иестъ глаголалъ, божьѥмь доухомь иестъ глаголалъ, Махметъ же вьси вѣмъ ѩко лъжь иестъ и пагоубьникъ съпасенью вьсѣхъ, иже иестъ добрѣишѧѧ блѧди своѧ на зълобѫ и стоудодѣѧньѥ изблѧлъ рече же прьвъи съвѣтьникъ отъ нихъ къ прьітелѥмъ Сраціньскомъ: божьѥѩ помоштьѩ гость сь вьсѫ грѫдъниѩ Жидовьскѫѩ на землѧ съврьже, а вашѫ на онъ полъ рѣкѣ прѣврьже ѩко скврьньнѫ. рече же и къ вьсѣмъ людьмъ: ѩкоже далъ иестъ

---

sophum: Dic mihi, hospes, quomodo vos Machmetum non adoratis? Is enim Christum valde laudavit in suis libris, dicens, e virgine eum natum esse, sorore Moysis (Alcoran, Sura 3. 35; 19. 27), prophetam magnum, mortuos suscitasse et omnem morbum sanavisse vi magna (Sura 3. 48). Respondit vero philosophus ei: Judicet nos kaganus! Dic autem, si est propheta Machmet, quomodo Danieli fidem habebimus? Nam ille dixit (Dan. 9. 24): Usque ad Christum omnis visio et prophetia desinet; ille autem cum post Christum apparuerit, quomodo potest esse propheta? Si enim illum prophetam esse dixerimus, itaque Danielem reiiciemus. Dixerunt autem multi eorum: Daniel quae dixit, divino spiritu dixit; Machmet vero omnes scimus mendacem esse et perditorem salutis omnium, qui optimas nugas suas ad malitiam et impuditatem protulit. Dixit vero primus consiliarius ex iis amicis Saracenis: Divino auxilio hospes hic omnem superbiam Judaeorum in terram proiecit, vestram vero trans flumen traiecit sicut sordidam. Dixit autem etiam toti populo: Sicut dedit deus potestatem super omnes gentes imperatori christiano et

богъ власть надъ вьсѣми ѩзъıкъı цѣсарю христьıаньскоу и мѫдрость съврьшенѫ, тако и вѣрѫ въ нїхъ, и кромѣ ıеѩ никътоже не можетъ живота вѣчьнаıего жити. богоу же слава въ вѣкъı. и рѣшѧ вьси амин. рече же философъ съ сльзами къ вьсѣмъ: братрьıе и отьци и дроужи и чѧда, се, богъ дастъ вьсѣкъ разоумъ и отъвѣтъ достоинъ: аште ли ıестъ и ıеште къто противѧ сѧ, да приидетъ и прѣпьритъ или прѣпрѣнъ бѫдетъ. иже послоушаıетъ сего, да сѧ крьститъ въ имѧ свѧтъıѧ троицѧ; иже ли не хоштетъ, азъ кромѣ ıесмь сего грѣха, а онъ оузьритъ въ дьнь сѫдьнъıи, ıегда сѧдетъ ветъхъıи дьньми сѫдити вьсѣмъ ѩзъıкомъ ıако богъ. отъвѣшташа они: нѣсмъ мъı себѣ враѫи, нъ по малоу, иже можетъ, тако велимъ, да сѧ крьститъ волıеѩ, иже хоштетъ, отъ сего дьне; а иже отъ васъ[4]) на западъ кланяıетъ сѧ, или Жидовьскъı молитвѫ творитъ, или Срациньскѫ вѣрѫ дрьжитъ, скоро съмрьтъ приметъ отъ насъ. и тако сѧ разидѫ съ радостьıѫ. крьсти же сѧ отъ нїхъ до дъвою сътоу чѧди, отъврьгъше сѧ мрьзостьи поганьскъıихъ и женитвъ безаконьнъıихъ. напьса же къ цѣсарю къıнигъı каганъ сицевъı: ıако

[4]) отъ насъ Ryl.

---

sapientiam perfectam, ita etiam fidem in iis, et absque ea nemo potest vitam aeternam vivere. Deo autem (sit) gloria in saecula. Et dixerunt omnes amen. Dixit vero philosophus cum lacrimis ad omnes: Fratres et patres et amici et filii! Ecce, deus dedit omnem intellectum et responsum conveniens; si est etiam nunc quispiam contradicens, veniat et convincat aut convinci patiatur. Qui consentit cum hoc, baptizetur in nomine sanctae trinitatis; qui non vult, procul abest a me hoc peccatum, ille autem videbit in die iudicii, quando consederit antiquus dierum iudicaturus omnes gentes tamquam deus (Dan. 7. 10). Responderunt illi: Non sumus nobis inimici, sed mox, qui potest, ita iubemus, baptizetur ultro, qui vult, ab hac die; qui vero vestrum ad occasum se inclinat, vel Judaico more precatur, vel Saracenicam fidem tenet, mox interficietur a nobis. Et ita discesserunt cum laetitia. Baptizati vero sunt ex iis ad ducentos homines, reiicientes abominationes paganorum et matrimonia illegitima. Scripsit autem ad imperatorem litteras kaganus tales: Misisti nobis, domine, virum talem, qui nos edocuit, christia-

посълалъ нъı иєси, владъıко, мѫжа такого, иже нъı съказа христъıаньскѫ вѣрѫ словомь и вештьми сватѫ сѫштѫ; и извѣштьше са, ıако то иестъ истаıа вѣра, повелѣхомъ крьстити са своиѥѭ волиѥѭ, надѣıште са и мъı доспѣти тогождє. иесмъ же вьси мъı дроужьı и прьıателı твоиѥмоу цѣсарьствоу и готови на слоужьбѫ твоѭ, ıаможе потрѣбоуиеши. проваждаıа же философа каганъ начѧ иемоу даръı мъногъı даıати. нъ не прииѧтъ ихъ, глаголıа: даждь ми, иелико имаши плѣньникъ Грькъ сьде; то ми иестъ болѣ вьсѣхъ даровъ. събьравъше же ихъ до дъвою сътоу вѣдаша иемоу, и иде радоуıа са въ пѫть свои.

XII. Дошьдъше же безводьнъ мѣстъ поустъ, жаждѧ не можаахѫ трьпѣти. обрѣтъше же въ слатинѣ водицѫ не можаахѫ отъ нieıа пити, вѣше бо ıако жльчь. рашьдъшемъ же са имъ вьсѣмъ искати водъı, рече къ Меѳодью, братроу своиемоу: не трьплѭ оуже жаждѧ, да почрьпи водъı сеıа иже бо прьвѣıе прѣложи Издраильтомъ горькѫѭ водѫ въ сладъкѫ, тъи иматъ и нама оутѣхѫ сътворити. почрьпъша же обрѣтета ѭ сладъкѫ, ıако и медовьнѫ, и стоудєнѫ, и пивъша прослависта бога, творѫшта такова своимъ рабомъ.

---

nam fidem verbo et re sanctam esse; et persuasum habentes, hanc esse veram fidem, praecepimus, ut baptizarentur volentes, sperantes, etiam nos id consecuturos esse. Sumus autem omnes nos socii et amici tuo imperio et parati ad servitium tuum, ubicunque opus habueris. Deducens vero philosophum kaganus offerebat ei dona multa, sed non accepit ea, dicens: Da mihi, quotquot habes captivos Graecos hic; illud mihi est praestantius omnibus donis. Collectos vero ad ducentos dederunt ei, et arripuit laetus viam suam.

XII. Cum autem venissent in arida loca deserta, sitim tolerare non poterant. Inventa vero in salsugine aqua, nequibant ex ea bibere, erat enim (amara) sicut fel. Digressis autem omnibus quaesitum aquam, dixit ad Methodium fratrem suum: Non fero amplius sitim, hauri aquam hanc: qui enim olim mutavit Israëlitis amaram aquam in dulcem, ille etiam nobis solatium praebebit. Haustam vero invenerunt dulcem, quasi mellitam, et frigidam, et bibentes laudaverunt deum, largientem talia suis servis. Chersone vero, caenans

въ Херсонѣ же, вечерѣа съ архіепископомь, рече къ нѣмоу философъ: сътвори ми молитвѫ, отьче, ѩкѫже ми би отьць сътворилъ. въпрошьшемъ же нѣкыимъ особь, чесо ради сътвори се, отъвѣшта философъ: въ истинѫ, ютрѣ отидетъ отъ насъ къ господи, и оставитъ нъı. иеже и бъıстъ, словеси семоу събъıвъшоу са. бѣше въ Фоульсцѣ ѩзъıцѣ джвъ вельи, съраслъ са съ чрѣшнѣѭ, подъ нимьже трѣвъı дѣıахѫ [1]) наричаѭште и именьмь Алеѯандръ, женьскоу полоу не даѭште пристѫпати къ нѣмоу, ни къ трѣвамъ іего. оуслъıшавъ же то философъ не лѣни са троудити до нихъ, и ставъ посрѣдѣ ихъ глагола къ нимъ: Єлини сѫтъ въ вѣчьнѭѭ мѫкѫ шьли [2]) кланѭавъше са небеси и земли, ѩко богоу, такои велицѣ и добрѣ твари; то и въı, иже са кланѭаете дрѣвоу, хоудѣки вешти, иеже иестъ готово на огнь, како имате избъıти вѣчьнаіего огня? отъвѣшташа же они: мъı сего нѣсмъ начѧли отъ нъıня творити, нъ отьци иесмъ прѣѭли, и отъ того обрѣтаемъ вьса прошенъıа наша, дъждь же наипаче идетъ мъıногъ. и како се мъı сътворимъ, иегоже нѣстъ дрьзнѫвъ никътоже отъ насъ сътворити? аште бо дрьзнетъ къто се сътворити, тогда же съмрьтъ оузьритъ, и не имамъ къ то-

XII. [1]) творахоу Ryl.
[2]) наслѣдили Ryl.

---

cum archiepiscopo, dixit ei philosophus: Fac mihi orationem, pater, qualem mihi pater faceret. Interrogantibus vero quibusdam seorsim, quare fecisset hoc, respondit philosophus: In veritate, cras abibit a nobis ad dominum, et relinquet nos. Quod et factum est, verbo hoc impleto. Erat in Phulica gente quercus magna, quae concreverat cum ceraso, sub qua sacrificabant, appellantes eam nomine Alexandri, femineum sexum non patientes accedere ad eam, neque ad sacrificia eius. Qua re audita philosophus sine cunctatione venit ad eos et stans inter eos dixit iis: Hellenes in aeternum cruciatum iverunt, quia adorabant caelum et terram ut deum, licet magnae et bonae res sint; igitur et vos, qui adoratis arborem, miseram rem, quae est destinata ad ignem, quomodo liberabimini ab aeterno igne? Responderunt vero illi: Nos hoc non coepimus nunc facere, sed per patres accepimus, et ab illo impetramus omnes preces nostras, pluvia autem imprimis cadit multa. Et quomodo hoc nos faciemus, quod

моу дъжда видѣти до конѣчинѣ. отъвѣщта къ нимъ философъ: богъ о васъ въ кънигахъ глаголиетъ, а вы како са іего отъмештете? Исаиа во отъ лица господьня въпиетъ, глаголя: градж азъ събьрати вьса племена и вьса языкы, и приндѫтъ и оузрѧтъ славж моіж, и оставліж на нихъ знамены, и посъліж отъ нихъ съпасены въ языкы, въ Θарьсь и въ Фоуль и Лоудъ и Мосохъ и Θовель и въ Єладж и въ отокы дальніѧ, иже не сѫтъ слышали моіего имене, и възвѣстѧтъ славж моіж въ языцѣхъ, глаголиетъ посподь вьседрьжитель. и пакы: се, азъ посълиж рыбитвы и ловца мъногы, и отъ хлъмъ и отъ скалъ каменьнъихъ изловѧтъ вы. познаите, братрые, бога съторьшаіего вы. се, іевангелые новаіего завѣта божьа, въ нѣже са іесте крьстили. тако же сладъкыими словесы оуглаголавъ[3]) ихъ повелѣ имъ посѣшти дрѣво и съжешти ѥ. поклони же са старѣишина ихъ, и шьдъ лобъза іевангелые, такождє и вьси. свѣшта же бѣлы приимъше отъ философа и поіште идж къ дрѣвоу, и възьмъ сѣкыржь философъ .л. и .г. кратъ оударь повелѣ вьсѣмъ

[3]) оувѣщавъ Ryl.

---

nemo nostrum ausus est facere? Si enim quis ausus erit hoc facere, tunc vero mortem videbit, neque amplius pluviam cernemus usque ad finem. Respondit iis philosophus: Deus de vobis in libris loquitur, vos autem quomodo ab eo deficitis? Isaias (66. 18—20) enim a vultu domini clamat, dicens: Venio, ut congregem omnes gentes et omnes linguas, et venient et videbunt gloriam meam, et ponam in iis signum, et mittam ex iis salutem ad gentes, in Tharsis et in Phul et Lud et Mosoch et Thobel et in Helladam et ad insulas longinquas, quae non audierunt nomen meum, et annuntiabunt gloriam meam in gentibus, loquitur dominus omnipotens. Et iterum (Jerem. 16. 16): Ecce, ego mittam piscatores et venatores multos, et de collibus et de saxis lapideis venabuntur vos. Cognoscite, fratres, deum creatorem vestrum; ecce, evangelium novi foederis divini, in quo baptizati estis. Itaque dulcibus verbis hortatus eos iussit caedere arborem et comburere eam. Inclinavit se autem princeps eorum et ivit et osculatus est evangelium, et ita omnes. Candelis autem albis acceptis a philosopho, canentes accesserunt ad arborem, et sumpta securi philosophus tricies et ter caedens

сѣшти и искоренити ѥ и съжешти ѥ. въ тж же ношть абые отъ бога дъждь бысть, и съ радостыж велыеіж похвалиша бога, и весели сѧ богъ о семь ѯ҃ло.

XIII. Философъ же иде въ Цѣсарь Градъ, и видѣвъ цѣсаря живѣаше без млъвы, бога моля, въ црькъви сватыихъ апостолъ сѣдѧ. ѥстъ же въ сватѣи Софьи потирь отъ драгаіего камене, Соломона дѣла, на нѣмьже сѫтъ писмены Жидовьскы и Самарѣньскы грани напьсани, ихъже не можаше никътоже ни прочисти ни съказати. възьмъ же и философъ прочьте и съказа ѣ. ѥстъ же сице прьвъи гранъ: чаша моа, чаша моа, проицаи, доньдеже ѯ҃звѣзда; въ пиво бжди господеви прьвѣнѣцоу въдаштоу ношты. по семь же дроугъи гранъ: на въкоушенье господьне сътворѣна дрѣва иного, пьи и оупьи сѧ весельемь, и възъпьи аллилоуыа. и по семь трѣтьи гранъ: се кънѧѯь, и оузьритъ вьсь сѣньмъ славѫ іего, и Давидъ цѣсарь посрѣдѣ ихъ. и по семь число напьсано .ѳ҃. сътъ и .ѳ҃.-ро. расчьтъ же ѥ по тѣнькоу философъ обрѣтѐ отъ вътораіего на десѧтѐ лѣта цѣсарьства Соломона

---

praecepit omnibus, ut caederent et evellerent et comburerent eam. Illa vero nocte statim a deo pluvia missa est, et cum gaudio multo laudaverunt deum, et laetatus est deus hac re valde.

XIII. Philosophus vero profectus est Constantinopolim, et postquam vidit imperatorem, vivebat sine tumultu, deum orans, in ecclesia sanctorum apostolorum sedens. Est vero in sancta Sophia poculum e gemma, Salomonis opus, in quo litteris Judaicis et Samaritanis versus scripti sunt, quos nemo poterat perlegere neque interpretari. Sumpto vero eo philosophus perlegit et interpretatus est eos. Est autem ita primus versus: Poculum meum, poculum meum, praedic, donec stella, in potum sis domino primogenito vigilanti noctu. Post haec vero secundus versus: In gustationem domini factae arboris alius, bibe et inebria te gaudio, et exclama alleluia. Et deinde tertius versus: Ecce princeps, et videbit universus conventus gloriam eius, et David rex inter eos. Et postea numerus scriptus est nongenties nonagies. Postquam autem perlegit eum accurate philosophus, invenit, ab anno duodecimo regni Salomonis

до рождьства Христова .о҃. сѣтъ и .о҃. лѣтъ. и се ѥстъ пророчьство о Христѣ.

XIV. Бесѣлѫштоу же сѧ о богѣ философоу пакы дроугꙋ рѣчь приспѣ и троудъ не мьньи прьвꙑнѫ. Растислављ бо, Моравьскꙑи кънѧзь, богомь оустимъ,[1]) съвѣтъ сътвори съ кънѧзи своими и съ Моравлѧны, и посъла къ цѣсарю Михаилоу, глаголѧ: людьмъ нашимъ поганьства сѧ отъврьгъшемъ и по христьѭньскꙑи сѧ законъ дрьжѫштемъ, оучителѧ не имамъ такого, иже нꙑ би въ свои ѩзꙑкъ истѫ вѣрѫ христьѭньскѫ сказалъ, да сѧ бишѧ и инꙑ странꙑ, того зьрѫште, подобилъ намъ. то посъли нꙑ, владꙑко, ѥпископоупа и оучителѧ такого, отъ васъ бо на вьсѧ странꙑ вьсегда добрꙑи законъ исходитъ. съвьравъ же съборъ цѣсарь призъва Константина философа, и сътвори и слꙑшати рѣчь сьѭ. и рече: вѣмь тѧ троудьна сѫшта, философе, нъ потрѣба ѥстъ тебѣ тамо ити; сеѭ бо рѣчи не можетъ инъ никътоже исправити ѩкоже ты. отъвѣщта же философъ: и троудьнъ сꙑ и болънъ тѣломь, съ радостьѭ идѫ тамо, ѩште имѣѭтъ боукъви въ ѩзꙑкъ свои. глагола же цѣсарь къ нѣмоу: дѣдъ мои и отьць

XIV. [1]) наоучаемь Ryl.

---

usque ad nativitatem Christi esse nongentos et nonaginta annos. Et haec est praedictio de Christo.

XIV. Laetante vero in deo philosopho iterum alia res accidit et labor non minor prioribus. Rastislavus enim, Moravicus princeps, a deo incitatus, consilium habuit cum principibus suis et cum Moravis, et misit ad imperatorem Michaelem, dicens: Populo nostro, postquam paganismum abiecit, christianam legem observante, doctorem non habemus talem, qui nos nostra lingua veram fidem christianam edoceat, ut etiam aliae regiones, illud videntes, similes fiant nobis. Mitte igitur nobis, domine, episcopum et magistrum talem, a vobis enim in omnes partes semper bona lex emanat. Congregato vero concilio imperator advocavit Constantinum philosophum, et fecit eum audire orationem hanc. Et dixit: Scio, te fatigatum esse, philosophe, sed oportet te illuc ire; hanc enim rem nemo alius perficere potest quam tu. Respondit vero philosophus: Licet fatigatus sim et aeger corpore, cum laetitia illuc ibo, si habent litteras linguae suae

и ини мѫ҃ноѯи, искавѣше того, не сѫтѣ того обрѣли: то како азъ могѫ то обрѣсти? философѣ же рече: то къто можетѣ на водѫ бесѣдѫ напьсати и еретичьско имѧ обрѣсти? отъвѣшта емоу пакы цѣсарь и съ Вардоѭ, оуѥмь[2] своимь: аште ты хощеши, то можетѣ то тебѣ богъ дати, иже и даѥтъ вьсѣмъ просѧштиимъ бе-сѫмьнѣнья, и отъврьзаѥтъ тлькѫштиимъ. шьдъ же философъ, по прьвоуѥмоу обычаю, на молитвѫ сѧ наложи[3] и съ инѣми поспѣшьникы. въ скорѣ же сѧ емоу богъ ꙗви, послоушаѧ молитвъ своихъ рабъ, и абые съложи писмена, и начатъ бесѣдѫ пьсати евангельскѫ: искони бѣ слово, и слово бѣ оу бога, и богъ бѣ слово и прочеѥ. възвесели же сѧ цѣсарь, и бога прослави съ своими съвѣтьники, и посъла его съ дары мъногы, напьсавъ къ Растиславоу епистолиѭ сицевѫ: богъ, иже велитъ[4] вьсѣкомоу, да би въ разоумъ истинѣнъи пришьлъ и на болѣшьи сѧ чинъ сътѫжалъ[5], видѣвъ вѣрѫ твоѭ и подвигъ, сътвори и нъıнѣ[6] въ наша лѣта, ꙗвль боудѣви въ ваше ѩзъıкъ, ѥгоже

[2]) и оумомь Ryl. (zkaženě).
[3]) Místo наложи v rkp. Ryl. вьдасть и постоу четыри десетноу.
[4]) хотеи Ryl.
[5]) вьздвигль Ryl.
[6]) Po slově нъıнѣ následují v rkp. Ryl. slova: испльнити се твоемоу прошенїоу.

(accomodatas). Dixit autem imperator ei: Avus meus et pater meus et alii multi, quamquam quaerebant illud, non invenerunt id: quomodo igitur ego possum id invenire? Philosophus autem dixit: Quis potest in aquam orationem scribere et haeretici nomen comparare? Respondit ei iterum imperator cum Barda, avunculo suo: Si tu vis, potest id tibi deus dare, qui etiam dat omnibus, qui petunt sine dubitatione, et aperit, qui pulsant (Luc. 11. 9). Philosophus vero abiit et secundum antiquam consuetudinem precibus se dedit cum aliis adiutoribus. Mox autem ei deus apparuit, qui exaudit preces suorum servorum, et illico composuit litteras et coepit orationem scribere evangelicam: In principio erat verbum, et verbum erat apud deum, et deus erat verbum et caetera (Johan. 1. 1). Laetatus est autem imperator, et deum laudavit cum suis consiliariis, et misit eum cum donis multis, scripta ad Rastislavum epistola eiusmodi: Deus, qui vult ut unusquisque ad cognitionem veritatis perveniat

не бѣ испрьва было, нъ тъкъмо въ прьвая лѣта, да и въı причьтете сѧ великъıихъ ѩзъıцѣхъ, иже славатъ бога своимь ѩзъıкомь. и то ти посълахомъ того [7]), иемоуже ѣ богъ ıави, мѫжа чьстива и благовѣрьна, къниижьна ѯѣло и философа. и се, приими даръ болии и чьстьнѣи паче вьсего злата и сребра и каменьıа драгаіего и богатьства прѣходѧштаіего. подвигни сѧ съ нимь спѣшьно оутврьдити рѣчь и вьсѣмь срьдьцемь възыскати бога, и обьштаіего съпасеньıа не отъърини, нъ вьсе подвигни не лѣнити сѧ, нъ ѩти сѧ по истиньнъи пѫть, да и тъı, привѣдъ ѣ подвигомь твоимь въ божьи разоумъ, приимеши своѭ мьздѫ въ того мѣсто. и въ сь вѣкъ и въ бѫдѫштьи, за вьсѧ тъı доуша хотѧштаıа вѣровати въ Христа, бога нашего, отъ нъıня и до конъчинъı, памѧть своѭ оставлıа прочимъ родомъ, подобьно великоуіемоу цѣсарю Константиноу.

XV. Дошьдъшоу же іемоу Моравъı, съ великоѭ чьстьѭ приѧтъ іего Растиславъ, и оученикъı съвьравъ въдастъ ихъ оучити. въ скорѣ же вьсь цръкъвьнъıи чинъ прѣложь, наоучи

[7]) V rkp. Ryl. čte se и послахомь ти того самого.

(I. Tim. 2. 4) et maiorem dignitatem attingat, postquam vidit fidem tuam et studium, fecit nunc nostris temporibus, ut ostenderet litteras in vestra lingua, quod antea non erat, sed tantum primis temporibus, ut et vos adnumeraremini magnis gentibus, quae laudant deum sua lingua. Itaque tibi misimus eum, cui eas deus ostendit, virum pium et orthodoxum, eruditum valde et philosophum. Et ecce, accipe donum maius et pretiosius omni auro et argento et gemmis et divitiis praetereuntibus. Stude cum eo strenue firmare rem et toto corde quaerere deum, neve communem salutem repudia, sed omnes impelle, ne cunctentur, sed ut ingrediantur veritatis viam, ut etiam tu, cum adduxeris eas labore tuo ad cognitionem dei, accipias tuam mercedem illius loco, et in hac aetate et in futura, pro omnibus illis animabus, quae credent in Christum, deum nostrum, ab hoc tempore usque ad finem, memoriam tuam relinquens caeteris generationibus, ad instar magni imperatoris Constantini.

XV. Cum vero venisset in Moraviam, magno cum honore excepit eum Rastislavus, et discipulis collectis, tradidit (ei), ut eos erudiret.

ѿ оутрѣници, годинамъ [1]), вечерѣи, павечерѣници и тайнѣи слоужьбѣ. и отъврѣзѫ сѧ по пророчьскоуѥмоу словеси оушеса глоухѣихъ оуслышати кънижьнаѧ словеса, и ѩзъикъ ѥсьнъ бѣстъ гѫгнивъшихъ. богъ же сѧ възвесели о семь, и дыволъ постыдѣ. растѫштоу же божью оученью зълъи завистьникъ испрьва, проклатъи дыволъ, не трьпѣ сего добра, нъ въшьдъ въ своѧ съсѫды, начатъ мъногы въздвиѭати, глаголѧ имъ: не славитъ сѧ богъ о семь; аште бо би ѥмоу сице годѣ было, то не би ли могълъ сътворити, да бишѧ и сии испрьва писмены пишѫште бесѣды своѧ славили бога? нъ три ѩзъикы ѥстъ тъкъмо избьралъ: Ѥврейскъи, Грьчьскъи и Латиньскъи, имиже достоитъ [2]) славѫ богоу въздавати. вѣхѫ же сѥ глаголѫште Латиньсции съпричастьници, арѣхиѥреи, иереи и оученици. бравъ же сѧ съ ними, ако Давидъ съ иноплеменьникы, къниѫьнъими словесы повѣждь ѩ нарече ѩ трьѩзъычьникъ (и Пилатьнъ), ако Пилатоу тако напьсавъшоу на титлѣ господьни. не тъкъмо же сѥ ѥдино глаголааѫ, нъ и иномоу бештьстью оучааѫ, глаголѫште, ако подъ землеѭ живѫтъ чловѣци велеглави; и вьсь гадъ дыволи тварь ѥстъ; и аште къто оубьѥтъ змьѭ, .ѳ. грѣхъ

XV. [1]) часовсомь Ryl.
[2]) подобно Ryl.

Mox vero toto ecclesiastico ordine translato, edocuit eos officium matutinum, horas, vesperas, breve officium vespertinum et sacramentorum officium. Et apertae sunt, secundum prophetae (Isai. 35. 5., 32. 4) verba, aures surdorum, ut audirent verba scripturae, et lingua plana facta est balborum. Deus autem laetatus est his, et diabolus pudore affectus. Crescente vero divina doctrina, malus invidus ab initio, maledictus diabolus, non tulit hoc bonum (fieri), sed ingressus in sua vasa coepit multos incitare, dicens iis: Non laudatur deus hac re; si enim ei ita gratum esset, nonne potuisset efficere, ut hi quoque a principio, litteris scribentes orationes suas, laudarent deum? Sed tres linguas tantum elegit: Hebraicam, Graecam et Latinam, quibus fas est laudem deo tribuere. Erant autem, qui hoc loquebantur, Latini clerici, archipresbyteri, presbyteri et discipuli. Pugnans autem cum iis, sicut David cum alienigenis, scripturae verbis vicit eos et nominavit eos trium linguarum cultores (et Pilaticos), quoniam Pilatus

изѣѫдетъ того ради; аште человѣка оубиетъ къто, .р. мѣсѧца да пиетъ въ дрѣвѣнѣ чаши, а стѣклѣнѣ сѧ не прикасаѣ; и не бранѣахѫ жрѣтвъ творити по прѣвоуѥмоу обычаю, ни женитвъ бештѣстьнѣихъ творити. вьсе же се ꙗко и трьнье посѣкъ словесьнѣимь огнѥмь попали, глаголѣ: пророкоу глаголѫштоу о семь: пожьри богоу жрѣтвѫ хвалѣнѫѭ, и въздаждь вышьнѥмоу мотитвы твоѭ; жены же юности твоѥѭ не отъпоусти; аште бо ѭ възненавидѣвъ отъпоустиши, и покрыетъ нечьсть похоти твоѭ, глаголиетъ господь вьседрьжитель; и съхранитє сѧ доухомь вашимь, и да не оставитъ къждо васъ жены юности своѥѭ, и си, ихъже ненавидѣхъ, творѣастє, ꙗко богъ съвѣдѣтєлѣствова междоу тобоѭ и междоу женоѭ юности твоѥѭ, ѭже иси оставилъ, и та обѣштьница твоѭ и жена завѣта твоѥго; и въ иеванѣгельи господь: слышастє, ꙗко речено бысть древьнѣимъ: не съткориши прѣлюбы; азъ же глаголѭ вамъ, ꙗко вьсякъ, иже възьритъ на женѫ съ похотьѭ, юже прѣлюбы иестъ съткорилъ съ нѥѭ срьдьцемь своимь. и пакы: глаголѭ вамъ, ꙗко иже поуститъ женѫ своѭ, развѣ словесе любодѣинаѥго, тво-

---

ita scripsit in titulo domini. Neque vero hoc tantum dicebant, sed etiam aliam impiam rem docebant, dicentes, sub terra vivere homines magnis capitibus praeditos; et omne animal repens diaboli creaturam esse; et si quis occidat serpentem, novem peccatis eum absolvi propter id; si quis occidat hominem, per tres menses eum bibere debere e ligneo poculo, vitreum non attingentem; neque vetabant sacrificari secundum antiquam consuetudinem et matrimonia illegitima inire. Omnia vero haec tanquam spinas exstirpatas orationis suae igne combussit, dicens: Propheta dicente de hac re: Sacrifica deo sacrificium laudis, et da altissimo preces tuas; uxorem autem adolescentiae tuae noli dimittere; si enim eam exosus dimiseris, operiet iniquitas cupiditates tuas, dicit dominus omnipotens (Malach. 2. 15—16.); et custodite vos spiritu vestro, ne quis vestrum deserat coniugem adolescentiae tuae, et ea quae odi, faciebatis, quia deus testificatus est inter te et inter uxorem adolescentiae tuae, quam deseruisti; et ea particeps tua et uxor foederis tui (Malach. 2. 14); et in evangelio (Matth. 5. 27—28) (dicit) dominus: Audistis, quia dictum est antiquis: Non moechaberis; ego autem dico vobis, quia

ритъ ѭ прѣлюбы дѣяти, и иже отъпоуштенѭѭ отъ мѫжа поѥмлѥтъ, прѣлюбы дѣѥтъ. и апостолъ рече: иже ѥстъ богъ съчеталъ, человѣкъ да не разлѫчитъ. .м҃. же мѣсѧць[3]) сътворѣ въ Моравѣ иде сѫтитъ оученикъ своихъ. прѣятъ же и идѫштѣ Коцьль, кънѧзь Панонѣскъи, и възлюбѣ вельми Словѣньскы кънигы, наоучити сѧ имъ, въда до .н҃. оученикъ оучити сѧ имъ. и велыѭ чьстъ ѥмоу сътворѣ мимо проводи и. не възѧтъ же ни отъ Растислава ни отъ Коцьла ни злата ни сребра ни иноѧ вещти, положь ѥвангельскоѥ слово и бес пиштѧ, нъ тъчьѭ пѣньникъ испрошь отъ обою[4]) .о҃. сътъ отъпоусти ихъ.

XVI. Въ Венетии же бывъшоу ѥмоу събьраша сѧ на нѣ ѥпископи и попове и чрьноризьци, ако и врани на сокола, и въздвигѫ трьѧзычьнѭѭ ѥресь, глаголѭште: человѣче, съкажи намъ, како ты ѥси сътворилъ нъıнѣ Словѣномъ кънигы и оучиши ѭ, ихъже нѣстъ никътоже инъ прьвѣѥ обрѣлъ, ни апостоли, ни Римьскъи папежь, ни богословъ Гри-

[3]) Místo . м . мѣсѧць stojí v rkp. Vatik. три лѣта.

[4]) Slova отъ обою v rkp. Ryl. nejsou.

---

omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo; et iterum (Matth. 5. 32): Dico vobis, quia qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam moechari, et qui dimissam a viro duxerit, adulterat; et apostolus dixit (Matth. 19. 6): Quod deus coniunxit, homo ne separet. Quadraginta vero mensibus peractis in Moravia profectus est, ut consecraret discipulos suos. Excepit vero eum iter facientem Kocel, princeps Pannoniae, et adamatis admodum Slovenicis litteris, ut ediscerent eas, tradidit (ei) ad quinquaginta discipulos, ut eas discerent. Et magno honore ei tributo, comitatus est eum. Sed neque a Rastislavo neque a Kocelo neque aurum neque argentum neque aliam rem accepit, tradito (iis) evangelii verbo sine mercede, captivos tantum nongentos ab ambobus impetravit et dimisit.

XVI. Venetiis vero cum esset, convenerunt contra eum episcopi et presbyteri et monachi, sicut corvi contra falconem, atque excitaverunt trium linguarum haeresim, dicentes: Homo, dic nobis, quomodo tu fecisti nunc Slovenis litteras et doces eas, quae nemo alius

горьи, ни Иєронимъ, ни Авгоустинъ? мы же три тъкъмо ѩзыкы вѣмъ, имиже достоитъ въ кънигахъ славити бога, Евреискъи, Елиньскъи и Латиньскъи. отъвѣшта же философъ къ нимъ: не идетъ ли дъждь отъ бога на вьса равьно? или сльньце такожде не сыиетъ ли на вьса? ни ли не дыхаемъ на аєръ равьно вьси? и тако вы не стыдите са, три ѩзыкы мѣнаште тъчьи, а прочиимъ вьсѣмъ ѩзыкомъ и племенькмъ слѣпомъ велѧште и глоухомъ быти? съкажите ми, бога творѧште немоштьна, ѩко не могѫшта сего дати, или завистьлива, ѩко не хотѧшта? мы же народъ мъного знаемъ кънигы оумѣиѫшть[1]) и богоу славѫ въздаѫшть, кѫждо своимь ѩзыкомь; ѩвѣ же сѫть си: Ермени, Перси, Авазги, Иверн, Соугди, Готѳи, Обри, Тоурси, Козари, Арабляне, Єгиптѣне и Соури и ини мъноѕи. аште ли не хоштете отъ сихъ разоумѣти, поиѣ отъ кънигъ познаите сѫдыѫ. Давидъ бо въпиетъ, глаголѧ: поите господеви, вьсѧ земля, поите господеви пѣснь новѫ. и пакы: въскликнѣте господеви, вьсѧ земля, поите и възвеселите са и въспоите. и дроугоици: вьсѧ земля

XVI. [1]) роди знаемь доволны книгы нмѣюще Ryl.

---

antea invenit, neque apostoli, neque Romanus papa, neque theologus Gregorius, neque Hieronymus, neque Augustinus? Nos autem tres tantum linguas scimus, in quibus fas est litteris laudare deum, Hebraicam, Hellenicam et Latinam. Respondit vero philosophus: Nonne cadit pluvia a deo super omnes aequaliter? Et sol nonne eodem modo lucet super omnes (Matth. 5. 45)? Nonne spiramus in aerem aequaliter omnes? Itaque vos non pudet tres linguas statuere tantum, reliquos autem omnes populos et stirpes caecos esse iubentes et surdos? Dicite mihi, utrum deum facientes debilem, ita ut non possit hoc impertiri, an invidum, ita ut nolit? Nos vero multas gentes novimus litteras scientes et deo laudem tribuentes, sua quaeque lingua; constat autem has esse: Armenos, Persas, Abasgos, Iberos, Sugdos, Gotthos, Avares, Tyrsos, Kozaros, Arabes, Aegyptios, Syros, aliasque multas. Si vero non vultis ab his intelligere, certe e scriptura noscite iudicem. David enim clamat, dicens (Psalm. 95. 1): Cantate domino, omnis terra, cantate domino canticum novum; et iterum (Psalm. 97. 4): Iubilate domino, omnis terra, cantate et exsulate et psallite; et aliud (Psalm. 65. 4): Omnis terra

да поклонитъ ти сѧ, и поѥтъ тебѣ, и да поѥтъ же имени твоѥмоу, вышнѣи. и пакы: хвалите бога, вьси ꙗзъци, и похвалите ѥго, вьси людьѥ, и вьсако дъıханьѥ да хвалитъ господь; въ ѥвангельи же глаголѥтъ: ѥликоже ихъ приѧтъ и, дастъ имъ область, да чѧда божьıа бѫдѫтъ. и пакы тъждѥ: не о сихъ молѭ тъкъмо, нъ и о вѣроующихъ словесе ихъ ради въ мѧ, да вьси ѥдино бѫдѫтъ, ꙗкоже и ты, отьче, въ мьнѣ и азъ въ тебѣ. Матоѥи же рече: дана ми бъıстъ вьсака власть на небеси и на земли; шьдъше оубо наоучите вьсѧ ꙗзъıкы, крьстѧште ѧ въ имѧ отьца и сына и сватаѥго доуха, оучѧште ѧ влюсти вьсѣ, ѥлика заповѣдахъ вамъ; и сѥ азъ съ вами ѥсмь въ вьсѧ дьни до съконьчанья вѣка, аминь. и Маръкъ пакы: шьдъше въ миръ вьсь пропов҃дите ѥвангелыѥ вьсеи твари; иже вѣроуѥтъ и крьститъ сѧ, съпасенъ бѫдетъ, ѥ вѣровавъıи же осѫжденъ бѫдетъ; знаменьıа же вѣровавъшимъ си послѣдоуѭтъ: именьмь моимь бѣсы ижденѭтъ, и ꙗзъıкы възглаголѭтъ новъı; глаголѥтъ же и къ вамъ пакы законооучителѥмъ: горѥ вамъ, кънигъчьıа и фарисѣи, ѵпокрити, ꙗко затварıаѥте цѣсарьствыѥ небесьскоѥ прѣдъ человѣкы, въı бо ѥ въходите,

---

adoret te, et psallat tibi, et canat nomini tuo, altissime; et iterum (Psalm. 116. 1; 150. 5): Laudate dominum, omnes gentes, et laudate eum, omnes homines, et omnis spiritus laudet dominum; in evangelio vero loquitur (Ioann. 1. 12): Quotquot eorum receperunt eum, dedit iis potestatem, filios dei fieri; et iterum idem (Ioann. 17. 20—21): Non pro iis rogo tantum, sed et pro iis, qui credunt propter verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut et tu, pater, in me et ego in te; Matthaeus (28. 18—20) autem dixit: Data mihi est omnis potestas in caelo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris et filii et sancti spiritus, docentes eas servare omnia, quaecunque mandavi vobis; et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, amen; et Marcus (16. 15—17) iterum: Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae; qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur; signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: In nomine meo daemonia eiicient, et linguis loquentur novis; loquitur vero etiam

и хотѧштихъ вънити въ нѥ не оставлѥете. и пакы: горѥ вамъ, кънигъчьѥ, ꙗко въꙁмете ключь разоумѣнья, и сами не вънидете, и вънити хотѧштимъ въꙁбраните. Коринѳиомъ же Павлъ рече: велѩ же вьсѣмъ вамъ глаголати ꙗꙁыкы, паче же да проицаѥте; болии бо проицаѩи нежѥ глаголѩи ꙗꙁыкы, развѣ аште не съказоуѥтъ, да и црькы съꙁьданьѥ приметъ; нъıнѣ же, братрьѥ, аште приндѫ къ вамъ въ ꙗꙁыкы глаголѩ, кѫѩ вамъ полꙁѫ сътворѭ, аште вамъ не глаголѭ въ ꙗвленьи или въ разоумѣньи или въ пророчьствьи или въ наоученьи? обаче бездоушьнаꙗ гласъ даѭшта, аште пиштали, аште гѫсли, аште разньствыꙗ пискомъ не подастъ, како разоумѣѥтъ сѧ писканьѥ или гѫденьѥ? ибо аште безвѣстьнъ гласъ тржьба дастъ, къто оуготовитъ сѧ на брань? тако и вы ꙗꙁыкомь аште не разоумьна словесе дасте, како разоумѣѥтъ сѧ глаголѥмоѥ? бѫдете бо въ въздоухъ глаголѭште. толико оубо, аште сълоучитъ сѧ родъ гласьнъıихъ въ мирѣ, и ни єдинъ же ихъ безгласьнъ; аште не вѣмь силы гласоу, бѫдѫ глаголѭштоуѥмоу мьнѣ варваръ и глаголѩи мьнѣ варваръ. тако и вы, понѥже єсте ревьнителѥ доуховьнъıимъ, къ съꙁьданью црькъви просите, да вы избъıваѥтъ. тѣмь же глаголѩи ꙗꙁыкомь да молитъ сѧ, да съказоуѥтъ.

---

vobis iterum legum doctoribus (Matth. 23. 13): Vae vobis, scribae et pharisaei, hypocritae, quia clauditis regnum caelorum ante homines; vos enim non intratis, et volentes introire in id non sinitis; et iterum (Luc. 11. 52): Vae vobis, scribae, quia tulistis clavem scientiae, et ipsi non introistis, et eos, qui introire volebant, prohibuistis. Corinthiis vero Paulus (1. Cor. 14. 5—40) dicit: Volo autem omnes vos loqui linguis, magis vero ut praedicatis; nam maior est, qui praedicit, quam qui loquitur linguis, nisi forte interpretetur, ut etiam ecclesia aedificationem accipiat; nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quem vobis utilitatem faciam, nisi vobis loquar in revelatione aut in scientia aut in prophetia aut in doctrina? Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocem tuba det, quis parabit se ad bellum? Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? Eritis enim

аште бо молитвѫ творѭ ѩзыкомь, доухъ мои молитъ сѧ, а оумъ мои бесплода иестъ. чьто оубо иестъ? помолѭ сѧ доухомь, помолѭ сѧ и оумомь, поѭ доухомь, поѭ же и оумомь. аште благословиши доухомь, испльнѣѥмь мѣсто неразоумьнаѥго, како речетъ аминь по твоиемоу прошенью, по нѣже не вѣстъ, чьто глаголеши? ты оубо добрѣ хвалиши, нъ дроугъи не зиждетъ сѧ. хвалѭ бога моего, отъ вьсѣхъ васъ паче ѩзыкы глаголѭ. нъ въ црькъви .ē. словесъ хоштѫ оумомь своимь глаголати, да и инъı наоучѫ, нежели тьмы словесъ ѩзыкомь. братрьіе, не дѣти бъıваите оумомь, нъ зълобоѭ младѣньствоуите, оумъı же съвръшени бѫдѣте. въ законѣ иестъ пьсано: ѩко иноѩзычьнъıими и оустьнами инѣми възглаголѭ къ людьмъ симъ, и ни тако послоушаѭтъ мене, глаголетъ господь. тѣмь же ѩзъıци не сѫтъ въ знаменьіе вѣрьнъıимъ, нъ невѣрьнъıимъ, а пророчьство не невѣрьнъıимъ, нъ вѣрьнъıимъ. аште оубо съниидетъ сѧ црькъı вьсѧ коупѣ, и вьси глаголѭтъ ѩзъıкъı, и вънидетъ нѣкъто неразоумьнъ или невѣрьнъ, не рекѫтъ ли, ѩко зъло сѧ дѣиете? аште ли вьси пророчьствоуѭтъ, и вънидетъ нѣкъто неразоумьнъ или невѣрьнъ, обличаетъ сѧ вьсѣми, и въстаѫетъ сѧ отъ вьсѣхъ, и таинаѧ срьдьца иего ѩвѣ бъıваѭтъ,

---

in aëra loquentes. Tam multa enim, si continget, genera vocalium (linguarum) in mundo, et nullum eorum sine voce; si nescio vim vocis, ero ei, qui loquitur mecum, barbarus, et is, qui loquitur, mihi barbarus. Sic et vos, quoniam estis aemulatores spiritualium, ad aedificationem ecclesiae quaerite, ut abundetis. Ideo autem qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur; nam si orationem faciam lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam vero etiam mente. Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet amen post tuam benedictionem, cum nesciat, quid loquaris? Tu enim bene laudas, sed alter non aedificatur. Laudo deum meum, omnium vestrum magis linguis loquens. Sed in ecclesia quinque verba volo sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem milia verborum lingua. Fratres, nolite pueri effici mente, sed malitia parvuli estote, mentibus autem perfecti estote. In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic, et nec sic exaudient me, dicit dominus.

и тако падъ нищь поклонитъ сѧ богоу, исповѣдоуѥ, ѩко въ истинѫ богъ въ васъ ѥстъ. чьто оубо ѥстъ, братрьѥ? ѥгда съходите сѧ, къжьдо васъ ѱалъмъ иматъ, оученьѥ иматъ, ѩзыкъ иматъ, ѩвленьѥ иматъ, сказаньѥ иматъ, вьсѧ къ съзьданью да бываѭтъ. аште ли къто ѩзыкомь глаголѥтъ, по дъвѣма оубо или ѯ̀ко по трьмъ и по части, и ѥдинъ да сказоуѥтъ. аште ли не бѫдетъ сказатєля, да мльчитъ въ црькъви, себѣ же да глаголѥтъ и богоу. пророци же дъва или трьѥ да глаголѭтъ, а дроугыи да сказоуѭтъ. аште ли иномоу отъкрьѥтъ сѧ сѣдѧштоу, прьвъи да мльчитъ. можете бо по ѥдиномоу вьси пророчьствовати, да вьси оучѧтъ сѧ, и вьси оутѣшаѭтъ сѧ. и доуси пророчьсции пророкомъ повиноуѭтъ сѧ. нѣстъ бо нестроѥньѧ богъ, нъ мироу, ѩко въ вьсѣхъ црькъвахъ сватыихъ; жены ваша въ црькъвахъ да мльчатъ; невелитъ бо сѧ имъ глаголати, нъ да повиноуѭтъ сѧ, ѩкоже и законъ глаголѥтъ; аште ли чесомоу наоучити сѧ хотѧтъ, въ домохъ своихъ мѫжа да въпрашаѭтъ. срамъ бо ѥстъ женѣ въ црькъви глаголати. или отъ васъ слово божьѥ изиде? или въ васъ ѥдинѣхъ

Itaque linguae non sunt in signum fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus. Si ergo conveniat ecclesia universa in unum, et omnes loquantur linguis, intret autem aliquis idiota aut infidelis, nonne dicent, quod insanitis? Si autem omnes prophetent, et intret aliquis idiota vel infidelis, convincitur ab omnibus, et diiudicatur ab omnibus, et occulta cordis eius manifesta fiunt, et ita cadens in faciem adorabit deum, pronuncians, quod vere deus in vobis sit. Quid ergo est, fratres? Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsin habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad aedificationem fiant. Si quis lingua loquitur, secundum duos aut, ut multum, tres et per partes, et unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur et deo. Prophetae autem duo aut tres dicant, et ceteri diiudicent. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, primus taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, et omnes exhortentur. Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Non enim est dissensionis deus, sed pacis, sicut in omnibus ecclesiis sanctorum (doceo); mulieres

обрѣтѥ сѧ? аштѥ къто мьнитъ сѧ пророкъ бъıти или дѹховьнъ, да разѹмѣѥтъ, иѥже пишѫ вамъ, ıако господьня заповѣди сѫтъ. аштѥ ли къто нѥ разѹмѣѥтъ, да нѥ разѹмѣваѥтъ. тѣмь же, братрıѥ, ревьноуитѥ прорицанью, и нѥ браните глаголати въ ıазъıкъı. вьсѣ же благообразьно и по чиноу да бъıваѭтъ. и пакъı глаголѥтъ: и вьсıакъ ıазъıкъ исповѣстъ, ıако господь Iисоусъ Христосъ въ славѫ богоу отьцоу аминь. сими же словесъı и инѣми болѣшиими посрами ıѧ, и отъиде, оставлѣ ихъ.

XVII. И оувѣдѣвъ о нѥмь Римьскъıи папежь, посъла по нѣ. и дошьдъшоу ѥмоу въ Римъ изиде самъ апостоликъ Ядриıанъ противѫ ѥмоу съ вьсѣми граждани, свѣштама несѫштѥ, ıако и сватаıего Климента мошти несѫштоу, мѫченика и папежа Римьска. и абıе богъ чоудеса прѣславьна сътвори тоу. ославлѥнъ бо человѣкъ тоу исцѣлѣ, и ини мъноѕи отъ различьнъıихъ недѫгъ исцѣлиша сѧ, ıакоже паче и плѣньници, Христа нарекъше и сватаıего Климента, плѣньшиихъ избавиша сѧ. приимъ же папежь кънигъı Словѣньскъıа освати и положи ıѧ въ црькъви сватъıа Мариа, ıаже наричаѥтъ сѧ

---

vestrae in ecclesiis taceant; non enim permittitur iis loqui, sed ut oboediant, sicut et lex dicit; si quid autem volunt discere, domi suae viros interrogent. Turpe enim est mulieri in ecclesia loqui. An a vobis verbum dei processit? An in vobis solis inventum est? Si quis videtur sibi propheta esse aut spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia domini mandata sunt. Si quis ignorat, ignoret! Itaque, fratres, aemulamini prophetare, et nolite prohibere linguis loqui. Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant. Et iterum (Philipp. 2. 11) dicit: Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria (est) dei patris, amen. His vero verbis et aliis pluribus confudit eos, et abiit, postquam eos reliquit.

XVII. Et certior factus de eo Romanus papa, accersivit eum. Et cum venisset Romam, obviam ei ivit ipse apostolicus Hadrianus cum omnibus civibus, cereos ferentes, quia et sancti Clementis reliquias ferebat, martyris et papae Romani. Et illico deus miracula celeberrima perfecit ibi. Nam paralyticus homo ibi sanatus est, aliique multi a variis morbis liberati sunt, quin etiam captivi,

Фатни[1]) и пѣшꙗ надъ нїими сватѫ литоургиѭ. по семь повелѣ папежь дъвѣма іепископома, Фоурмосоу и Гондрихоу, сватити Словѣньскъıꙗ оученикъı, и ꙗкоже сватишꙗ сѧ, авıе пѣшꙗ литоургиѭ въ црькъви сватаѥго апостола Петра Словѣньскъıмь ꙗзъıкомь, и въ дроугъı дьнь пѣшꙗ въ црькъви сватъıꙗ Петронилъı, и въ трѣтьı дьнь пѣшꙗ въ црькъви сватаѥго Ꙗндреꙗ, и отъ тѫдоу въ великаѥго оучителꙗ вьсеселенъскаѥго Павла апостола црькъви, и вьсѫ ношть пѣшꙗ, славословѧште Словѣньскъı, и на оутрѣı пакъı литоургиѭ надъ сватъıмь гробомь іего, имѫште на помошть Ꙗрсенꙗ іепископа, іединого сѫшта отъ седми іепископъ, и Ꙗнастасꙗ вивлотикарꙗ. философъ же не прѣставашє достоиньıѫ хвалѫ богоу въздавалъ съ своими оученикъı о семь. Римлꙗне же не прѣставахѫ идѫште къ нємоу и въпрашаѭште іего о вьсемь[2]), и съказаньıе соугоубь и трьгоубь приимаахѫ отъ нѣго. Ждовинъ же іетеръ, такождє приходѧ, сътѧзаашє сѧ съ нїмь, и глаголаше іемоу іединоѭ: нѣстъ не оу пришьлъ Христосъ по

XVII. [1]) фатанк Mosk. фотида Ryl.

[2]) Místo вьсемь stojí z rkp. Ryl. иѣкѣже аще имѣаше кто.

Christum invocantes et sanctum Clementem, ab iis, qui eos ceperant, liberati sunt. Acceptis vero libris Slovenicis, papa consecravit et deposuit eos in ecclesia sanctae Mariae, quae dicitur Phatne, et cecinerunt super eos sanctam liturgiam. Deinde iussit papa duos episcopos, Formosum et Gondricum, consecrare Slovenicos discipulos, et postquam consecrati sunt, illico cecinerunt liturgiam in ecclesia sancti apostoli Petri Slovenica lingua, et sequente die cecinerunt in ecclesia sanctae Petronillae, et tertio die cecinerunt in ecclesia sancti Andreae, ac deinde in ecclesia magni doctoris catholici Pauli apostoli, et per totam noctem cecinerunt, glorificantes, Slovenice, et sequente die iterum liturgiam super sanctum eius sepulcrum, adiuti ab Arsenio episcopo, qui unus erat ex septem episcopis, et ab Anastasio bibliothecario. Philosophus vero non desinebat dignas laudes deo agere cum suis discipulis de hac re. Romani autem non cessabant adire eum et interrogare eum de omnibus, et explicationem duplicem et triplicem accipiebant ab eo. Judaeus vero quidam, item veniens, disputabat cum eo, et dixit ei quondam: Nondum venit Christus secundum numerum annorum, quibus dicunt prophetae a

числоу лѣтъноуємоу, о нємьже глаголіжтъ пророци, ꙗко отъ дѣвы имать родити сѧ. почѣтъ же ємоу философъ вьсѣ лѣта отъ Ѧдама по родомъ съказа ємоу по тънькоу, ꙗко пришьлъ ѥстъ, и селико лѣтъ ѥстъ отъ толи до нъıнѣ. и наоучь отъпоусти ѥго.

XVIII. И постигж и мъноꙁи троудь, и въ болѣзнь въпадє и трьпѧштоу ємоу ꙗꙁж мъногъı дьни, ѥдиноіж видѣвъ божьıѥ ꙗвлѥньıѥ начѧтъ пѣти сице: о рекъшиихъ мьнѣ: въ домъ господьнь вънидемъ, възвєсели сѧ доухъ мои, и сръдьце въздрадова сѧ. и облькъ сѧ въ чьстьнъıѣ ризъı тако прѣ бъıстъ вьсь дьнь тъ, весєлѧ сѧ и глаголіѧ: отъ селѣ нѣсмь азъ ни цѣсарю слоуга ни иномоу никомоуже на земли, нъ тъкъмо богоу вьседрьжителю. нє бѣхъ, и бъıхъ, и ѥсмь въ вѣкъı, амиинь. въ оутрѣи же дьнь въ свѧтъıи мънишьскъıи образъ облѣчє сѧ, и свѣтъ къ свѣтоу приимъ нарєчє си имѧ Кирилъ. и въ томь овразѣ прѣбъıстъ дьньı .ѯ. и ꙗкоже приближи сѧ година, да покои приимєтъ и прѣставитъ сѧ въ вѣчьнаѧ жилиштa, въздвигъ рѫцѣ свои, къ богоу сътвори молитвѫ, съ сльзами глаголѧ сице: господи, боже ми, иже ѥси вьсѣ ангєльскъıѧ чинъı и бесплътьнъıѧ силъı съставилъ,

---

virgine nasciturum (eum) esse. Enumeratis autem ei omnibus annis ab Adamo secundum generationes philosophus demonstravit ei accurate, eum venisse, et tot annos esse ab eo tempore usque ad praesens tempus. Atque edoctum dimisit eum.

XVIII. Et assecuti sunt eum multi labores, et in morbum incidit. Et ferens morbum per multos dies, vidit quondam dei visionem et coepit canere ita: De iis, qui mihi dixerunt: In domum domini intrabimus, laetatus est spiritus meus, et cor exsultavit. Et indutus venerandis vestibus ita permansit totum diem illum, gavisus et dicens: Ab hoc tempore non sum ego neque imperatoris servus neque alius cuiuspiam in terra, sed tantum dei omnipotentis. Non eram, et extiti, et ero in saecula, amen. Sequente vero die sanctum habitum monasticum induit, et luce ad lucem accepta, indidit sibi nomen Cyrilli. Et in hoc habitu permansit dies quinquaginta. Et cum appropinquasset hora, ut requiem acciperet et migraret in aeternas habitationes, sublatis manibus suis, ad deum fecit orationen,

нєбо же рaспѧлъ и зємлѭ основалъ и вьсѧ сѫштаѧ отъ нєбꙑтьꙗ въ бꙑтьє привєлъ, вьсєгда послоушаѧи творѧштиихъ волѭ твоѭ и боѧштиихъ сѧ тєбє и хранѧштиихъ заповѣди твоѧ, послоушаи моєѧ молитвꙑ, и вѣрьноє ти стадо съхрани, ємоуже бѣ приставилъ мєнє, нєключимаѣго и недостоинаѣго рaба твоєго, избави ѧ бєзбожьнꙑѧ и поганьскꙑѧ зълобꙑ, глаголѧштиихъ на тѧ хоулѫ, и погоуби трꙑѧзꙑчьнѫѭ ѥрєсь,[1]) и въздрасти цр҃ькъвь своѭ мъножьствомь, и вьсѧ въ ѥдинодоушьи съвъкоупи, и сътвори издрѧдьнꙑ люди, ѥдиномꙑслѧштє о истиньнѣи вѣр҃ѣ твоєи и правѣѥмь испов҃ѣданьи, и въдъхни въ срьдьца ихъ слово твоєго оуслꙑшєньꙗ, твои бо ѥстъ дaръ, ѧштє нꙑ приѧлъ ѥси нєдостоинꙑѧ на пропов҃ѣданьє ѥванґєльꙗ Христа твоєго, остраштаѧ[2]) сѧ на блаѕаѧ дѣла и творѧштаѧ оугодьна тєбѣ. ѩже мьнѣ бѣ далъ ѩко твоѧ тєбѣ пр҃ѣдаѭ, оустрои ѧ сильноѭ твоєѭ дєсницєѭ, и покрꙑи ихъ кровомь крилоу твоєю, да вьси хвалѧтъ имѧ твоє, отьца и сꙑна и сватаѣго доуха, амин҃ь. лобъза же вьсѧ сватꙑимь ц҃ѣлованьємь, и рєчє: благословлѥнъ богъ,

XVIII. [1]) V rkp. Ryl. se čte вѣроу и єрєсь.
[2]) подвизающєє Ryl.

cum lacrimis loquens ita: Domine, deus meus, qui omnes angelicos ordines et incorporeas vires creavisti, caelum autem extendisti et terram firmavisti, et omnia, quae existunt, ex nonexistentia in existentiam perduxisti, qui semper exaudis eos, qui faciunt voluntatem tuam et timent te et servant praecepta tua, exaudi meam orationem, et fidelem tibi gregem serva, cui praefecisti me, ineptum et indignum servum tuum, libera eos ab impia et gentili malitia eorum, qui loquuntur in te blasphemiam, et perde trium linguarum haeresim, et auge ecclesiam tuam multitudine, et omnes in unitate collige, et fac eximium populum, concordem in vera fide tua et recta confessione, et inspira in corda eorum verbum tui auditus, tuum enim est donum, si nos accepisti indignos ad praedicationem evangelii Christi tui, qui acuunt se ad bona opera et faciunt grata tibi. Quos mihi dedisti, tamquam tuos tibi reddo, rege eos forti tua dextera, et tege eos tegmine alarum tuarum, ut omnes laudent et glorificent nomen tuum, patris et filii et sancti spiritus, amen. Deosculatus est vero omnes sancto osculo et dixit: Benedictus deus, qui

иже не дастъ насъ въ ловитвѫ зѫбомъ невидимꙑихъ врагъ нашихъ, нъ сѣтъ ихъ съкроуши, и избави нꙑ отъ истлѣнья. и тако почи о господи, сꙑ . мѵ. - ма лѣтома, мѣсаца февраря въ . дї. днь, индикта вътораѥго, отъ сътворѥнья же сего мира ѕтоз. - ѥ лѣто. и повелѣ апостоликъ вьсѣмъ Грькомъ, иже бѣхѫ въ Римѣ, такождє же и Римлꙗномъ, съ свѣштами съшьдъшємъ сѧ, пѣти надъ нимь и сътворити провожденьѥ ємоу, ꙗкоже бишѧ сътворили самомоу папежоу. ѥже и сътвориша. Меѳодьи же братръ ѥго, въпроси апостолика, глаголѧ: ꙗко мати нꙑ ѥстъ заклѧла, ꙗко иже отъ насъ прьвѣѥ прѣидетъ, да принесетъ ѥго въ свои братрьнъ монастꙑрь, и тоу и погребетъ. повелѣ же папежь въложити ѥго въ ракѫ и загвоздити гвоздьми желѣзиꙗными; и тако дрьжа и седмь дьньи, готоваѧ на пѫть. рѣшѧ же къ апостоликоу Римьсции ѥпископи: по нѣже ѥстъ по мъноѕѣмъ землѧмъ хождьша богъ привелъ ѥго сѣмо, и сьдѥ доушѫ ѥго приꙗлъ, сьдѥ ємоу достоитъ и погребєноу бꙑти, ꙗко чьстьноу мѫжоу. и рече апостоликъ: за сватꙑнѫ ѥго и любъвь, Римьскъи обꙑчаи прѣстѫпль,[3]) погребѫ и въ моємь гробѣ въ црь-

[3]) Šaf. čte: за светꙑню его и любовь въ римьскын обꙑчан.

non dat nos in praedam dentibus invisibilium adversariorum nostrorum, sed rete eorum rupit, et liberavit nos a perditione. Et ita obdormivit in domino, quadraginta duos annos natus, mensis februarii decimo quarto die, indictione secunda, a creatione autem totius mundi sexies millesimo trecentesimo septuagesimo septimo anno. Et praecepit apostolicus, ut omnes Graeci, qui essent Romae, simul autem et Romani, cum cereis congregati, super eum canerent et in funus eius prodirent, non aliter ac ipsi papae fecissent. Quod etiam fecerunt. Methodius vero, frater eius, rogavit apostolicum dicens: Mater nos obtestata est, ut, uter e nobis prius moreretur, alter afferret eum in monasterium sui fratris, et ibi eum sepeliret. Jussit vero papa poni eum in locello et claudi clavis ferreis; et ita tenuit eum per septem dies, parans in iter. Dixerunt autem apostolico Romani episcopi: Quia, postquam multas terras peragravit, deus perduxit eum huc, et hic animam eius accepit, hic eum oportet etiam sepultum esse, sicuti venerandum virum. Et dixit apostolicus: Propter sanctitatem eius et amorem, Romanam consuetudinem ne-

кѣви сѫтаѥго апостола Петра. глагола же братръ ѥго: по нѥже мене не послоушасте, и не дасте ми ѥго, аште вы ѥстъ любо[4]), да лежитъ въ цркъви сѫтаѥго Климента, съ нимьже ѥстъ и сѫмо пришълъ. повелѣ же апостоликъ тако сътворити. и пакы съвьрашѥ сѧ ѥпископи, и съ вьсѣми людьми хотѧштѣ и проводити чьстьно, рѣша: отъгвождьше ракѫ видимъ, ѥда чьто възѧто бѫдетъ отъ нѥго. и троужьше сѧ мъного не възмогѫ отъгвоздити ракы, божьѥмь повелѣнью, и тако съ ракоѭ положиша и въ гробъ о дѥснѣѭ странѫ олътаря въ цркъви сѫтаѥго Климента, идѥже начѧша мъного чоудеса бъивати, ѩже видѣвъше Римлѧне болѥ приложиша сѧ сѫтынѣи ѥго и чьсти и напьсавъше иконѫ ѥго надъ гробомь ѥго начѧша свѣтити надъ нимь дьнь и ношть, хвалѧште бога прославлѧѭштаѥго тако, иже ѥго славѧтъ. томоу бо ѥстъ слава и чьсть и покланѧныѥ въ вѣкы вѣкъ. аминь.

[4]) оугодно Ryl.

gligens, sepeliam eum in meo sepulcro in ecclesia sancti apostoli Petri. Dixit vero frater eius: Quia me non audivistis, neque dedistis mihi eum, si vobis placet, iaceat in ecclesia sancti Clementis, quocum etiam huc venit. Jussit autem apostolicus ita fieri. Et iterum congregati episcopi, cum toto quoque populo volentes funus eius celebrare honorifice, dixerunt: Aperiamus locellum et videamus, num quid demptum sit de eo. Et multo labore adhibito, non potuerunt aperire arcam, secundum dei voluntatem, itaque cum arca posuerunt eum in sepulcrum ad dexteram partem altaris in ecclesia sancti Clementis, ubi coeperunt multa miracula fieri, quae cum vidissent Romani, magis accommodaverunt se sanctimoniae eius et honori, et picta imagine eius super sepulcrum eius coeperunt lumen alere super eum dies noctesque laudantes deum, qui magnificat ita eos, qui eum celebrant. Illi enim est gloria et honor et veneratio in saecula saeculorum. Amen.

2. Legenda o Methodovi.

Původní text, jazykem staroslověnským.

Мѣсяца априла въ .s. дьнь.[1])

Память и житьіе блаженаіего отца нашего и оучителя Меѳодья, архиепископоупа Моравьска.

Благослови, отьче.[2])

I. **Богъ благъ и вьсемогъı, иже іестъ сътворилъ отъ небъıтьıа въ бъıтьіе вьсячьскаа, видимаа же и невидимаа, и оукрасилъ вьсакоіж красотоіж, іжже къто размъıшлıаіа**[3]) **по малоу, отъ части**[4]) **можетъ разоумѣти, и того познати, иже іестъ сътворилъ сица дѣла дивьна и мънога; отъ великотъı бо и добротъı дѣлъ по размъıслоу и родителѣ ихъ мждрьствоуіетъ сѧ**[5]), **иже поіжтъ ангели трьсватъıимь гласомь и**

I. [1]) маиа въ .ѳ. дьнь Usp.
[2]) ѿи бл҃ви ѻ҃че Usp.
[3]) размъıшлаа помъıшлаи Usp.
[4]) ѿ чьсти Usp.
[5]) мьртвъ естъ Usp. мждрьствоуіетъ сѧ navrhl Bodjanskij.

Mensis aprilis VI. die.

Commemoratio et vita beati patris nostri et doctoris Methodii archiepiscopi Moravici.

Benedic, pater!

I. Deus benignus et omnipotens, qui creavit a nonexistentia in existentiam omnia, visibilia et invisibilia, et ornavit (ea) omni pulchritudine, quam si quis singulatim perpendit, ex parte potest cognoscere, et intelligere eum, qui fecit talia opera mirabilia et multa: e magnitudine enim et pulchritudine operum etiam parens eorum perspicitur (cf. Rom. 1, 20.), quem canunt angeli tersancta

вьси правовѣрьнии славимъ въ сватѣи троици, сирѣчь въ отьци и сыноу и сватѣемь доусѣ, иже иестъ въ трьхъ ипостасьхъ, ѥже можетъ къто три лица рѣшти, а въ единомь божьствѣ. прѣжде бо вьсякого часа и лѣта[6]), вьсацѣмь[7]) оумомь и съмъсломь неплътьскомь, отьць самъ иестъ сына родилъ, ѥкоже рече прѣмждрость: прѣжде вьсѣхъ хлъмъ раждаетъ ма, и въ иевангелии рече само божьие слово прѣчистъıими оустъı, въплъштъ са на послѣдьнаа лѣта нашего ради съпасенья: азъ въ отьци а отьць въ мьнѣ. отъ тогоже отьца и сватъıи доухъ исходитъ. ѥкоже рече самъ сынъ божьемь гласомь: доухъ истиньнъ, иже отъ отьца исходитъ. са богъ съвръши[8]) вьсѣ тварь, ѥко глаголиетъ Давидъ: словомь господьнѣемь небеса оутвръдиша са и доухомь оустъ иего вьсѣ сила ихъ; ѥко тъ рече и бъıша, тъ повелѣ и съзьдаша са. прѣжде вьсѣхъ сътвори чловѣка, прьстъ отъ землѧ приемлѧ, отъ себе доушѫ въдъхнѫвъ животьнъıимь дъхновеньемь, и словесьнъıи съмъıслъ и самовласть, да въıни-

[6]) часа и врѣмене и лѣта Usp.
[7]) надъ вьсацѣмь Usp.
[8]) съвьрьши Usp.

voce et omnes orthodoxi praedicamus in sancta trinitate, videlicet in patre et filio et sancto spiritu, id est in tribus substantiis, quas possumus tres personas vocare, at in una divinitate. Ante omnem enim horam et annum, omni ratione et intelligentia incarnali, pater ipse filium genuit, sicuti dixit sapientia (Proverb. 8, 25): Ante omnes colles parturit me, et in evangelio dixit ipsum divinum verbum purissimo ore, caro factus ultimis temporibus nostrae salutis gratia (Joh. 14, 11): Ego in patre, pater autem in me, ab eodem patre sanctus spiritus quoque procedit, sicuti dixit ipse filius divina voce (Joh. 15, 26): Spiritus veritatis, qui a patre procedit. Hic deus perfecit omnem creaturam, sicuti dicit David (Psalm. 33, 6. 9): Verbo domini caeli firmati sunt et spiritu oris eius omnis virtus eorum; ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt. Ante omnia creavit hominem, limum e terra suscipiens, a se animam inflans vivificante inspiratione rationisque cogitationem et voluntatem, ut intraret in paradisum. Praeceptum dedit ei ad tentandum, ut si observaverit id, fieret immortalis, si vero transcenderit, morte more-

дѣтъ[9]) въ рай. заповѣдь заповѣдавъ ємоу искоусьнѫ, да аште съхранитъ ѭ, и прѣвѫдѣтъ бесъмрьтьнъ, аште ли прѣстѫпитъ, съмрьтьѭ оумьрѣетъ, отъ своєѭ волѭ, а не отъ божьѭ велѣньѭ. оузьрѣвъ же дьяволъ чловѣка тако почьтена и оустима на то мѣсто, съ нєгоже тъ своєѭ грѣдъıнєѭ съпадѣ, и сътвори прѣстѫпити заповѣдь, и богъ[10]) из-д-рая изгъна чловѣка, и съмрьтьѭ осѫждь. и отъ толѣ оустити начатъ непрьıазнь и[11]) блазнити мъногами къзньми чловѣчьскъıи родъ, нъ не остави богъ великоѭ милостьѭ и любъвьѭ до конъца чловѣкъ, нъ на коєжьдо лѣто и врѣмѧ избьра мѫжѧ и ѩви людьмъ дѣла ихъ и подвигъ, да сѧ тѣмъ подобѧште вьси на доброє оустили. ѩкоже бѣ Єноχъ[12]), иже оупъва пръвъıи нарицати имѧ господьнє; Єноχъ же потомь оугождь богоу прѣставлєнъ бъıстъ. Нои правьдьнъ сѧ обрѣте въ родѣ своємь и[13]) потопа избъıстъ въ ковьчєзѣ, да сѧ ви пакъı земля

[9]) въведетъ Usp. виде ѣкр. Bod. 6. 7.
[10]) богъ není v Usp.
[11]) и není v Usp.
[12]) еносъ Usp.
[13]) и není v Usp.

retur, sua ipsius voluntate, non autem iussu divino. Diabolus vero cum videret hominem ita honoratum atque evectum ad eum locum, de quo ipse superbia sua decidit, effecit ut transgrederetur praeceptum ac deus e paradiso expulit hominem ad mortem condemnatum. Et ab eo tempore exagitare coepit diabolus et tentare multis insidiis genus humanum, sed non dereliquit deus pro magna misericordia et amore homines prorsus, verum quovis anno et tempore elegit viros et ostendit hominibus opera et certamen eorum, ut illis similes se reddentes omnes ad bonum excitarentur. Eiusmodi fuit Enoch, qui confisus est primus appellare nomen domini; Enoch vero postea gratus deo mortuus est. Noe iustus inventus est in generatione sua atque a diluvio liberatus est in arca, ut iterum terra impleretur creatura divina et ornaretur. Abraham post divisionem gentium, dum omnes errant, deum cognovit et socius eius dictus est et promissionem accepit (Genes. 22, 18; 26, 4): In semine tuo benedicentur omnes gentes. Isaac ad effigiem Christi in montem ad sacrificium ductus est. Jacob idola soceri delevit et scalam vidit a terra usque

напльнила твари божьꙗ и оукрасила. Ѩврааⷨъ по раздѣлѥньи ꙗзъıкъ, заблажⷣьшемъ же вьсѣⷨъ, бога позна и дроугъ сѧ ıемоу нарече и обѣтованьıѥ приꙗтъ: ꙗко въ сѣмени твоıемь благословлѥни бѫдѫтъ вьси ꙗзъıци. Исакъ по образоу Христовоу на горѫ въ жрьтвѫ възведенъ бъıстъ. Иаковъ идолъı тъстьныꙗ[14]) погоуби и лѣствицѫ видѣ отъ землıа до небесе, ангелъı же божьꙗ възходꙗштѧ и съходꙗштѧ по нѥи, и въ благословлѥньıхъ сыновъ своıхъ о Христѣ пророчьствова. Иосифъ въ Ѥгуптѣ люди прѣпитѣ, божьи сѧ ꙗвлѣ. Иова Ѩвситидинскаѥго правьдьна истиньна и непорочьна кънıгъı сказаıѫтъ, искоушеньıѥ прииⷨъ, прѣтрьпѣвъ же благословлѥнъ въıстъ богомь. Моуси съ Ѩрономь въ ıереıхъ божьıхъ богъ Фарaосовъ нарече сѧ и мѫчи Ѥгупьтъ, божьꙗ люди изведѥ, въ дьнѥ облакомь свѣтломь а въ ношти стлъпомь огньномь, и морѥ проби, и прондѫ по соухоу, а Ѥгуптѣнъı потопи, и въ поустъıни безводьнѣ люди напои водъı и хлѣба ангельскаѥго насъıти и пътиць. и глаголавъ съ богомь лицемь къ лицоу, ꙗкоже ѥстъ възможьно човѣкоу съ богомь глаголати, законъ людьмъ дастъ божьıѥмь прьстомь напь-

[14]) Tak se čte ve všech rukopisech. мѣстна Šaf. (chybně).

---

ad caelum, angelos autem dei ascendentes et descendentes in illa, et in benedictione filiorum suorum de Christo praedixit. Josephus in Aegypto homines nutrivit, divinum se exhibens. Job Aphsitidicum iustum rectum et irreprehensum scriptura vocat, qui tentationem suscipiens et perpessus benedictus fuit a deo. Moyses cum Aarone in presbyteris dei deus Pharaonis appellatus est et cruciavit Aegyptum, dei homines eduxit, interdiu nube lucida noctu autem columna ignea, et mare divisit, et transierunt per siccum, Aegyptios autem submersit, et in deserto arido hominibus praebuit aquam, et pane angelico satiavit et avibus, et collocutus cum deo de facie in faciem, quomodo potest homo cum deo loqui, legem hominibus dedit dei digito scriptam. Jesus Nave hominibus dei terram distribuit, hostibus debellatis. Judices etiam multas victorias reportaverunt. Dei gratia accepta Samuel regem unxit et constituit domini verbo. David clementia homines salvavit et cantica divina docuit. Salomon postquam sapientiam a deo accepit, maiorem quam omnes homines multa dicta bona edidit cum parabolis, licet ipse non perfecerit

савъ[15]). Исоусъ Навгинъ людьмъ божьемъ земль раздѣли, противьникы воєвавъ. сѫдьи такоже мъногы повѣды сътвориша божьѫ милость. приимъ же Самоилъ цѣсарьѭ помаза и постави господьнємь словомь. Давидъ кротостьѭ люди распасе и пѣсньмъ божьѭмъ наоучи. Соломонъ мѫдрость отъ бога приимъ паче вьсѣхъ человѣкъ, мъногы казаньи добра сътвори съ притъчами, аштє и самъ нє доконьча. Илиа зълобѫ людьскѫ обличь гладомь и мрьтва отрока въскрѣшь и огнь съ небесє сънесъ попали[16]) мъногы и жрьтвы съжьже дивьномь огнємь, мрьзъкыѭ же иереѭ избивъ възиде на нєбо на колєсници огньнѣи и конихъ, оученикоу давъ сѫгоубъ доухъ. Єлисєи милость приимъ сѫгоуба чоудєса сътвори. прочии пророци къжьдо въ своє врѣмѧ о дивьнѣихъ вештьхъ хотѧштихъ бъти пророчьствоваша. Иоанъ великъи по сихъ ходатаи междоу ветъхъимь законоль и новъимь, крьститєль[17]) Христовъ и съвѣдѣтєль и проповѣдѣтєль живъимъ же и мрьтвъимъ бъстъ. сватаи апостола[18]) Петръ и Павлъ съ прочиими оученикы Христовы, ако млъньѭ вьсь миръ

[15]) написанъ Šaf.
[16]) попалъ Usp.
[17]) крьтєлю Usp. крьтитєлъ rkp. Bodj.
[18]) сти ап̃ли Usp.

Elias postquam malitiam hominum castigavit fame et mortuum puerum resuscitavit et ignem de caelo verbo attulit, combussit multos et sacrificia cremavit mirabili igne, abominandos autem sacerdotes cum occidisset ascendit in caelum in curru igneo et equis, discipulo largitus duplicem spiritum. Eliseus gratia accepta duplicia miracula fecit. Ceteri prophetae suo quisque tempore mirabiles res, quae futurae erant, praedixerunt. Johannes magnus deinde mediator inter vetus testamentum et novum, baptistes Christi et testis et praedicator vivis et mortuis factus est. Sancti apostoli Petrus et Paulus cum ceteris discipulis Christi, tanquam fulgura toto orbe permeato, illustraverunt totam terram. Deinceps martyres sanguine suo abluerunt maculam, successores vero sanctorum apostolorum, reges baptizantes, multo certamine et labore paganismum exstirpaverunt. Sylvester venerandus cum trecentis octodecim patribus, magnum imperatorem Constantinum in adiumentum accipiens, synodo prima

прошьдъша, оскѣтисте вьсѭ землѭ. по сихъ мѫченици кръвьми омъıша скврънѭ, а настолъници сватъıихъ апостолъ, цѣсарьа крьштъше[19]), мъногомь подвигомь и троудомь поганьство раздроушиша Силъвестръ чьстьнъıи[20]) трьми сътъı и .н̄. отьць, великаѥго цѣсара Константина на помощть приимъ, сѫньмъ прьвъıи съвьравъ въ Никеи, Ариа побѣди и проклатъ и и ересь ѥго, ѭже въздвиѫлаше на сватѭ троицѭ, ѭкоже бѣ Авраамъ инъгда съ трьми сътъı и .н̄. - те отрокъ цѣсара избилъ и отъ Мелхиседека цѣсара Салимьска благословлѥныѥ приѥмъ и хлѣвъ и вино; бѣ бо иереи бога вънышнѥго. Дамасъ[21]) же и ѳеологъ Григорьи съ сътомь и патьѭ десатъ отьць и съ великъıимь цѣсарѥмь Ѳеодосьѥмь въ Цѣсари Градѣ потврьдиша[22]) сватъıи симболъ, ѥже ѥстъ вѣроуѭ въ ѥдинъ богъ, а Македоньа отъсѣкъше проклася и и хоулѭ ѥго, ѭже глаголлаше на сватъıи доухъ. Келестинъ и Кюрилъ съ дъвѣма сътома отьць и съ дроугъıимь цѣсарѥмь въ Ефесѣ Несторьа раздроушиша съ вьсеѭ блѫдьѭ, ѭже глаголлаше на Христа. Лъвъ и Анатолъ съ правовѣрънъıимь цѣсарѥмь Маркьıаномь и съ .ѕ̄.-ѭ сътъ и трьми десатьми отьць въ Халкидонѣ Евтухово безоумьıѥ и бла-

[19]) крьштѣмъ Usp. крѣщьше Bodj. 7.
[20]) чьстьно Usp. (mylně).
[21]) дасамъ Usp., pozdější rukou opraveno v дамасъ.
[22]) потвьр'дисѧ Usp. потвердиша Bodj. 7.

Nicaeae convocata, Arium vicit damnavitque et haeresim eius, quam excitabat contra sanctam trinitatem, sicuti Abraham olim cum trecentis octodecim vernaculis regem percusserat et a Melchisedeco rege Salem benedictionem accepit et panem vinumque; erat enim sacerdos dei altissimi. Damasus quoque et theologus Gregorius cum centum quinquaginta patribus et cum magno imperatore Theodosio Constantinopoli confirmaverunt sanctum symbolum, id est credo in unum deum, Macedonium autem excommunicatum damnaverunt et blasphemiam eius, quam pronuntiabat contra sanctum spiritum. Coelestinus et Cyrillus cum ducentis patribus et cum alio imperatore Ephesi Nestorium vicerunt cum omni errore, quem pronuntiabat contra Christum. Leo et Anatolius cum orthodoxo imperatore Marciano et cum sexcentis triginta patribus Chalcedone Eutychii amentiam et

дєньıє проклѧсѧ. Кигилъи[23]) съ богоꙋгодьнꙑимь Июстиномь и съ сѣтомь и . ѯ҃. и . є҃. - тьıж отьць . є҃. сънмъ съставлъше . . .[24]) изискавъше проклѧсѧ. Ꙗгаѳонъ апостолъскъıи папежь съ дъвѣ҃ма сѣтома и . ѳ҃. отьць съ чьстьнꙑимь Константиномь цѣсарємь на шестѣємь сънмѣ҃ мъногы матежа въсклаша и[25]) изгънавъше проклѧсѧ съ вьсѣ҃ми сънмьникы[26]) тѣ҃ми, рєкж же Ѳеодора Фаранъскаѥго, Сєргьа[27]) и Пирона, Кира Ꙗлеѯандрьскаѥго, Онорьа Римьскаѥго, Макарьа Ꙗнтиохиискаѥго и прочаѧ посп҃ѣшьникы ихъ, а крьстьıанъскжж вѣрж на истинѣ҃ поставлъше оутврьдиша.

II. По сихъ же вьсѣ҃хъ богъ милостивъıи, иже хощетъ да би вьсакъ чловѣ҃къ съпасенъ бꙑлъ и въ разоꙋмъ истинънꙑи пришьлъ, въ наша лѣта ꙗзꙑка ради нашего, о нємьже сѧ не бѣ҃ никътоже николиже попеклъ, на добръıи чинъ въздиже нашего оучителѧ, блаженаѥго[1]) Меѳодьа, ѥгоже вьсѧ

[23]) къгилии Usp. кѵгꙑлии Bodj. 6.
[24]) Zde jest něco vynecháno a to ve všech rukopisech.
[25]) и není v Usp.
[26]) сънкмиихы Usp. (omylem).
[27]) севгира Usp
II. [1]) кѫ҃жнаго оучителѧ Usp.

errorem damnaverunt. Vigilius cum deo grato Justino et cum centum sexaginta patribus quinta synodo convocata . .[1]) scrutati damnaverunt. Agathon apostolicus papa cum ducentis septuaginta patribus (et) cum venerando Constantino imperatore in sexta synodo multas turbas oppresserunt expulsasque damnaverunt cum omnibus illis qui in synodo aderant videlicet Theodorum Pharanicum, Sergium et Pyrrhum, Cyrum Alexandrinum, Honorium Romanum, Macarium Antiochenum ceterosque socios eorum, christianam vero fidem ad veritatem constituentes confirmaverunt.

II. Post hos autem omnes deus misericors, qui vult ut omnis homo salvetur et in cognitionem veritatis perveniat, nostro tempore nostri populi gratia, cuius nemo unquam curam gessit, ad virtutem erexit magistrum nostrum, beatum Methodium, cuius omnes virtutes

[1]) Zde něco schází a to ve všech rukopisech.

добрѣıѭ дѣтѣли и подвигы прилагаѭште сиѫ оугодьниць кѫ по ıединомоу не постыдимъ сѧ. овѣмъ бо равьнъ бѣ, овѣхъ же малы мьньı, а дроугыихъ болıı, словесьнъıѭ дѣтѣлыѫ прѣспѣвъ, а дѣтѣльнъıѭ словомь; вьсѣмъ бо сѧ оуподобль вьсѣхъ образъ на себѣ ıавлаше, страхъ божьи, заповѣдьнаıа храненьıа, плътьскоѫ чистотоѫ прилѣжьнъı молитвъı и свѧтъıньı, слово сильноıе и кротъкоıе, сильноıе[2]) на противьнъıѭ а кротъкоıе на прıемлıѫштаѭ казанье, ıарость тихость милость любъвь страсть и трьпѣньıе, вьсе о вьсѧчьскъıихъ бъıваѭ, да би вьсѧ приобрѣль. бѣ же рода не хоуда отъ обоıѫдоу нъ вельми добра и чьстьна, знаıема прьвѣıе богомь и цѣсарıемь и вьсеѫ Солоуньскоѫ страноѫ, ıакоже и тѣлесьнъıи его образъ ıавлıаше сѧ. по томоу же и пьрьıци[3]) любѧште и издѣтьска чьстьнъıѭ весѣдъı дѣıахѫ, доньдеже цѣсарь оувѣдѣвъ[4]) бъıстрость его къняженье ıемоу дастъ дрьжати Словѣньско, рекѫ[5]) же азъ, ıако прозьрѧ, како и хотѣаше оучителıа Словѣньмъ посълати и прьваıего архиепископоупа, да

[2]) сильно Usp.
[3]) гъръци Bodj. 4. 7. Šaf.
[4]) оувѣдѣвъ vynecháno v Usp., zachováno v rkp. Bodj. 3, 4, 6, 7 a 8.
[5]) рече Usp.

et certamina cum his deo gratis viris singulatim comparare non erubescimus. Aliis enim similis erat, aliis vero paulo minor, aliis autem maior, facundos strenuitate, strenuos autem facundia superans; omnibus enim similis factus omnium imaginem in se ostendebat, timorem dei, legum reverentiam, cum carnis castitate assiduas preces et sanctitates, sermonem vehementem et lenem, vehementem in adversarios, lenem autem in eos, qui praeceptum suscipiebant, iram hilaritatem misericordiam amorem constantiam et patientiam, omnia omnibus factus, ut omnes lucrifaceret (1. Cor. 9, 22). Erat autem genere natus haud infimo utrimque sed admodum nobili et honesto, noto prius deo et imperatori et omni Thessalonicensi regioni, uti forma quoque corporis eius excellebat. Propterea vero etiam causidici illum a puero amantes honorificos sermones faciebant, donec imperator, cognita sagacitate eius, principatum eum tenere iuberet Slovenicum, dico vero ego, tamquam praevidens fore ut eum

бы прооучилъ сѧ вьсѣмъ обычаємъ Словѣньскъимъ и обыкълъ ѥмоу помалоу.

III. Сътворъ же въ томь кънѧженьи[1]) лѣта мъногa и оузьрѣ мъногы мълъвы бештинѣны въ житьи семь, прѣложи земльнъıѧ тьмы волѭ на небесьскъıѧ мъıсли. не хотѣаше бо чьстьнъıѧ доушѧ оръпътити непрѣвъıваѭштиими въ вѣкы. и обрѣтъ врѣмѧ избъıстъ кънѧженьıа и шьдъ въ Олимпъ, идеже живѫтъ сватии отьци, постригъ сѧ облѣчє сѧ[2]) въ чрьнъı ризы и бѣ повиноуıѧ сѧ покоромь и съврьшаѭ вьсь испльнь мьнишьскъıи чинъ, а кънигахъ прилежѧ.

IV. Приключьшоу же сѧ врѣмени такомоу, и посъла цѣсарь по философа братра ѥго, въ Козары да поѥтъ и съ собоѭ на помоштъ; бѣахѫ бо тамо Жидове хрьстьıаньскѫѭ вѣрѫ вельми хоулѧштє. онъ же рекъ, ѩко готовъ ѥсмь за хрьстьıаньскѫѭ вѣрѫ оумрѣти, и не ослоуша сѧ, нъ шьдъ слоужи ѩко рабъ мьıѩшю братроу, повиноуıѧ сѧ ѥмоу. съ же молитвоѭ, а философъ словесы прѣможе[1]) ѥѧ, и посрамистє.

III. [1]) кнѧжии Usp. кънѧжении všechny ostatní rkp. Bodj.
[2]) облѣчє Usp. облечеса rkp. Bodj. 2, 3, 4, 6, 7 a 8.
IV. [1]) прѣможетъ Usp.

---

magistrum Slovenis mitteret et primum archiepiscopum, ut omnes mores Slovenicos disceret et assuefieret iis paullatim.

III. Peractis autem in illo principatu annis multis, et vidit multas turbas inordinatas in hac vita, transmutavit terrenae caliginis voluntatem caelestibus cogitationibus; nolebat enim pretiosam animam inquietare rebus non manentibus in aeternum, et data occasione solutus est principatu, et profectus in Olympum, ubi vivunt sancti patres, tonsus induit nigra vestimenta et erat oboediens cum humilitate et perficiens omnem pleniter monasticam regulam, in libros autem incumbens.

IV. Cum vero talis occasio venisset, et accersivit imperator philosophum fratrem eius, ut in Kozaros eum assumeret secum in auxilium; erant enim ibi Judaei, christianam fidem admodum blasphemantes. Ille autem dicens, quod paratus sum pro christiana fide mori, et non detrectavit, sed profectus servivit veluti servus minori

кидѣкъ же цѣсарь и патриархъ подвигъ іего добръ на божьи пѫть, вѣдиша и, да биша и сватили архиепископоупа на чьстьноіе мѣсто, идеже іестъ потрѣба такого мѫжа; не рачьшоу же оунѫдиша и и поставиша и игоумена въ монастъіри, иже нарицаіетъ са Полихронъ, іемоуже іестъ съмѣра .к. и .д. спѫдове злата, а отьць обилѣ .о. въ нѣмь іестъ.

V. Прилоучи же са въ тъі дьни Ростиславъ кънѧзь Словѣньскъ съ Сватоплъкомь, посъласте из Моравъі къ цѣсарю Михаилоу, глаголѫшта тако: іако божьіеѭ милостьіѭ съдрави іесмъ, и сѫтъ въ нъі въшьли оучителе мъноѕи хрьстьіани из Влахъ и из Грькъ и из Нѣмьць, оучаште нъі различь. а мъі Словѣне проста чадь и не имамъ, иже би нъі наставилъ на истинѫ и разоумъ съказалъ. то добрѣ[1]), владъіко, посъли такъ мѫжь, иже нъі исправитъ вьсѣкѫ правьдѫ. тъгда цѣсарь Михаилъ рече къ философоу Константиноу: слъішиши ли, философе, рѣчь сьіѫ? инъ сего да не можетъ сътворити, развѣ тебе. тѣ на ти дари мъноѕи, и поимъ братръ свои игоуменъ Меѳодьи, иди же; ва бо іеста Солоуньнина, да Со-

V. [1]) добрѣи Usp. добрѣ rkp. Bodj. 3, 4, 6, 7.

---

fratri, subiiciens se ei. Hic autem oratione, philosophus vero verbis vicit eos, et rubore suffuderunt. Cum videret imperator et patriarcha certamen eius bonum in via dei, cogere eum voluerunt, ut eum ordinarent archiepiscopum in nobili loco, ubi opus esset tali viro; cum ille autem nollet, invitum eum constituerunt abbatem in monasterio, quod nominatur Polychron, cuius reditus sunt viginti quatuor modii auri, at patres plus quam septuaginta in illo sunt.

V. Fuit vero in illis diebus Rostislav, princeps Slovenorum, cum Sventopulco, (et) miserunt ex Moravia ad imperatorem Michaelem, loquentes ita: Dei misericordia bene valemus; et intraverunt ad nos doctores multi christiani ex Italia et ex Graecia et ex Germania, docentes nos contrario modo; verum nos Sloveni simplices homines (sumus)[1]) neque habemus, qui nos instituat in veritate et sensum (scripturae) interpretetur. Age igitur, domine, mitte talem virum, qui nos doceat omnem veritatem. Tunc imperator Mi-

[1]) Slova, která v lat. překladě v závorkách přidána jsou, usnadňuji čtení a vysvětlují smysl.

лоуниане вьси чисто Словѣньскы бесѣдоуѭтъ. тъгда не смѣсте[2]) са отърѣшти ни бога ни цѣсаря, по словесн сватаего апостола Петра, ꙗкоже рече: бога боите са, цѣсаря чтѣте; нъ великѫ[3]) слъшавъша рѣчь, на молитвѫ са наложисте и съ инѣми, иже вѣхѫ тогоже доуха, иегожи и си. да тоу ꙗви богъ философоу Словѣньскы къниги, и абые оустроивъ писмена и бесѣдѫ съставль, пѫти са ꙗтъ Моравьскаего, поимъ Меѳодья. начатъ же пакы съ покоромь повиноуꙗ са слоужити философоу и оучити съ нимь. и трьмъ лѣтомъ ишьдъшемъ възвратисте са из Моравы, оученикы наоучьша.

VI. Оувѣдѣвъ же такова мѫжа апостоликъ Никола, посъла по ня, желаꙗ видѣти ѩ ꙗко ангела божья; сватн оученые ею, положь Словѣнскоие иевангелые на олътари сватаего Петра апостола, сватн же на поповьство блаженаего Меѳодья. вѣхѫ же иетера мъногa чадь, ꙗже гоужалѫ[1]) Сло-

[2]) съмѧста са Usp. съмѣста са ostatní rkp. Bodj.

[3]) вели Usp. великоу ostatní rkp. Bodj.

VI. [1]) оучаѫ je psáno v Usp., ale stopy původního гоужаѫ jsou zcela zřetelné; гоужалѫ rkp. Bodj. 7, хоулѧѫ jiné rkp. Bodj.

---

chael dixit philosopho Constantino: Audisne, philosophe, sermonem istum? Alius hoc non potest perficere nisi tu. Ideo en tibi munera multa, et assumpto fratre tuo abbate Methodio, proficiscere; etenim vos duo estis Thessalonicenses, et Thessalonicenses omnes pure Slovenice loquuntur. Tunc non ausi sunt repugnare deo atque imperatori, secundum verbum sancti apostoli Petri (1. Petr. 2, 11)' prout dixit: deum timete, regem honorificate; sed magno sermone audito in preces incubuerunt cum aliis, qui erant eiusdem ingenii atque hi. Ibique manifestavit deus philosopho Slovenicas litteras et illico formatis litteris et sermone composito, iter aggressus est Moravicum, assumpto Methodio. Coepit autem iterum humiliter obtemperans servire philosopho et docere cum eo. Ac tribus annis elapsis reversi sunt ambo ex Moravia, postquam discipulos instituerunt.

VI. Certior factus de talibus viris apostolicus Nicolaus, accersivit utrumque, desiderans videre eos, tamquam angelos dei; sanxit doctrinam eorum, deposito Slovenico evangelio in altari sancti Petri apostoli ordinavit autem presbyterum beatum Methodium. Erant

вѣньскъыѧ кънигы глаголѧштє, ꙗко недостоитъ никотороуємоуже ꙗзыкоу имѣти боукъвъ своихъ, развѣ Єврєи и Грькъ и Латинъ, по Пилатовоу пьсанью, иєже на крьстѣ господьнѣ напьса, ꙗже апостоликъ пилатьны и трьꙗзычьникы нарекъ проклатъ, и повелѣ иединомоу иепископоупоу, иже вѣ тоѧжде ꙗдєѧ болѣнъ, и свати отъ оученикъ Словѣньскъ три попы а .в. анагноста.

VII. По дньхъ же мъноꙁѣхъ философъ, на сѫдъ градъ, рече къ Меѳодью, братроу своємоу: сє, братрє, вѣ сѫпряга вѣкаховѣ, иединѫ браздѫ тѧжашта; и азъ на лѣсѣ падаѭ, свои дънь съконьчавъ, а ты любиши горѫ вельми; то нє моꙁи горы ради оставити оученьꙗ своіего, паче бо можеши къимь съпасєнъ бъıти.

VIII. Посълавъ же Коцьль къ апостоликоу проси Меѳодьꙗ блаженаіего оучителꙗ нашего, да ви и іемоу отъпоустилъ; и рече апостоликъ: нє тебѣ иединомоу тъкъмо, нъ и вьсѣмъ странамъ тѣмъ Словѣньскъıимъ съльѫ и оучитель отъ бога и отъ сватаіего апостола Петра, пръваіего настольника и клю-

---

autem quidam multi homines, qui blasphemabant Slovenicas litteras loquentes: Dedecet ullum populum habere litteras suas, nisi Hebraeos et Graecos et Latinos, secundum Pilati titulum, quem in cruce domini scripsit (Luc. 23, 38; Joh. 19, 20), quos papa Pilaticos et trilingues nominans damnavit, et mandavit episcopo cuidam, qui eodem morbo laborabat, ut ordinaret ex discipulis Slovenicis tres presbyteros et duos lectores.

VII. Post multos vero dies philosophus in iudicium (i. e. ad mortem) iturus dixit ad Methodium fratrem suum: Ecce, frater, nos duo consortes eramus, unum sulcum imprimentes; atque ego in agro cado, postquam diem meum terminavi, tu autem amas montem (i. e. Olympum) valde; noli montis gratia relinquere disciplinam tuam, quo magis salvus fieri possis.

VIII. Kocel vero mittens ad apostolicum rogavit Methodium beatum doctorem nostrum, ut eum sibi cederet; et dixit apostolicus: Non tibi soli tantum, sed etiam omnibus partibus illis Slovenicis mitto illum magistrum a deo et a sancto apostolo Petro, primo

чедрьжьца цѣсарьствью небесьскоуѣмоу. и посъла и, напьсавъ
епистолиѭ сьѭ: Ѧндрианъ иепископъ и рабъ божьи къ Ростиславоу и Сватоплъкоу и Коцьлю. слава въ вышьнихъ богоу
и на земли миръ, въ человѣцѣхъ благоволѣнье ꙗко о васъ
доуховьнаа слъшахомъ, нынѣ же жаждахомъ съ желанъемь
и молитвоѭ вашего ради съпасенъа, како иестъ въздвигълъ
господь сръдьца ваша искати иего и показалъ вамъ, ꙗко не
тъкъмо вѣроѭ нъ и благъими дѣлы достоитъ слоужити
богоу; вѣра бо без дѣлъ мрьтва иестъ, и отъпадаѭтъ ти,
иже сѧ мънѧтъ бога знаѭште, а дѣлы сѧ иего отъмѣтаѭтъ. не тъкъмо бо оу сего сватителъскаего стола просисте
оучителя нъ и оу благовѣрънаего цѣсаря Михаила. да посъла
вамъ блаженаего философа Константина и съ братромь, донѣдеже мъı не доспѣхомъ. она же оувѣдѣвъша апостольскаего
стола достоѭшта ваша страны, кромѣ канона не сътвористе
ничьсоже, нъ къ намъ придосте и сватаего Климента мошти
несѫшта. мъı же трьгоубѫ радость приимъше оумъıслиѭхомъ
испътавъше посълати Меѳодиа, свѫштьше и съ оученикы,
сына же нашего, на страны ваша, мѫжа же съврьшена разоумомь и правовѣрьна, да въı оучитъ, ꙗкоже иесте просили,

---

successore et clavigero regni caelestis. Et dimisit illum, postquam scripsit epistolam hanc: Hadrianus episcopus et servus dei Rostislavo et Sventopulco et Kocelo Gloria in altissimis deo et in terra pax, in hominibus bona voluntas (Luc. 2, 14). Quia de vobis spiritualia audivimus, nunc autem sitiebamus cum desiderio et precibus vestrae salutis gratia, quomodo expergefecit dominus corda vestra, ut eum quaereretis, et monstravit vobis, non solum fide verum etiam bonis operibus oportere deo servire; fides enim sine operibus mortua est (Jacob. 2, 26), et falluntur ii, qui putent, se deum cognoscere, in operibus autem ab eo desciscunt. Non enim tantum apud hunc sacerdotalem thronum rogastis doctorem, sed etiam apud pium imperatorem Michaelem. Et misit vobis beatum philosophum Constantinum cum fratre, cum nobis potestas deesset. Illi vero cum cognovissent ad apostolicam sedem pertinere vestras partes, contra canonem nihil fecerunt, sed ad nos venerunt, et sancti Clementis reliquias ferentes. Nos autem triplici gaudio repleti statuimus re considerata mittere Methodium, postquam eum cum discipulis ordina-

сѣказаѭ кѣнїгы въ ѩзыкъ вашь по вьсемоу цркъвьноуємоу чиноу исплънь, и съ сватоѭ мьшєѭ рекъше съ слоужьбоѭ и крьштєньємь, ѩкоже єстъ философъ начѧлъ Константинъ, божьєѭ благодѣтьѭ и за молитвы сватаєго Климента, такоже же аште инъ къто възможетъ достоино и правовѣрьно сѣказати, свато и благословлєно богомь и нами и вьсеѭ каѳоликиєѭ и апостольскоѭ цркъвьѭ бѫди, да бистє оудобь заповѣди божьѭ навъыкли. сь же єдинъ хранитє[1]) обычаи, да на мьши прьвѣє чьтѫтъ апостолъ и євангелые римьскы, тачє Словѣньскы, да сѧ испльнитъ кънїжьноє слово, ѩко възхвалатъ господь вьси ѩзыци, и дроугонде вьси възглаголѭтъ ѩзыкы различьны величьѭ божьѭ, ѩкоже дастъ имъ сватъıи доухъ отъвѣштавати. аште же къто отъ съвьранъıихъ вамъ оучитєлъ и чєшѫштиихъ[2]) слоухы и отъ истины отъвращтаѭштиихъ на блѧди, начьнетъ дрьзнѫвъ инако развращтати вы, гадѧ кънїгы ѩзыка вашєго, да бѫдетъ отълѫченъ нъ тъкъмо въ сѫдъ данъ[3]) цркъвє, доньдє сѧ исправитъ; ти

VIII. [1]) хранити Usp.

[2]) чєшющихъ Usp. слышащихъ ostatní rkp. Bodj.

[3]) соуданы Usp.

vimus, filium autem nostrum, in partes vestras, virum perfectum intellectu et orthodoxum, ut vos edoceret, sicuti rogastis, interpretans libros in linguam vestram, per totum ecclesiasticum ordinem pleniter, etiam cum Sancta missa, id est cum liturgia, et baptismo, quemadmodum coepit philosophus Constantinus, divina gratia et cum invocatione sancti Clementis, eodem modo autem si quis alius potuerit digne et orthodoxe interpretari, sanctum et benedictum sit a deo et a nobis et ab omni catholica et apostolica ecclesia, ut facile praecepta divina discatis. Hunc unum servate morem, ut in missa primo legant apostolum et evangelium Romane, dein Slovenice, ut expleatur verbum scripturae (Psalm. 116, 1): Quia laudabunt dominum omnes gentes, atque alio loco (Apost. 2, 11 et 4): Omnes loquentur linguis variis magnalia dei, prout dedit illis sanctus spiritus respondere. Si quis vero ex congregatis apud vos doctoribus et iis, qui scabunt aures et a veritate avertunt in errores, ausus fuerit aliter seducere vos, vituperans libros linguae vestrae, sit excommunicatus sed tantum in iudicium datus ecclesiae, donec se

бо сѫтъ влъци а не овьца, ѩже достоитъ отъ плодъ ихъ знати[4]) и хранити ихъ. вы же чада възлюбленаа, послоушанте оученыа божьа и не отъринѣте казаныа цркъвьнаего, да сѧ обрѣштете истиньни поклонителе божьи, отьцоу нашемоу небеськоуемоу съ вьсѣми сватыими, аминь. приѣтъ же и Коцьлъ съ великоѭ чьстьѭ и пакы посъла и къ апостоликоу и .к̄. мѫжь, чьстьны чади, да и емоу сватитъ на епископоуѥство въ Панонии, на столъ сватаего Ѧндроника апостола отъ .о̄., ѥже и бъистъ.

IX. По семь же старъи врагъ, завидьливъи доброу и противьникъ истинѣ, въздвиже срьдьце врагоу Моравьскаего краля на нѣ, съ вьсѣми епископоупы, яко на нашеи области оучиши. онъ же отъвѣшта: и азъ аште бимь вѣдѣлъ, яко ваша естъ, кромѣ бимь ходилъ, нъ сватаего Петра естъ. да правьдоѭ аште ли вы рьвьныа ради и лакомьства на старыѧ прѣдѣлы постѫпаете чрькъ канонъı, възбраняѭште оученыа божьа, блюдѣте сѧ, ѥда како хотѧште желѣзьнѫ горѫ костѣномь тѣменьмь пробити, мозгъ вашь излиете.

[4]) изгънати Usp. ихъ знати гкр. Bodj. 4, 8.

---

correxerit; isti enim sunt lupi, non autem oves, quos convenit a fructibus eorum cognoscere (Matth. 7, 15—16) et cavere ab iis. Vos autem filii carissimi, audite praecepta dei nec repudietis institutionem ecclesiae, ut inveniamini veri adoratores dei, patris nostri caelestis, cum omnibus sanctis, amen. Excepit autem illum Kocel cum magno honore et iterum misit eum ad apostilocum et viginti viros, honestos filios, ut illum ordinaret episcopum in Pannonia in sedem sancti Andronici apostoli e septuaginta, quod etiam factum est.

IX. Post hoc vero antiquus inimicus, invidus bono et adversarius veritati, sustulit cor hosti Moravici regis contra illum, cum omnibus episcopis, quia in nostro (inquiunt) imperio doces. Ille autem respondit: Ego quoque, si intelligerem, vestrum esse, abscederem, sed sancti Petri est. Et in veritate, si vos propter ambitionem atque appetitum antiquos fines exceditis praeter canones, prohibentes institutionem divinam, cavete ne volentes ferreum montem osseo vertice pertundere, cerebrum vestrum effundatis. Dixerunt ei iracunde loquentes: Malum accipies. Respondit ille: Veritatem loquor coram

рѣша ємоу ѥро глаголѧште: зѣла добѫдеши. отъвѣшта онъ: истинѫ глаголѧ прѣдъ цѣсарьи и не стыждѫ са, а въı творите волѭ вашѫ на мьнѣ. нѣсмь бо лоучьи тѣхъ, иже сѫтъ правьдѫ глаголѧште мѫками и житьıа сего избъıли. мъногамъ же рѣчьмъ прогонѣнамъ, и не могѫштемъ противѫ ємоу отъвѣштавати, рече краль из ница: не троуждаите моѥго Меѳодьıа, оуже во са ѥстъ ıако и при пешти оупотилъ. рече онъ: ѥи, владъıко, философа потъна инъгда сърѣтъше людьıе рѣша ємоу: чьто са потиши? дѣѥтъ онъ: съ гржбоѭ са чѧдьıѭ прѣхъ. о томьже словеси съпрѣвъше са разидѫ; а оного засълавъше въ Свабъı дрьжаша полъ третьıа лѣта.

X. Доиде къ апостоликоу и оувѣдѣвъ посъла клатвѫ на нь, да не поѭтъ мьша рекъше слоужьбъı вьси кралѥви ѥпископи, доньде и дрьжатъ. и тако и поустиша, рекъше Коцелю: аште сего имаши оу севе, не избѫдеши насъ добрѣ. нъ они не извѣша сватаѥго Петрова сѫда. .д̄. бо отъ нихъ ѥпископи оумрѣша. приключи же са тъгда, Моравьıане очоуштьше Нѣмьчьскъıа попъı, иже живѣахѫ въ нихъ не прьıѭште имъ, нъ ковъ коуѭште на нь, изгънаша вьса. а къ апостоликоу посълаша: ıако и прьвѣѥ отьци наши отъ сватаѥго

---

imperatoribus neque me pudet, vos autem facite voluntatem vestram in me. Non sum enim praestantior illis, qui veritatem loquentes cruciatibus et vitam hanc amiserunt. Multis autem verbis factis cum non possent adversus eum respondere, dixit rex pronus: Ne fatigetis meum Methodium, iam enim sudare coepit, ac si esset prope fornacem. Dixit ille: Nae domine, philosopho sudanti quodam obviam facti homines dixerunt ei: Quid sudas? Inquit ille: Cum rudi gente (idiotis) disceptavi. De hoc verbo cum contendissent, discesserunt; illum vero miserunt in Suevos et detinuerunt annos duos et dimidium.

X. Venit (nuntius) ad apostolicum, et (is de hac re) certior factus misit anathema contra illos, ne ullus regis episcopus caneret missam id est officium, dum eum detinerent. Atque ita eum dimiserunt, dicentes Cocelo: Si hunc retines apud te, haud facile te absolves a nobis. Sed illi non sunt absoluti a iudicio sancti Petri, nam quattuor ex illis episcopis obierunt. Accidit vero tunc temporis, (ut) Moravi, postquam cognoverunt, presbyteros Germanicos, qui apud se vivebant, non favere sibi, sed insidias struere, omnes ex-

Петра крьштенье приѩли, то даждь намъ Меѳодья архиепископоупа и оучителя. абье же посъла и апостоликъ. и приимъı и Сѫтополъкъ кънѧзь съ вьсѣми Моравлѧнъı и поржчи емоу вьса цркъви и стрижьникъı въ вьсѣхъ градѣхъ. отъ того же дьне вельми начатъ расти оученье божье и стрижьници мъножити са въ вьсѣхъ градѣхъ[1]) и погании вѣровати въ истиньнъıи богъ, своихъ влѧдьи отъмѣтаѩште са; тольми паче и Моравьска область пространити начатъ вьса страны и врагы своѩ повѣждати[2]) съ непогрѣшеньемь, ако и сами повѣдаѩтъ присно.

XI. Бѣ же и пророчьска благодѣть въ немь, ако са сжтъ събъıвала мънога проиданья его, отъ нихъже ли едино ли дъвѣ съказжемъ. поганьскъ кънѧзь сильнъ вельми, сѣдѧ въ Висльѣ, ржгаше са христьяномъ и пакости дѣıаше. посълавъ же къ немоу рече: добро ти са крьстити, сыноу, волеѩ своеѩ на своеи земли, да не плѣненъ ждьми крьштенъ бждеши на штоуждеи земли, и поманеши ма; иже и бъıстъ.

X. [1]) Po slově градѣхъ opakují se v Usp. a jiných rkpisech slova: ѿ того же начатъ расти и множитисѧ.

[2]) V rkp. Usp. následuje zde и.

---

pellerent. Ad apostolicum autem miserunt (nuntium): Quoniam et antea patres nostri a sancto Petro baptisma acceperunt, da nobis Methodium archiepiscopum et doctorem. Illico autem misit eum apostolicus. Et accipiens illum Sventopulcus princeps cum omnibus Moravis commendavit ei omnes ecclesias et clericos in omnibus oppidis. Ab isto autem die valde coepit crescere doctrina dei et clerici multiplicari in omnibus civitatibus et pagani credere in verum deum, ab erroribus suis deficientes; tanto magis etiam Moravicum imperium dilatare coepit omnes fines et hostes suos vincere cum prosperitate, quemadmodum et ipsi narrant semper.

XI. Erat autem prophetica quoque gratia in illo, quoniam multae eius prophetiae impletae sunt, e quibus unam vel duas referemus. Paganus princeps admodum potens, sedens in Visla, illudebat christianis vexabatque eos. Mittens autem ad illum dixit (Methodius): Bonum tibi esset, fili, baptizari sua sponte in tua terra, ne captus invitus baptizeris in aliena terra, et recordaberis mei; quod etiam contigit. Alio vero tempore iterum Sventopulco bellum gerente cum

инъгда же пакы Сватоплъкоу воюѭштоу на поганъıѧ и ничьсоже оуспѣѭштоу, нъ мѫдѫштоу, сватаѥго Петра мьши приближаѭшти сѧ рекъше слоужьбѣ, посъла къ нѥмоу глаголıѧ: ıако аште ми сѧ обѣштаѥши на сватъи Петровъ дьнь съ вои своими сътворити оу мене, вѣроуѭ въ богъ, ıако прѣдати ти имать ıѧ въ скорѣ. ıеже и бъıстъ. ıетеръ дроугъ богатъ ѕѣло и съвѣтьникъ оженı сѧ кѫпетроıѭ своıеıѭ рекъше ıатръвьıѭ, и мъного казавъ и оучивъ и оутѣшавъ, не може ıего развести. ини бо божьи рабı творѧште сѧ тан развраштаахѫ ıѧ, ласкаѭште имѣньıа ради, да сетьнѣıе отълаѭчиша ıѧ отъ црькъве. и рече: придетъ часъ, ıегда не могѫтъ помошти ласкавьници ти, а моıа словеса поминати имата, нъ не бѫдетъ чьто съторити. вънезапѫ по божьıю остѫпленью паде напасть на нıею, и не обрѣтѥ сѧ мѣсто ıею, нъ ıако и вихъръ праχъ възъмъ раскıа. и ина мъного подобьна симъ, ıаже притъчами ıавѣ съказааше.

XII. Синъ же вьсѣхъ не трьпѧ старъıи врагъ, завистьникъ человѣчоу родоу, въздвиже ıетеръı на нѣ, ıако Даѳана и Ѧвирона на Моусеıа, овъı ıавѣ, а дроугъıѧ тан, иже болѧтъ иопаторьскоıѭ ıересьıѭ и слабѣишa съвраштаѭтъ къ себѣ съ

---

paganis neque quidpiam proficiente sed cunctante, dum sancti Petri missa id est liturgia appropinquat, misit ad illum loquens: Quia si mihi prómittis, fore ut diem sancti Petri cum militibus tuis apud me transigas, credo in deum, eum tibi illos brevi traditurum esse; quod et factum est. Aliquis alius dives admodum et consiliarius (regis) duxit fratriam suam in matrimonium, et (Methodius) multum instituens et docens et monens non potuit eos disiungere; alii enim, dei servos se esse simulantes, clam corrumpebant eos, adulantes propter pecuniam, et tandem eos ab ecclesia seduxerunt. Et dixit: Veniet tempus, quando non poterunt vos iuvare hi adulatores, meorum autem verborum recordabimini, sed non poterit quidpiam effici. Repente cum deus eos deseruisset periculum iis iniectum est et non inventus est locus eorum (Psalm. 103, 16), sed turbo quasi pulverem tollens dispersit eos. Et alia multa similia his (acciderunt), quae in parabolis palam monstrabat.

XII. Quae omnia cum antiquus inimicus, perosus humanum genus, ferre non posset, excitavit aliquos adversus illum, sicut Dathan et Abiron contra Moysen, alios palam alios clam, qui la-

правѣго пѫти, глаголѭште: намъ ѥстъ папежь власть далъ, а сего велитъ вънъ изгънати и оученые его. събьравъше же вьса люди Моравьскыѣ, велѣахѫ прочисти пр҃кдъ нѣми епистолиѭ, да бишѣ слушали изгънаные его; людые же, ꙗкоже ѥстъ обычаи человѣкомъ, вьси печаловаахѫ сѧ и жалѣахѫ си, лишаѥми пастыря такого и оучителя, развѣ слабыихъ, ѩже льстъ двиѕаше, ꙗко се вѣтръ листвые. почьтъше же апостоликовы кънигы обрѣтѫ пьсаные: ꙗко братръ нашь Меѳодьи сѫтъ и правовѣрьнъ ѥстъ, и апостольско дѣланые дѣлаѥтъ, и въ рѫкоу его сѫтъ отъ бога и отъ апостольскаѥго стола вьса Словѣньскыѣ странѣ, да егоже проклѣнѥтъ проклѧтъ, а егоже свѧтитъ свѧтъ да бѫди. и посрамльше сѧ разидѫ сѧ ꙗко мьгла съ стоудомь.

XIII. Не до сего же тъкъмо зълоба ихъ ста, нъ рѣшѣ глаголѭште: ꙗко цѣсарь сѧ на нѣ гнѣваѥтъ, да аште и обрѫштѥтъ, нѣстъ ѥмоу живота имѣти. да и о томь не хотѣ похоулити своѥго раба богъ милостивѣи, въложи въ срьдьце цѣсарю, ꙗкоже ѥстъ присно въ рѫцѣ божьи цѣсарѥ сьрдьце, и посъла кънигы къ нѥмоу: ꙗко отьче чьстьнѣи, вельми тебе желаѭ видѣти; то добро сътвори, потроуди сѧ

---

borant hyiopatorica haeresi et infirmiores devertunt ad se de vita recta, dicentes: Nobis dedit papa potestatem, hunc autem iubet expelli et doctrinam eius. Congregati autem omnes homines Moravici iusserunt recitari coram se epistolam, ut audirent expulsionem eius; homines vero, prout mos est hominibus, omnes contristabantur et dolebant, quia privabantur tali pastore et doctore, exceptis debilibus, quos dolus movebat, sicut ecce ventus folia. Honorantes autem apostolicos libros invenerunt scripturam: Quia frater noster Methodius sanctus et orthodoxus est et apostolicum opus perficit, et in manibus eius sunt a deo et ab apostolica sede omnes partes Slovenicae, ut quem condemnaverit sit condemnatus, quem vero sanctificaverit sit sanctus. Et rubore suffusi digressi sunt sicut nebula cum pudore.

XIII. Nondum hic substitit malitia eorum, sed dixerunt loquentes: Quia imperator illi irascitur, ut si illum reppererit, haud amplius sit ei vivendum. Neque in hac re volens reprehendi servum suum deus misericors, imposuit in cor imperatori, prout est semper in manu dei imperatoris cor (Proverb. 21, 1), et misit litteras ad eum:

до насъ, да тѧ видимъ, донѣдеже іеси на семь свѣтѣ, и молитвѫ твоѭ приимемъ. абые же шьдъшоу емоу тамо, приѩтъ и съ чьстыѭ цѣсарь великоѭ и радостыѭ, и оученые іего похвалѣ, оудрыжа отъ оученикъ іего попа и дыакона съ кънигами; вьсѭ же волѭ іего сътвори, ielико хотѣ, и не ослоушавъ ни о чесомьже, облюбль и одарь вельми, проводи и пакы славьно до своіего стола, такоже и патриарха.

XIV. На вьсѣхъ же пѫтьхъ въ мъногы напасти въпадаше[1]) отъ непрыязни, по поустынямъ въ разбоиникы, и по морю въ вльны вѣтрьны, по рѣкамъ въ сѷрти[2]) незапкны, ѩко сѧ съконьча на нѣмь апостольскоіе слово: бѣды отъ разбоиникъ, бѣды въ мори, бѣды въ рѣкахъ, бѣды отъ лъжибратрыѭ, въ троудѣхъ и подвиженьихъ, въ забъдѣньи мъножицеѭ, въ алъканьи и жажди мъножицеѭ, и прочихъ печальхъ, ѩже апостолъ поминаетъ.

XV. По томь же отъврыгъ вьсѧ мльвы и печаль своѭ на бога възложь, прѣжде же отъ оученикъ своихъ посаждь

XIV. [1]) въпадъше Usp впадаше Šaf.

[2]) съ мрѣтны Usp. a jiné рѣр. Bodj. смрти рѣр. Bodj. 4, 6, 7. сѷрти Šaf.

Quia, pater venerande, valde desidero te videre; itaque gratum (mihi) fac (et) festina venire ad nos, ut te videamus, donec es in hoc mundo, et preces tuas accipiamus. Statim autem profectum eum illuc suscepit eum imperator magno cum honore et gaudio, et doctrina eius laudata, retinuit ex discipulis eius presbyterum et diaconem cum libris; omnem autem voluntatem eius perfecit, quantumcunque voluit, et nulla re ei recusata, postquam eum osculatus est et magnopere donavit, comitatus est eum iterum sollemniter ad eius sedem, item et patriarcha.

XIV. In omnibus itineribus in multa pericula incidebat a diabolo, in desertis in praedones, in mari in undas turbulentas, in fluviis in syrtes insperatas, ita ut impleretur in eo apostolicum verbum (2 Cor. 11, 26—27): Pericula a latronibus, pericula in mari, pericula in fluminibus, pericula a falsis fratribus, in laboribus et aerumnis, in vigiliis plerumque, in fame et siti plerumque, et in ceteris tribulationibus, quas apostolus memorat.

XV. Post ista autem relicto omni tumultu et dolore suo deo commendato, prius vero ex discipulis suis duobus presbyteris consti-

дъва попа скорописьца ѯ҃кло, прѣложи въ бръзѣ вьсѫ кънигы испльнь, развѣ Маккавеи, отъ Грьчьска ꙗзыка въ Словѣньскъ, шестыѫ мѣсѧць, начьнъ отъ марта мѣсѧца до дъвою десѧтоу и шестью дьнь октѧбрьа мѣсѧца. оконьчавъ же достоиньıѫ хвалѫ и славѫ богоу въздастъ, даѫштоуѥмоу таковѫ благодѣть и поспѣхъ, и сватоѥ възношенье таиноѥ съ клиросомь своимь възнесъ, сътвори памать сватаѥго Димитрьа. псалтырь бо бѣ тъкъмо и ѥвангелыѥ съ апостоломь и извьранъıими слоужьбами цркъвьнъıими съ философомь прѣложилъ прьвѣѥ. тъгда же и номоканонъ рекъше законоу правило и отьчьскъıѫ кънигы прѣложи.

XVI. Пришьдъшоу же на странъı Доунаискъıѫ краю Ѫгрьскоуѥмоу, въсхотѣ и видѣти, и ѥтеромъ глаголѫштемъ и не пъштоуѫштемъ, ꙗко не избѫдеть ѥго без мѫкъı, идѥ къ ниѥмоу. онъ же ꙗко достоитъ владъıцѣ, тако и приѥтъ чьстьно и славьно съ весельıѥмь, и бесѣдовавъ съ ниѥмь, ꙗкоже достоꙗше тацѣма мѫжема бесѣдъı глаголати, отъпоусти и оулюбль и облобъızавъ съ даръı великъıими, рекъ ѥмоу: помѧни мѧ, чьстьнъи отьчѥ, въ сватъıихъ молитвахъ твоихъ присно.

---

tutis, qui valde velociter scribebant, vertit brevi tempore omnes libros (scripturae) plene, exceptis Maccabaeis, ex Graeca lingua in Slovenicam, intra sex menses, inchoans a Martio mense usque ad vicesimam sextam diem Octobris mensis. Opere vere finito debitas gratias et laudes deo egit, concedenti talem gratiam atque eventum, et sanctam elevationem secretam (mysteriosam) cum clero suo tollens, fecit memoriam sancti Demetrii.[1]) Psalterium enim tantum et evangelium cum apostolo et electis officiis ecclesiasticis cum philosopho antea converterat. Tunc autem et nomocanonem id est legis regulam et patrum libros transtulit.

XVI. Cum autem in partes Danubianas venisset rex Ungricus, voluit illum videre, et licet quidam loquerentur et putarent, fore ut non liberaretur ab illo sine cruciatu, ivit ad eum. Ille vero, prout decet dominum, ita eum suscepit honorifice et sollemniter cum gaudio, et collocutus cum eo, prout decebat tales viros sermones facere, dimisit illum, cum amore et osculis et donis magnis, dicens ei: Memento mei, venerabilis pater, in sanctis precibus tuis semper.

[1]) Sv. Demetria Solunského, jehož pamět se slaví 26. října.

XVII. Такождє вьсѧ винъı отъсѣкъ по вьсѣ странъı, и оустa мъногорѣчьнъıихъ загради, теченыє жє съворьши, вѣрж съблюдє, чаѩ правьдьнаіего вѣньца; и понєжє тако оугожь богоу възлюблєнъ бъıстъ, приближати сѧ начатъ врѣмѧ покои приѩти отъ страсти и мъногъıихъ троудъ мьздж. въпросиша жє и рєкъше: кого чоуєши, отьчє и оучитєлю чьстьнъıи, въ оученицѣхъ своихъ, да би отъ оученьıа твоіего тебѣ настольникъ бъıлъ? показа жє имъ єдиного отъ извѣстьнъıихъ оученикъ своихъ, нарицаємаіего Горазда, глаголѧ: сь єстъ вашєѧ зємлѧ свободь мжжь, оучєнъ жє добрѣ въ Латиньскъıѧ къ҃нигъı, правовѣрьнъ; то бжди божьıа волıа и ваша любъı, ѩкожє и моıа. събьравъшємъ жє сѧ имъ въ цвѣтьнжж недѣлж вьсѣмъ людьмъ, въшьдъ въ црькъвь и нє могъı, каза въ благодѣти[1]) цѣсарıа и къняжа и клирикъı и люди вьсѧ, и рєчє: стрѣжѣтє мєнє, дѣти, до .ѳ̃.-ıіего дьнє, ѩкожє и бъıстъ. свитаѩштоу .ѳ̃.-ıємоу дьни, прочеіє рєчє: въ рѫцѣ твои, господи, доушж моіж вълагаіж. въ рѫкахъ жє иєрєискахъ почи въ .s̄. дьнь мѣсѧца априлıа въ .ѳ̃. индиктѣ въ

XVII. [1]) казакъ блг̃дати Usp. каза къ благодѣти Šaf.

XVII. Ita omnibus causis dimotis ex omnibus partibus, et ora multiloquorum obseravit, cursum autem perfecit, fidem servavit, expectans iustitiae coronam; et quoniam sic deo gratus et ab eo amatus erat, appropinquabat tempus pacem accipiendi a passione et multorum laborum mercedem. Interrogaverunt autem eum et dixerunt: Quem agnoscis, pater et doctor honorabilis, inter discipulos tuos, ut in institutione tua sit tibi successor? Monstravit vero illis unum ex fidis discipulis suis, dictum Gorazd, dicens: Hic est vestrae terrae ingenuus vir, eruditus autem bene in Latinis libris, orthodoxus; hoc sit dei voluntas et vester amor sicuti et meus. Congregatis vero per illum dominica palmarum omnibus hominibus, ingressus in ecclesiam et non potens, benedixit imperatorem et principem et clericos et omnes homines et dixit: Custodite me, liberi, usque ad tertiam diem, quomodo etiam factum est. Cum tertia dies illucesceret, dixit porro (Luc. 23, 46): In manus tuas, domine, animam meam commendo. In manibus autem presbyterorum requievit sexta die mensis Aprilis tertia indictione anno sexies millesimo et trecentesimo et nonagesimo et tertio a creatura

.s̄. и .т̄. и .ч̄. и .р̄. лѣта отъ твари всего мира. оусѫждьше же и свои оученици и достоинꙑ чьсти сътворьше, и слоужьбѫ црькъвьнѫю Латиньскꙑ и Грьчьскꙑ и Словѣньскꙑ сътрѣбиша и положиша и въ съборьнѣи црькъви. и приложи сѧ къ отьцемъ своимъ и патриархомъ и пророкомъ и апостоломъ, оучителіемъ, мѫченикомъ. людьіе же, бештисльнъ народъ събьравъ сѧ, провождаахѫ съ свѣштами, плачѫште сѧ добра оучителя и пастꙑря, мѫжьскъ полъ и женьскъ, малии и велиции, богатии и оубоѫии, свободьнии и раби, вьдовица и сиротꙑ, странньнии и тоземьци, неджьнии и съдравии, вьси бꙑвъшаего вьсѣчьско вьсѣмъ, да би вьсѣ приобрѣлъ. тꙑ же съ вꙑше, сватаа и чьстьнаа главо, молитвами своими призираи на нꙑ, желаѫштаѫ тебе, избавлаи отъ вьсѣкоѭ напасти оученикꙑ своѭ, и оученьіе простираѭ а иереси прогона, да достоино зъваньіа вашего живъше сьде, станемъ съ тобоѭ, твоіе стадо, о десноѭ странѫ Христа бога нашего, вѣчнѫю жизнь приемлѫште отъ него; томоу бо иестъ слава и чьсть въ вѣкꙑ вѣкомъ. аминь.

---

totius mundi. Re autem considerata discipuli eius debitos honores reddiderunt et officium ecclesiasticum Latine et Graece et Slovenice peregerunt et collocaverunt eum in synodali ecclesia. Et collectus est ad patres suos et patriarchas et prophetas et apostolos, doctores (et) martyros. Homines vero, innumerabilis populus congregatus, comitabantur (eum) cum candelis, deflentes bonum doctorem et pastorem, viri et mulieres, parvi et magni, divites et pauperes, liberi et servi, viduae et orphani, peregrini et domestici, infirmi et sani, omnes (eum), qui factus est omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret (1 Cor. 9, 22). Tu vero desuper, sanctum et venerabile caput, precibus tuis respice nos, desiderantes te, libera ab omni periculo discipulos tuos et doctrinam propagans, haereses autem persequens, ut, qui digne vocatione vestra hic vixerimus, perveniamus ad te, tuus grex, ad dexteram Christi dei nostri, aeternam vitam percipientes ab illo; isti enim est gloria et honor in saecula saeculorum. Amen.

3. Legenda římská.

Vita cum translatione S. Clementis.

1.

Tempore igitur quo Michaël Imperator Novae-Romae regebat imperium, fuit quidam vir nobili genere, civitate Thessalonica ortus, vocabulo Constantinus, qui ob mirabile ingenium, quo ab ineunte infantia mirabiliter claruit, veraci agnomine Philosophus est appellatus. Hic cum adolevisset, atque a parentibus fuisset in urbem regiam ductus, essetque insuper magna religione et prudentia praeditus, honorem quoque Sacerdotii ibidem, ordinante Domino, est adeptus.

Tunc temporis ad praefatum Imperatorem Cazarorum legati venerunt, orantes ac supplicantes, ut dignaretur mittere ad illos aliquem eruditum virum, qui eos fidem catholicam veraciter edoceret; adiicientes inter cetera, quoniam nunc Judaei ad fidem suam, modo Saraceni ad suam nos convertere e contrario moliuntur. Verum nos ignorantes ad quos potissimum nos transferamus, propterea a summo et catholico Imperatore consilium quaerere nostrae fidei ac salutis decrevimus, in fide vestra ac veteri amicitia plurimum confidentes. Tunc Imperator, simul cum Patriarcha consilio habito, praefatum Philosophum advocans, simul cum legatis illorum ac suis, honorificentissime transmisit illuc, optime confidens de prudentia et eloquentia eius.

2.

E vestigio igitur praeparatis omnibus necessariis, iter arripiens venit Cersonam, quae nimirum terrae vicina Cazarorum et contigua est, ibique gratia discendi linguam gentis illius est aliquantulum demoratus. Interea Deo inspirante, qui iam iamque tantum tamque pretiosum thesaurum, corporis videlicet S. Clementis, fidelibus suis revelare decreverat, coepit praefatus vir, ac si curiosus explorator, ab incolis loci diligentissime perscrutari ac solerter investigare illa, quae ad se tum litterarum traditione, tum quoque vulgari fama, de corpore B. Clementis, de templo angelicis manibus praeparato sive de arca ipsius, pervenerant. Ad quem praefati omnes, utpote non indigenae, sed diversis ex gentibus advenae, se quod requireret omnino nescire pro-

fessi sunt. Siquidem ex longo iam tempore, ob culpam et negligentiam incolarum, miraculum illud marini recessus, quod in historia passionis praefati Pontificis celebre satis habetur, fieri destiterat, et mare fluctus suos in pristinas stationes refuderat. Praeterea et ob multitudinem incursantium Barbarorum locus ille desertus est, et templum neglectum atque destructum, et magna pars regionis illius fere desolata et inhabitabilis reddita; ac propterea ipsa sancti Martyris arca cum corpore ipsius fluctibus obruta fuerat.

3.

Super quo responso miratus valde ac tristis Philosophus redditus, ad orationem conversus est, ut quod per homines explorare non poterat, divina sibi revelatio meritis praefati Pontificis dignaretur ostendere. Civitatulae ipsius Metropolitam, nomine Georgium, simul cum clero et populo ad eadem de caelo expetenda invitans: super hoc etiam referens illius gesta passionis, seu miraculorum eiusdem beatissimi Martyris, plurimos eorum accedere et tam pretiosas margaritas tamdiu neglectas requirere, et in lucem Deo iuvante reducere, suis adhortationibus animavit. Quadam autem die, quae in III. Calendarum Januariarum inscribitur, tranquillo mari navem ingressi, Christo duce iter arripiunt, praedictus videlicet Philosophus cum Episcopo ac venerabili clero, nec non cum nonnullis de populo. Navigantes igitur cum ingenti devotione ac fiducia psallentes et orantes pervenerunt ad insulam, in qua videlicet aestimabant sancti corpus Martyris esse. Eam igitur undique circumdantes, et multo luminum splendore lustrantes, coeperunt magis ac magis precibus sacris insistere, et in acervo illo, quo tantum thesaurum quiescere suspicari dabatur, curiose satis et instantissime fodere.

4.

Ubi diu multumque desiderio sancto cunctantibus, et de spe divinae miserationis plurimum confidentibus, tandem ex improviso velut clarissimum quoddam sidus, donante Deo, una de costis Martyris pretiosi resplenduit. Ad quod spectaculum omnibus immensa exultatione repletis, magisque ac amplius sine aliqua iam excitatione terram certatim eruderantibus, sanctum quoque caput ipsius consequenter apparuit. Quantae iam omnium voces in caelum, quantae laudes et gratiarum actiones in Deum ab universis cum lacrimarum effusionibus datae

sunt, si vel aestimare quidem vix possumus, quanto minus exprimere? Tanta siquidem in omnes tum de sanctarum inventione reliquiarum, tum de immensissimi odoris suavitate erat innata laetitia, ut cum iubilo ineffabili gratulantes in paradiso extra sese putaretur consistere. Cum ecce post paullulum rursus quasi ex quibusdam abditis sanctarum reliquiarum particulis paullatim et per modica intervalla, omnes repertae sunt. Ad ultimum quoque ipsa etiam anchora, cum qua in Pontum est praecipitatus, apparuit.

5.

Omnibus igitur pro tantis Dei bonis immensa repletis laetitia, celebratis ibidem a sancto Pontifice sacrosanctis mysteriis, ipsemet sanctus vir super proprium caput sanctarum reliquiarum loculum levans, ad navim cum ingenti universorum subsequentium tripudio detulit; ac deinde Georgiam[1]) metropolim cum hymnis et laudibus maximis transportavit. Interea cum iam civitati appropinquarent, vir nobilis Nicephorus, eiusdem civitatis dux, illis cum pluribus aliis obviavit, et adoratis sanctis reliquiis, cum multis gratiarum actionibus praecedens sanctum loculum, ad urbem cum gaudio remeare properabat. Ibi etiam cum ingenti universorum tripudio sanctum ac venerabile corpus receptum adoravit, et recitato coram omni populo inventionis eius mysterio, cum iam advesperasceret, et prae nimia populi frequentia ingredi ultra non posset, in templo S. Sozontis[2]), quod urbi erat contiguum, cum diligenti custodia posuerunt: demum vero ad ecclesiam S. Leuntii[3]) transtulerunt. Inde cum mane factum esset, universa civitatis multitudo conveniens, assumpto sanctarum reliquiarum loculo, totam cum magnis laudibus in circuitu lustraverunt urbem, et sic ad maiorem basilicam venientes, in ea ipsum honorifice locaverunt: sicque omnes demum ad sua gaudentes reversi sunt.

6.

Post haec praedictus Philosophus iter arripiens, et ad gentem illam, ad quam missus fuerat, veniens, comitatus Redemptoris omnium

[1]) Boll. minus recte: Gloriam.

[2]) Egregio perfunctus martyrio est S. Sozon Pompeiopoli in Cilicia. Nota Bolland.

[3]) Multi in martyrologiis tum Latinorum tum Graecorum memorantur Leontii, cui potissimum in Taurica Chersoneso dicata fuerit ecclesia, nos latet. Nota Bolland.

Dei praedicationibus et rationibus eloquiorum suorum, convertit omnes illos ab erroribus, quos tam de Saracenorum quam de Judaeorum perfidia retinebant. Unde plurimum exhilarati, et in fide catholica corroborati atque edocti, gratias referebant omnipotenti Deo et famulo eius Constantino Philosopho. Litteras insuper Imperatori cum multis gratiarum actionibus transmiserunt: quia eos studio suo ad veram et catholicam revocare studuerit fidem; affirmantes se ob eam rem imperio eius semper subditos et fidelissimos de cetero velle manere. Deducentes autem Philosophum cum multo honore, obtulerunt ei munera maxima, quae ille omnia, ut revera Philosophus, respuens, rogavit ut pro muneribus illis, quotquot captivos externos haberent, sibi secum mox reversuro dimitterent. Quod protinus completum est.

7.

Philosopho autem reverso Constantinopolim, audiens Rastilaus (sic) princeps Moraviae, quod factum fuerat a Philosopho in provincia Cazarorum; ipse quoque genti suae consulens, ad praedictum Imperatorem nunicos misit, nuncians hoc, quod populus suus ab idolorum quidem cultura recesserat, et christianam legem observare desiderabat; verum doctorem talem non habent, qui ad legendum eos et ad perfectam legem ipsam edoceat: rogare se ut talem hominem ad partes illas dirigat, qui pleniter fidem et ordinem divinae legis et viam veritatis populo illi ostendere valeat. Cuius precibus annuens Imperator, eundem supernominatum Philosophum ad se venire rogavit; eumque illuc, id est, in terram Sclavorum, simul cum Methodio germano suo, transmisit, copiosis valde illi de palatio suo datis expendiis. Cumque ad partes illas, Deo praeparante, venissent; cognoscentes loci indigenae adventum illorum, valde gavisi sunt; quia et reliquias B. Clementis secum ferre audierant, et Evangelium in eorum linguam a Philosopho praedicto translatum. Exeuntes igitur extra civitatem obviam, honorifice et cum ingenti laetitia receperunt eos. Coeperunt itaque ad id quod venerant peragendum studiose insistere, et parvulos eorum litteras edocere, officia ecclesiastica instruere, et ad correptionem diversorum errorum, quos in populo illo repererant, falcem eloquiorum suorum inducere; sicque abrasis et extirpatis de agro illo pestifero multifariis vitiorum sentibus, divini verbi gramina seminare. Manserunt ergo in Moravia per annos quatuor et dimidium, et direxerunt populum illius in fide catholica, et scripta ibi reliquerunt omnia, quae ad Ecclesiae ministerium videbantur esse necessaria.

8.

His omnibus auditis, Papa gloriosissimus Nicolaus, valde laetus super his quae sibi ex hoc relata fuerant redditus, mandavit et ad se venire illos litteris Apostolicis invitavit. Quo nuncio illi percepto valde gavisi sunt, gratias agentes Deo, quod tanti erant habiti, quod mererentur ab Apostolica Sede vocari. Mox igitur iter aggressi, duxerunt etiam secum aliquos de discipulis suis, quos dignos esse ad Episcopatus honorem recipiendum censebant: sicque post aliquos dies Romam applicuerant.

9.

Sed cum ante non multos dies supradictus Papa Nicolaus transiisset ad Dominum, secundus Adrianus, qui illi in Romano Pontificatu successerat, audiens quod praefatus Philosophus corpus B. Clementis, quod studio suo repererat, secum deferret, valde nimis exhilaratus est, et extra Urbem cum clero et populo procedens obviam illis, honorifice satis eos recepit. Coeperunt interea ad praesentiam sanctarum reliquiarum, per virtutem omnipotentis Dei, sanitates mirabiles fieri; ita ut quovis languore quilibet oppressus fuisset, adoratis pretiosi Martyris reliquiis sacrosanctis, protinus salvaretur. Quapropter tam Venerabilis Apostolicus quam et totius Romani populi universitas, gratias et laudes Deo maximas referentes, gaudebant et iucundabantur in ipso, qui iis post tam prolixi temporis spatia concesserit in diebus suis sanctum et Apostolicum virum, et ipsius Apostolorum Principis Petri successorem, in Sede sua recipere; et non solum Urbem totam, sed et Orbem quoque totum Romani Imperii, signis eius ac virtutibus illustrare. Multis itaque gratiarum actionibus praefato Philosopho pro tanto beneficio redditis, consecraverunt ipsum et Methodium in Episcopos, nec non et ceteros eorum discipulos in Presbyteros et Diaconos.

10.

Cum autem Philosophus, qui et Constantinus, diem transitus sui imminere sibi sensisset, ex concessione Summi Pontificis imposuit sibi nomen Cyrillum, dicens hoc revelatum sibi fuisse: et sic post quadraginta dies dormitionem accepit in Domino sexto decimo Kalendas Martias. Praecepit autem sanctus Apostolicus, ut omnes tam Graeci quam Romani clerici ad exequias eius accurrerent cum psalmis et canticis, cum cereis et thuris odoribus, et non aliter ei, quam ipsi quoque Apostolico, funeris honorem impenderent.

11.

Tunc supradictus frater eius Methodius accedens ad sanctum Pontificem, et procidens ad vestigia eius, ait: Dignum ac necessarium duxi suggerere Beatitudini Tuae, Apostolice Pater, quoniam quando ex domo nostra ad servitium, quod auxiliante Domino fecimus, sumus egressi; mater cum multis lacrimis obtestata est, ut si aliquem ex nobis, antequam reverteremur, obiisse contingeret, defunctum fratrem frater vivens ad monasterium suum reduceret, et ibidem illum digno et competenti obsequio sepeliret. Dignetur igitur Sanctitas vestra hoc munus meae parvitati concedere, ne precibus matris vel contestationibus videar aliquatenus contraire. Non est visum Apostolico, quamvis grave sibi aliquantulum videretur, petitioni et voluntati huiuscemodi refragari: sed clausum diligenter defuncti corpus in locello marmoreo, et proprio insuper sigillo signatum, post septem dies dat ei licentiam recedendi. Tunc Romanus clerus simul cum Episcopis ac Cardinalibus et nobilibus Urbis consilio habito convenientes ad Apostolicum coeperunt dicere: Indignum nobis valde videtur, venerabilis Pater et Domine, ut tantum tamque magnificum virum, per quem tam pretiosum thesaurum Urbs et Ecclesia nostra recuperare promeruit, et quem Deus ex tam longinquis regionibus et exteris ad nos sua gratuita pietate perducere, et adhuc etiam ex hoc loco ad sua regna est dignatus assumere, qualibet interveniente occasione in alias patiamini partes transferri: sed hic potius placet, honorifice tumuletur, quia et dignum valde est, ut famae tam celebris homo, in tam celeberrima urbe, celebrem locum habeat sepulturae. Placuit hoc consilium Apostolico, et statuit ut in B. Petri basilica poneretur, in suo videlicet proprio monumento.

12.

Cernens Methodius iam suum defecisse propositum, oravit iterum dicens: Obsecro vos, Domini mei, quandoquidem non est placitum vobis, meam petitiunculam adimplere, ut in ecclesia B. Clementis, cuius corpus multo suo labore ac studio repertum huc detulit, recondatur. Annuit huiusmodi petitioni Praesul sanctissimus, et concurrente cleri ac populi maxima frequentia, cum ingenti laetitia et reverentia multa, simul cum locello marmoreo, in quo pridem illum praedictus Papa condiderat, posuerunt in monumento ad id praeparato in basilica B. Clementis ad dexteram partem altaris ipsius, cum hymnis et laudibus, maximas gratias agentes Deo: qui in loco eodem multa et mi-

randa operatur, ad laudem et gloriam nominis sui, per merita et orationes Sanctorum suorum, qui est benedictus et gloriosus in saecula saeculorum. Amen.

(Acta Sanctorum Bolland. Martii tom. II. Antverpiae 1668, pag. 19—21.)

4. Svědectví Anastasia bibliotekáře římského o sv. Konstantinovi-Cyrillovi.

I.

Ex Praefatione Anastasii bibliothecarii Romani in Concilium Constantinopolitanum IV. a. 869 habitum.

Ante annos aliquot Photius idem duarum unumquemque hominem animarum consistere praedicabat. Qui quum a *Constantino Philosopho*, magnae sanctitatis viro, fortissimo eius amico, increpatus fuisset, dicente: cur tantum errorem in populum spargens, tot animas interfecisti? respondit: Non studio quemquam laedendi, talia, inquit, dicta proposui; sed probandi, quid Patriarcha Ignatius ageret, si suo tempore quaelibet haeresis per syllogismos Philosophorum exorta patesceret, qui scilicet viros exterioris sapientiae repulisset; verum ignoravi me sub huius fomite propositionis tot animos fore laesurum. Ad quod ille: O sapientia mundi, quae infatuatur et destruitur! Jactasti sagittas in multitudinem copiosae turbae, et ignorasti quemlibet ex his omnibus vulnerandum. Certe omnibus liquet, quia sicut oculi quantumlibet sint magni et aperti, si fumus palearum interiacuerit, videre ultra non possunt; ita oculi sapientiae tuae quantumlibet sint ampli et patuli, avaritiae tamen et invidiae fumo penitus obcoecati, tramitem iustitiae videre non possunt. Ac per id verum est, quod dicis, neminem ictu tuo putasse esse laedendum, quum sic obcoecatum sensum praedictis adversum Patriarcham passionibus habens, nec quid emiseris praevidisti.

(*Mansi* Conc. Coll. Tom. XVI. pag. 6. — *Ginzel*, Cod. 43.)

II.

Ex Epistola eiusdem ad Karolum (Calvum) Regem a. 875.

Denique vir magnus et apostolicae vitae praeceptor *Constantinus Philosophus, qui Romam sub venerabilis memoriae Adriano iuniori*

papa veniens, S. Clementis corpus sedi suae restituit — quique totum codicem saepe memorati et memorandi patris memoriae commendabat, et quantum utilitatis medulla eius haberet, auditoribus commendabat, solitus erat dicere: quod si sanctos videlicet priores institutores nostros, qui haereticos vix et quodammodo cum fuste decollaverunt, Dionysium contigisset habere, cum acuto illos gladio procul dubio trucidassent. — Kalend. Aprilis. Indictione VIII.

(Veterum Epistolarum Hibernicarum sylloge. Collegit Jac. Usserius. Dublinii 1632. in IV. pag. 67. apud *Wattenbach,* Beiträge zur Geschichte der christl. Kirche in Mähren. Wien 1849. p. 14. — *Ginzel,* Cod. 44.)

III.

Epistola Anastasii apostolicae sedis bibliothecarii ad Gaudericum episcopum.

Sancto meritisque beato Gauderico egregio episcopo Anastasius peccator et exiguus apostolicae sedis bibliothecarius devotissimus perennem orat salutem.

1. Quia sanctitas tua, reverende pater, sanctae Veliternensi praeëst ecclesiae, ubi scilicet beati Clementis antiquitus insignis honor cum celebris memoriae titulo commendatur, non immerito mota est ad ipsius reverentiam sublimius excolendam, et vitae meritum ad multorum imitationem excellentius praedicandum. Neque enim aliunde sanctus coram Deo et hominibus comprobaris, nisi quia cum spiritu ergo sancto, quae sancta sunt, pio studio consectaris. Hinc eiusdem sancti martyris multa repertas cura reliquias apud eandem ecclesiam, cui praees, in templo nominis eius locasti. Hinc rursus oratoriam domum Romae mirae pulcritudinis aedificasti. Hinc totum acquisitae possesionis tuae patrimonium ipsi beato Clementi ac per eum domino Deo salubriter dedicasti. Hinc etiam viro peritissimo Johanni, digno Christi levitae, scribenda eius vitae actus et passionis historiam ex diversorum colligere Latinorum voluminibus institisti. Ad extremum hinc quoque mihi exiguo, ut si qua de ipso apud Graecos invenissem, Latinae traderem linguae, saepe iniungere voluisti. Cuius nimirum cum rerum gestarum monumentum iam Latinus habebat stilus, illa tantum occurrunt adhuc Romano transferenda sermoni, quae Constantinus Thessalonicensis philosophus, vir apostolicae vitae, super eiusdem reliquiarum beati Clementis inventione paulo ante descripsit. Verum quia reliquiarum huius inventionis fecimus mentionem, licet idem sa-

pientissimus vir tacito nomine suo in storiola sua qualiter acta sit strictim commemoret, ego tamen quae hinc ipse his verbis enarrare solitus erat, compendio pandam.

2. „Cum, inquit, ob nostrorum copiam peccatorum miraculum marini recessus, quod inter alia huius beati Clementis miracula lectitatur, apud Cersonam more solito a multis retro temporibus fieri minime cerneretur, mare quippe fluctus suos ad nonnullos retractos spatia in proprios sinus collegerat, coepit populus a veneratione, qua illuc a fidelibus, et potissimum die natalis eius, properabatur, quodam modo pedem subtrahere, praecipue cum in confinibus ille sit Romani locus imperii et a diversis barbarorum quam maxime nationibus frequentetur. Subducto itaque miraculo, quo carnales, ut mos se habet, populi delectabantur, et crescente circumquaque multitudine paganorum, qua sunt infirmiores quique soliti deterreri, immo quia ut evangelice perhibeatur, abundavit iniquitas, refriguit caritas multorum, desertus est et factus inhabitabilis locus, destructum templum, et tota illa pars Cersonicae regionis prope modum desolata est. Ita ut ubi Cersonis episcopus intra eandem urbem cum non plurima plebe remansisset, cerneretur, qui scilicet non tam urbis cives quam esse carceris habitatores, cum non auderent extra eam progredi, viderentur. Hac itaque causa factum est, ut ipsa quoque archa, in qua beati Clementis reliquiae conditae partim servabantur penitus obrueretur, ita ut nec esset iam memoria prae longitudine temporum, ubinam ipse foret archa, declarans“.

3. Haec quidem ille tantus ac talis revera philosophus. Ceterum cum apostolicae sedis missi nuper Constantinopolim pro celebranda synodo morarentur, ubi et me quoque alia pro causa legatione functum per idem tempus contigit inveniri, visum est nobis in commune huic rei ad liquidum indagandae omnem tribuere penitus operam, et a Metrophane, viro sanctitate ac sapientia claro, Smyrneorum metropoleos praesule, omnem super hac veritatis certitudinem discere, utpote qui sciretur a nobis penes Cersonam a Photio cum aliis exilio relegatus. Qui videlicet quanto loco propinquior, tanto re gesta doctior habitus, ea nobis hinc curiose sciscitantibus enarravit, quae praedictus philosophus fugiens arrogantiae notam referre non passus est. Perhibebat enim „quod idem Constantinus philosophus a Michaele imperatore in Gazaram pro divino praedicando verbo directus, cum Cersonam quae Chazarorum terrae vicina est pergens ac rediens frequentaret, coepit diligenter investigare, ubinam templum, ubi archa, ubi essent

illa beati Clementis insignia, quae monumenta super eo descripta liquido declarassent. Sed quod omnes accolae loci illius utpote non indigenae, sed ex diversis barbaricis gentibus advenae, immo valde saevi latrunculi, nescire se quae diceret, testabantur. Super quo stupefactus philosophus se in orationem multo tempore dedit Deum revelare, sanctum vero revelari corpus deposcens. Sed quod et episcopum cum clero plebeque gerendum salutiferis hortationibus excitavit, ostensoque ac recitato quid de passione quidve de miraculis, quid etiam de scriptis beati Clementis et praecipue quid de templi siti penes illos structura, et ipsius in ipsa conditione librorum numerositas commendabat; omnes ad illa litora fodienda et tam pretiosas reliquias sancti martyris et apostolici inquirendas ordine, quem ipse philosophus in historica narratione descripsit, penitus animavit". Huc usque praedictus Metrophanes.

4. Ceterum, quae idem mirabilis vere philosophus in huius honorabilium inventione reliquiarum solemniter ad hymnologicon Dei omnipotentis edidit, Graecorum resonant scolae. Sed et duo eius opuscula praedicata, scilicet *brevem historiam* et *sermonem declamatorium* unum, a nobis agresti sermone et longe ab illius facundiae claritate distante translata, opinionem commento monumentorum eius carptim addendo paternitatis tuae officio, quaeque iudicii tui cylindro polienda committo. Sane rotulam *hymni* quae et ad laudem dei et beati Clementis idem philosophus edidit, idcirco non transtuli, quia, cum Latine transiatur (?), hic pauciores, illi(c?) plurales syllabas generatum esset nec aptam nec sonoram cantus harmoniam redderet. Verum etsi hoc mihi a te, o vir desideriorum, imponitur, aggrediar, deo praeduce, quod hortaris. Quia etsi aliis non profuero scribendo, mihi tamen prodero saltem oboediendo.

5. Ceterum nolo sanctimoniam tuam latere, scripsisse beatum Clementem quaedam quae ad nostram notitiam nondum venere, quae admodum sanctus Dionysius Areopagites meminit Athenarum episcopus, et beatus Johannes Scythopolitanus, cuius doctrina inter gesta synodalia reperitur, quorum sensus super hac circumstantia iam dudum translatos invenies in codice iam memorati s. Dionysii Athenarum antistitis. Quos oportet ut et ipsi quoque operi, quod de vita beati Clementis instantia tua praedicto Christi levita sudante texitur, inseratur. Qualiter autem reliquiae ipsius semper memorandi Clementis crebro dicto asportante philosopho in Romam delatae atque reconditae sunt, non necesse habeo scribere, cum et ipse inspector factus non nescias, et scriptor vitae illius silentio, sicut credimus, non praetereat.

(*J. Friedrich*, Ein Brief des Anastasius bibliothecarius an den Bischof Gaudericus von Velletri über die Abfassung der „Vita cum translatione s. Clementis Papae". Eine neue Quelle zur Kyrillus- und Methodius-Frage. München, 1892.)

5. Listy papežské.

I.

Listy papeže Jana VIII.

1.

A. 872, 14. dec. — 14. maii 873.

Papa Johannes VIII. archiepiscopo Salisburgensi Alvino mandat, ut episcopum Methodium dioecesi Pannonicae restituat.

Alvino archiepiscopo [1]) (Johannes VIII.)

Ne mireris, quia diximus, te agente sedem a fratre nostro Methodio recipiendam, quia profecto dignum est, ut tu, qui fuisti eius auctor deiectionis, sis officii commissi causa receptionis.

Neues Archiv V, 301—2. nr. 19.

[1]) I. e. salisburgensi. Obiit a. 873, 14 maii. V. Auctarium Garstense. Mon. Germ. SS. IX, 565. Necrologium salisburg. Monumenta Boica XIV, 365 ss. Cf. Dümmler, Die pann. Leg. vom h. Methodius. Archiv für Kunde oesterr. Geschichtsquellen XIII, 192.

(*Fr. Miklošić* i *Fr. Rački*, Novo nadjeni spomenici. Starine XII, 213. — Cf. *Jaffé-Wattenbach*, Regesta pontif. Roman. Ed. sec. I. Lipsiae 1885, p. 379.)

2.

A. 873 ante m. sept.

Papa Johannes VIII. Paulo episcopo Anconitano, legato suo in Germaniam et Pannoniam, mandat, ut coram rege Ludovico ius sedis apostolicae in Pannonicam dioecesim defendat, archiepiscopos Alvinum et Hermanricum de illegali contra arch. Methodium procedendi modo arguat, Paulum et Methodium ad Sventopulcum proficisci vult.

Paulo episcopo Johannes VIII.

a. Ipse nosti, o gloriosissime rex,[1]) quod Pannonica dioecesis apostolicae sedi sit subiecta, licet bellica clades eam ad tempus ab illa subtraxerit et gladius ad horam hostilis subduxerit. Verum reddita ecclesiis pace reddi debuerunt et iura, quae cum pace reddita (sic) tyrannicus unicuique furor ademerat. Id ipsum sancto papa Leone in decretis canonicis, cum de reintegrando nuptiarum foedere scripserat, innuente ac dicente: remotis malis, quae hostilitas intulit, unicuique id, quod legitime habuit, reformetur.

b. Item. Si de annorum numero forte causatur, sciat Ludovicus rex, quia inter Christianos et eos, qui sunt unius fidei, numerus certus affixus est. Ceterum ubi paganorum et incredulorum furor in causa est, quantalibet praetereant tempora[1], iuri non praeiudicat ecclesiarum.

c. Item. Dic ergo iis:[2]) „Ego quidem ad sedem eius, qui per tres[3]) vim pertulit annos, recipiendam, non ad iudicium super dioecesim destinatus sum subeundum. Et certe secundum decretalia instituta prius eum reinvestiri convenit ministerio episcopi et postmodum ad rationem adduci, ut scilicet vestitus iuribus per annum et dimidium resumptis ad diffiniendam causam suam accedat.“ Porro si Alvinus[4]) cum Hermerico iudicium cum episcopo nostro Methodio[5]) inire voluerit, dic ad eos: „Vos sine canonica sententia damnastis episcopum ab apostolica sede missum, carceri mancipantes et colaphis affligentes et a sacro ministerio separantes et a sede tribus annis pellentes, apostolicam sedem per ipsum triennium plurimis missis et epistolis proclamantem. Non estis ad iudicium convenire dignati, quod profecto semper subterfugere curastis et nunc sine sede apostolica iudicium vos quaerere simulastis. Cum ergo ad hoc missus sim, ut tanto vos tempore a divinis ministeriis separem, quanto vos eundem venerabilem virum a ministerio sacro cessare coegistis; et ipse tanto tempore credito sibi episcopatu inconcusso ac sine quaestione fruatur, quanto constat illum vobis facientibus eo fuisse privatum. Sicque demum si habueritis in invicem, conveniatis,[6]) et coram sede apostolica pars audiatur et iudicetur utraque. Praesertim cum inter archiepiscopos causa versetur et conveniens non sit, ut inter utrumque alius nisi[7]) patriarcha iudex inveniatur. Nam et in negotiis minorum sacri canones ad sedem, ubi est maior auctoritas, partes destinare probantur.

d. Item 1. Ne suscipias occasionem excusationis prohibentem te vel fratrem nostrum Methodium transire ad Suentepulcum,[8]) sive

(sc. supradicti episcopi [9])) bella praetendant sive inimicitias [10]) congerant. Qui enim sancti Petri sunt, pacifici sunt; et quocumque ierint bellis a proximorum utilitate minime coercentur.

d. 2. De percussoribus vero Lazari monachi vide, ut secundum apostolorum canones a vobis iudicium proferatur.

Neues Archiv V, 302—3. nr. 20, ubi documenti a. solummodo argumentum adducitur. Documenti b. verba „sciat Ludovicus rex" in textibus hucadusque editis (Jaffé: Regesta pontif. Roman. nr. 2248) desunt. Fragmenta adfert Deusdedit (ed. cit. I, 195) sub titulo: „Joh. episcopus commonitorium Paulo episcopo fungenti legatione in Germaniam et Pannoniam." Item Ivo: Dec. VII, 223: „Idem (Joh. VIII) commonitorium Paulo", ubi etiam fragmentum: „Ceterum previde .... emendentur" adducitur, in quo viri, qui legitima uxore repudiata aliam duxerunt, hac repulsa ad priorem redire iubentur.

[1]) sc. Ludovicus, ad quem papa verba ista dirigi vult. — [2]) scilicet archiepiscopis Alvino salisburgensi et Hermanrico pataviensi. — [3]) „per te" in msc. — [4]) „Aluinum" msc. — [5]) „Methodio" msc. — [6]) „conveniastis" msc. — [7]) „sine" msc. — [8]) „Pentepulcum" msc. — [9]) subintelige Alvinum et Hermanricum. — [10]) „inimicias" msc.

(*Fr. Miklošić* i *Fr. Rački,* Novo nadjeni spomenici. Starine XII, 213—214. — Cf. *Jaffé-W.* I. p. 379—380.)

3.

A. 873. ante m. sept.

Papa Johannes VIII. archiepiscopum Hermanricum ob ipsius contra Methodium illegalem agendi modum suspendit, atque una cum episcopo Paulo et Methodio Romam citat.

Hemerico [1]) episcopo Johannes VIII.

Ad deflendam pravitatem tuam nonnisi fontem lacrimarum ut propheta Jeremias sufficere credimus. Cuius enim ut non dicamus episcopi, saecularis cuius, quin [2]) immo tyranni, saevitiam temeritas tua non excessit, vel bestialem feritatem non transcendit? Fratrem et coepiscopum nostrum Methodium carceralibus poenis afficiens et sub divo diutius acerrima hiemis et nimborum immanitate castigans atque ab ecclesiae sibi commissae regimine subtrahens, et adeo in insaniam veniens, ut in episcoporum consilium tractum equino flagello percuteres, nisi prohiberetur [3]) ab aliis. Sunt, rogo, haec episcopi, cuius

nimirum dignitas, si excesserit, maiora constituit[1]) crimina? O episcopum episcopo talia inferentum, et ad hoc apostolicae sedis manu sacrato et (e) latere destinato! Nolumus tamen nunc exagitare quae gesseris, ne cogamur indifferenter promulgare, quod convenit. Verum dei omnipotentis et beatorum principum apostolorum Petri et Pauli atque nostrae mediocritatis auctoritate interim communione Christi mysteriorum et consacerdotum tuorum (te) privamus; et nisi cum praesenti Paulo venerabili episcopo vel cum eodem sanctissimo fratre nostro Methodio Romam, cum ipso audiendus, occurreris, non deerit iusta damnatio, ubi talis et tanta fuerit inventa praesumptio; nec pondus apostolicae sedis auctoritatis frustrabitur, ubi tam gravis molis pravitatum immensitas conprobabitur.

Neues Archiv V, 303—4. nr. 21.

[1]) Hermanricus episcopus patavinus (Passau) c. 865—874 dec. 26. — [2]) „quam“ msc. — [3]) potius „prohibereris.“ — [4]) „consitunt“ msc. Ewald „consistunt.“ —

(*Fr. Miklošić* i *Fr. Rački*, Novo nadjeni spomenici. Starine XII, p. 214—215. — Cf. *Jaffé-W.* I. p. 380.)

4.

A. 873, ante 14. septembr.

Papa Johannes VIII. Frisingensem episcopum Annonem Romam citat, sui erga Methodium illegalis agendi modi rationem redditurum.

Annoni episcopo[1]) Johannes VIII.

Audacia tua et praesumptio non solum nubes sed et ipsos[2]) caelos transcendit. Usurpasti enim tibi vices apostolicae sedis et quasi patriarcha de archiepiscopo tibi iudicium vindicasti; immo quod est gravius, fratrem tuum Methodium archiepiscopum, legatione apostolicae sedis ad[3]) gentes fungentem, tyrannice magis quam canonice tractans, nec presbyterorum, qui penes te reperti sunt, iudicasti dignum consensu, quod nonnisi in contumeliam sedis apostolicae perpetrasti. Quin etiam petente illo, sacris canonibus edocentibus, ipsius sanctae (Romanae) sedis iudicium concedi minime permisisti; sed in eum cum sequacibus tuis et sociis quasi sententiam protulisti,[4]) (et) a divinis celebrandis[5]) officiis illum sequestrans carceri mancipasti. Insuper et cum proprium sancti Petri hominem esse te diceres, ut patrimonii in Germania siti curam gereres, istius fratris et coepiscopi, quin potius et missi nostri, de quo nobis maiore cura debebatur,

vincula et insecutiones non solum ut fidelis minime nunciasti, sed Romae, (cum) super eo interrogareris a nostris, te illum nosse mentiendo negasti, cum cunctarum afflictionum sibi a vestratibus illatarum ipse incentor, ipse instigator, immo ipse fueris auctor. De quibus omnibus, nisi adeo fuerit eiusdem venerandi episcopi conditio [6]) sana effecta, ut ipse possit omnem suam oblivioni propter deum iniuriam tradere, Romam rationem redditurus indifferenter accurre. Alioquin post mensem Septembrem tamdiu communicandi nullam habeas licentiam, quamdiu non oboediendo tuam erga nos ostenderis pertinaciam.

Neues Archiv V, 304. nr. 22.

[1]) Frisingensi a. 854—875. — [2]) „ipso“ msc. — [3]) „adf“ msc. — [4]) „pertulisti“ msc. — [5]) „celebrandisque“ msc. — [6]) „contricio“ msc.

(*Fr. Miklošić* i *Fr. Rački*, Novo nadjeni spomenici. Starine XII, 215—216. — Cf. *Jaffé-W.* I. p. 380.)

5.

A. 873.

Johannes P. VIII. Karolomanno regi Methodium, ordinatum episcopum Pannoniensem, commendat.

„Johannes episcopus glorioso viro Carolomanno. Reddito ac restituto nobis Pannoniensium episcopatu, liceat fratri nostro Methodio, qui illis a sede apostolica ordinatus est, secundum priscam consuetudinem libere, quae sunt episcopi, gerere.“

(*A. Boczek*, Codex diplom. et epistol. Moraviae. Olomucii 1836. I. pag. 36. — *Erben*, Regesta diplom. nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pragae 1855. I. pag. 16. — *Ginzel*, Cod. 57—58. — *Rački*, V. i. d. 298. — *Jaffé-W.* I, p. 378.)

6.

A. 879, 18. Kalend. Julii.

Johannes P. VIII. Methodium, archiepiscopum Pannoniensem (Moraviensem) ad reddendam doctrinae suae rationem et ritus Slavici in Moraviam inducti Romam evocat.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo Methodio archiepiscopo Pannoniensis ecclesiae. — Praedicationis tuae

doctrinis populum domini tibi quasi spiritali pastori commissum salvare instruereque cum debeas, audivimus, quod non ea, quae sancta Romana ecclesia ab ipso apostolorum principe didicit, et quotidie praedicat, tu docendo doceas, et ipsum populum in errorem mittas. Unde his apostolatus nostri litteris tibi iubemus, ut omni occasione postposita ad nos de praesenti venire procures, ut ex ore tuo audiamus et cognoscamus, utrum sic teneas, et sic praedices, sicut verbis ac litteris te sanctae Romanae ecclesiae credere promisisti, aut non, veraciter cognoscamus doctrinam tuam. Audimus etiam, quod missas cantes in barbara, hoc est in Sclavina lingua. Unde iam litteris nostris, per Paulum episcopum Anconitanum tibi directis prohibuimus, ne in ea lingua sacra missarum solemnia celebrares, sed vel in Latina, vel Graeca lingua, sicut ecclesia Dei toto terrarum orbe diffusa, et in omnibus gentibus dilatata cantat. Praedicare vero, aut sermonem in populo facere tibi licet, quum psalmista omnes commonet Deum gentes laudare, et apostolus omnis inquit lingua confiteatur, quia Ihesus in gloria est Dei Patris. — Data XVIII. Kalendas Julii, Indictione XII.

(*Boczek* p. 39. s. ad exemplum ex Regestis pontificiis, cui per *M. Marini*, Tabulariorum Praefectum, fides facta. — *Erben* l. c. p. 17. exhibet hanc epistolam, prout ipsam *Palacký* in Tabulariis Vaticanis descripsit sub d. XIII. Kal. Jul. — *Ginzel*, Cod. 58. — *Rački*, V. i d. 321—322.)

7.

A. 879, 18. Kal. Julii.

Johannes P. VIII. Sventopulcum, ducem Moraviae, ad fidem hortatur, miraturque, Methodium archiepiscopum aliter, quam sit professus, docere, ac ideo illum Romam esse vocatum insinuat.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, Zuventapu de Maravna. Scire vos volumus, quia nos, qui per Dei gratiam beati Petri apostolorum principis vicem tenemus, pio amore vos quasi carissimos filios amplectimur et paterna dilectione amamus nostrisque assiduis precibus vos omnes Jhesu Christo Domino commendamus orantes semper pro vobis, ut Deus omnipotens, qui corda vestra inluminavit et ad viam veritatis perduxit, in bonis operibus confirmet et usque ad finem in recta fide bonaque actione decoratos vos atque incolumes dignetur perducere. Quod autem, sicut Johanne presbytero vestro,

quem nobis misistis, referente didicimus, in recta fide dubitetis, monemus dilectionem vestram, ut sic teneatis, sic credatis, sicut sancta Romana ecclesia ab ipso apostolorum principe didicit, tenuit et usque ad finem saeculi tenebit, atque per totum mundum quotidie sanctae fidei verba rectaque praedicationis semina mittit, et sicut antecessores nostros, sanctos videlicet sedis apostolicae praesules parentes vestros ab initio docuisse cognoscitis. Si autem aliquis vobis, vel episcopus vester, vel quilibet sacerdos, aliter adnunciare aut praedicare praesumpserit, zelo Dei accensi uno animo unaque voluntate doctrinam falsam abiicite, stantes et tenentes traditionem sedis apostolicae. Quia vero audivimus, quia Methodius vester archiepiscopus ab antecessore nostro Hadriano scilicet papa ordinatus vobisque directus aliter doceat, quam coram sede apostolica se credere et verbis et litteris professus est, valde miramur. Tamen propter hoc direximus illi, ut absque omni occasione ad nos venire procuret, quatenus ex ore eius audiamus, utrum sic teneat et credat, sicut promisit, aut non. Data ut supra.

(*Boczek* l. c. pag. 40 sq. — *Erben* l. c. p. 16 sq. sub d. XIV. Kal. Jul. — *Ginzel*, Cod. 59. — *Rački* V. i. d. 322.)

8.

A. 880, mense Julio.

Johannes P. VIII. ad Sventopulcum comitem. Gratulatur de eius et subditorum illius observantia erga sedem apostolicam, recipit eos in fidem suam, ostendit Methodium archiepiscopum orthodoxam fidem fuisse professum, cuius iura confirmat eumque ad eos regendos remittit. Nitriensis ecclesiae episcopum Wichingum consecratum significat, et alium ad se vult mitti, quem alteri ecclesiae praeficiat. Jubet omnes ipsi archiepiscopo Methodio oboedire: concedit ut divina officia sclavinica lingua recitari possint, dummodo evangelium honorificentiae causa latine prius recitetur.

Dilecto filio Sfentopulcho glorioso comiti. Industriae tuae notum esse volumus, quoniam confratre nostro Methodio reverendissimo archiepiscopo sanctae ecclesiae Marabensis, una cum Semisisno, fideli tuo, ad limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli, nostramque pontificalem praesentiam veniente atque sermone lucifluo referente, didicimus tuae devotionis sinceritatem et totius populi tui desiderium, quod

circa sedem apostolicam et nostram paternitatem habetis. Nam, divina gratia inspirante, contemptis aliis saeculi huius principibus beatum Petrum apostolici ordinis principem vicariumque illius habere patronum et in omnibus adiutorem ac defensorem pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis et cum omni populo terrae tuae amore fidelissimo elegisti; et usque ad finem, sub ipsius et vicarii eius defensione colla summittens, pio affectu cupis, auxiliante Domino, utpote filius devotissimus, permanere. Pro qua scilicet tanta fide ac devotione tua et populi tui apostolatus nostri ulnis extensis te quasi unicum filium amore ingenti amplectimur; et cum omnibus fidelibus tuis paternitatis nostrae gremio, veluti oves Domini nobis commissas, recipimus, vitaeque pabulo clementer nutrire optamus atque nostris assiduis precibus omnipotenti te Domino commendare studemus: quatenus sanctorum apostolorum suffragantibus meritis, et in hoc saeculo adversa omnia superare, et in caelesti postmodum regione, cum Christo Deo nostro valeas triumphare. Igitur hunc Methodium, venerabilem archiepiscopum vestrum, interrogavimus coram positis fratribus vestris episcopis, si orthodoxae fidei symbolum ita crederet, et inter sacra missarum sollemnia caneret, sicuti sanctam Romanam ecclesiam tenere et in sanctis sex universalibus synodis a sanctis patribus, secundum evangelicam Christi Dei nostri auctoritatem promulgatum atque traditum constat. Ille autem professus est, se iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam, sicuti sancta Romana ecclesia docet et a patribus traditum est, tenere ac psallere. Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse reperientes, vobis iterum ad regendam commissam sibi ecclesiam Dei remisimus, quem veluti pastorem proprium ut digno honore et reverentia laetaque mente recipiatis iubemus, quia nostrae apostolicae auctoritatis praecepto eius archiepiscopatus et ei privilegium confirmavimus, et in perpetuum, Deo iuvante, firmum manere statuimus; sicuti antecessorum nostrorum auctoritate omnium ecclesiarum Dei iura et privilegia statuta et firmata consistunt, ita sane, ut iuxta canonicam traditionem omnium negotiorum ecclesiasticorum curam habeat ipse et ea, velut Deo contemplante, dispenset. Nam populus Domini illi commissus est et pro animabus eorum hic redditurus erit rationem. Ipsum quoque presbyterum, nomine Wichingum, quem nobis direxisti, electum episcopum consecravimus sanctae ecclesiae Nitrensis; quem suo archiepiscopo in omnibus oboedientem, sicuti sancti canones docent, esse iubemus, et volumus, ut pariter cum ipsius archiepiscopi consensu et providentia et alterum nobis apto tempore utilem presbyterum vel diaconum

dirigas, quem similiter in alia ecclesia, in qua episcopalem curam noveris esse necessariam, ordinemus episcopum; ut cum his duobus a nobis ordinatis episcopis praefatus archiepiscopus vester, iuxta decretum apostolicum, per alia loca, in quibus episcopi honorifice debent et possunt exsistere, postmodum valeat ordinare. Presbyteros vero, diacones, seu cuiuscunque ordinis clericos, sive Sclavos, sive cuiuslibet gentis, qui intra provinciae tuae fines consistunt, praecipimus esse subiectos et oboedientes in omnibus iam dicto confratri nostro, archiepiscopo vestro, ut nihil omnino praeter eius conscientiam agant. Quod si contumaces et inoboedientes exsistentes scandalum aliquod aut schisma facere praesumpserint, et post primam et secundam admonitionem se minime correxerint, quasi zizaniorum seminatores ab ecclesiis et finibus vestris auctoritate nostra praecipimus esse procul abiiciendos, secundum auctoritatem capitulorum, quae illi dedimus et vobis direximus. Litteras denique Sclaviniscas a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitae resonent, iure laudamus; et in eadem linqua Christi domini nostri praeconia et opera enarrentur iubemus. Neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate sacra monemur, quae praecipit dicens: Laudate dominum omnes gentes et collaudate eum omnes populi. Et apostoli repleti Spiritu sancto locuti sunt omnibus linguis magnalia Dei. Hinc et Paulus caelestis quoque tuba insonat monens: Omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris. De quibus etiam linguis in prima ad Corinthios epistola satis et manifeste nos admonet, quatenus linguis loquentes ecclesiam Dei aedificemus. Nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem Sclavinica lingua canere sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psallere: quoniam qui fecit tres linguas principales, Hebraeam scilicet, Graecam et Latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam. Jubemus tamen, ut in omnibus ecclesiis terrae vestrae propter maiorem honorificentiam evangelium Latine legatur et postmodum Sclavinica lingua translatum in auribus populi, Latina verba non intelligentis, adnuncietur, sicut in quibusdam ecclesiis fieri videtur. Et si tibi et iudicibus tuis placet, missas Latina lingua magis audire, praecipimus, ut Latine missarum tibi sollemnia celebrentur. Data mense Junio, indictione XIII.

(*Boczek* l. c. p. 44 sq. — *Erben* l. c. p. 17 sq. — *Ginzel*, Cod. 59 sq. — *Rački*, Viek i djel. 337—339.)

9.

A 881, X. Kal. Aprilis.

Johannes P. VIII. Methodium, archiepiscopum Moraviensem, a fidei orthodoxae cultu eiusque propagandae studio laudat, et de malis, quae perpessus est, humanissime solatur.

Johannes episcopus, servus servorum Dei. Methodio archiepiscopo pro fide. Pastoralis sollicitudinis tuae curam, quam in lucrandis animabus fidelium Domino Deo nostro exhibes, approbantes, et orthodoxae fidei te cultorem strenuum existere contemplantes, nimis in eodem Domino iucundamur et ei immensas laudes et gratias agere non cessamus, qui te magis ac magis in tuis mandatis accendat et ad sanctae suae ecclesiae profectum ab omnibus adversitatibus clementer eripiat. Verum auditis per tuas litteras variis casibus vel eventibus tuis, quanta compassione tibi condoluerimus ex hoc advertere poteris, in quo te coram nobis positum sanctae Romanae ecclesiae doctrinam iuxta sanctorum patrum probabilem traditionem sequi debere monuimus, et tam symbolum, quam rectam fidem a te docendam, et praedicandam sub(di)dimus, nostrisque apostolicis litteris glorioso principi Sfentopulcho, quas ei asseris fuisse delatas, hoc ipsum significavimus, et neque aliae litterae nostrae ad eum directae sunt, neque episcopo illi palam vel secreto aliud faciendum iniunximus, et aliud a te peragendum decrevimus. Quanto minus credendum est, ut sacramento ab eodem episcopo exigeremus, quem saltem levi sermone super hoc negotio allocuti non fuimus. Ideoque cesset ista dubietas, et Deo cooperante, sicut evangelica et apostolica se habet doctrina, orthodoxae fidei cultum fidelibus cunctis inculca, ut de labore tui certaminis Domino Jesu Christo fructum afferas abundantem, et gratia eius remuneratus mercedem recipias competentem. Ceterum de aliis tentationibus, quas diverso modo perpessus es, noli tristari, quin potius hoc secundum Apostolum omne gaudium prorsus existima, quia si Deus pro te, nemo esse poterit contra te, tamen cum, Deo duce, reversus fueris, quidquid inhormiter adversum te est commissum, quidquid iam dictis epistolis (fortasse: dictus episcopus) contra suum ministerium in te exercuit, utramque audientiam coram nobis discussam, adiuvante Domino, legitimo fini trademus, et illius pertinaciam iudicii nostri sententia corripere non ommittemus. Data X. Kalend. Aprilis, Indictione XIV.

(*Boczek* l. c. p. 44 sq. — *Erben* l. c. p. 18 sq. — *Ginzel*, Cod. 62—63. — *Rački*, V. i d. 344—345.)

II.

Instrukce a list papeže Štěpána V. z r. 885.

1.

Instructio papae Stephani V. legatis ad principem Sventopulcum emissis. Usus linguae Slavicae in sacris, a sancto Methodio introductus, prohibetur; successor ab ipso constitutus ab officio suspenditur.

Commonitorium Dominico episcopo, Johanni et Stephano (presbyteri)s [1]) euntibus ad Sclavos. [2])

a. Cum Deo propitio ingressi (S)clavorum fines fueritis, tanta vos ornate modestia, ut vestri vestrorumque hominum [3]) actus exemplum religionis praebeant rudi populo; habentes prae oculis monentem Dominum, ut videant vestra opera bona et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. [4]) Cum veneritis ad ducem patriae [5]), dicite ei: Visitant vos apostolorum principes beatus Petrus regni caelestis claviger et Paulus doctor gentium. Dominus autem Stephanus sanctissimus pontifex sanctae catholicae et apostolicae Romanae ecclesiae et universalis papa, spiritalis videlicet pater vester, visitat vos et mandat vobis amabilem paternitatem; amplectitur enim vos spiritaliter et diligit sicut unicum et carissimum filium. Omnes sanctissimi episcopi, presbyteri et diaconi cum reliquo clero sanctae Romanae ecclesiae optant vobis salutem; habent enim assidue vestri memoriam in suis Deo dignis orationibus apud beatissimorum apostolorum principum limina. Omnis honorabilis senatus a Deo conservandae Romanae urbis cum reliquo coetu fidelis populi mandant vobis salutes; desiderant enim omni prosperitate vos in Christi Dei nostri fide pollere et saeculi gloria gaudere.

Primo die haec dixisse sufficiant, et si de patriae salute interrogaverint, quae ad honorificentiam pertinent christianae religionis, ecclesiae honoris, decentiae imperialis prudenter respondete.

b. Item. Spiritus sanctus a Patre et Filio, nec ingenitus dicitur, ut [6]) duo patres, nec genitus, ut duo filii, sed procedens dicitur. Si dixerint: Prohibitum est (a) sanctis patribus symbolo addere aliquid vel minuere, dicite: Sancta Romana ecclesia custos est et confirmatrix sanctorum dogmatum, quia in catholica fide principis apostolorum vicaricatione in nullo vacillat, ipso dicente Domino: Simon, ecce Satanas expetiit vos, ut cribraret quasi triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus cofirma fratres

tuos.[7]) Haec omnes errantes ad fidem duxit ecclesia et vacillantes roboravit, non immutando sancta dogmata sed aut non intelligentibus aut male sentientibus exponendo.[8])

Cap. XII. Missas et sacratissima illa ministeria (fortasse: mysteria), quae Sclavorum lingua idem Methodius celebrare praesumpsit, quamvis decessoris sui temporibus,[9]) domni videlicet Johannis sanctissimi papae, iuraverit, se ea ulterius non praesumere, apostolica auctoritate, ne aliquo modo praesumatur, penitus interdicit. Veruntamen si aliquis Sclavorum lingua tam doctus invenitur, ut post sacratissimam evangelicam,[10]) apostolicam lectionem eius explicationem doctus sit dicere ad aedificationem eorum, qui non intelligunt, et laudat, si fiat, et concedit et approbat.

Cap. XIII. De veneratione ieiuniorum firmiter tenete,[11]) sicut in sua decrevit epistola;[12]) quia assidue pro viribus ieiunare laudabile est; corpori etiam consulere, naturale; et festis diebus largiori pabulo corpus sobrie reficere peccato non imputatur; si tamen cum gratiarum actione et corpus reficitur, et salubre poculum animae ministratur.

Cap. (X)IIII. Successorem, quem Methodius sibimet contra omnium sanctorum patrum statuta constituere praesumpsit,[13]) ne ministret,[14]) nostra apostolica auctoritate interdicite, donec suam nobis praesentiam exhibeat, et causam viva voce exponat.

N. Archiv V, 408—10, nr. 31. Immediate sequitur qua explanatio, „ratio de symbolo fidei" inter papam Leonem III. et missos Caroli M. a. 809. Baronii annal. eccl. ad a. 809. nr. LVII., LX.

[1]) vel „(diaconi)s". — [2]) „Scalituos" msc. ad marginem „ad Sclavos". — [3]) „omnium" msc. — [4]) Matth. V, 16 — [5]) Subintelligitur „Suentopucus" vide sup. nr. 2. — [6]) „ne" msc — [7]) Luc. XXII, 31. 32. — [8]) Quae subsequuntur capitula XII, XIII et XIV dempta sunt e constitutionibus, quas papa legatis suis verbotenus exponenda commisit; quare de se in tertia persona loquitur. — [9]) „decessoris nostri, sui" msc. — [10]) „evangelicam" ad marginem. — [11]) „tenere" msc. — [12]) ad Sventopulcum Johannes VIII. — [13]) Gorazdum. — [14]) „ministrat" msc. —

(*Fr. Miklošić* i *Fr. Rački*, Novo nadjeni spomenici. Starine XII, 220—221. — Cf. *Jaffé-W.* I, p. 428.)

2.

Epistola Stephani papae ad Sventopulcum regem.

Stephanus episcopus, servus servorum Dei, Zventopolco regi Sclavorum. Quia te zelo fidei sanctorum apostolorum principi Petro

videlicet regni caelestis clavigero, omni devotione devovisti, eiusque vicarium prae cunctis huius fluctivagi saeculi principibus principalem patronum elegisti, eiusque te cum primatibus ac reliquo terrae populo tuitioni pariter commisisti: continuis precibus Deum bonorum omnium largitorem exoramus, ut ipsius muniaris suffragio, in cuius manu sunt omnia iura regnorum, quatenus eius vallatus auxilio et interventionibus apostolorum principum Petri et Pauli et a diabolicis muniaris insidiis, et corporali sospitate laeteris, ut anima et corpore tutus ab aeterno iudice bonis operibus decoratus, perpetua felicitate doneris. Nos etiam qui eius vicariatione fungimur, debitam sollicitudinem pro te gerentes in quocumque indigueris negotio, in his quae ad salutem tuam pertinent Deo auxiliante protectorem invenies in omnibus. Quem ob fidei dignitatem cum omnibus tuis fidelibus, nulla terrarum obsistente intercapedine, spiritualibus ulnis quasi praesentem amplectimur amore ut spiritualem filium. Igitur quia orthodoxae fidei anhelare te studio audivimus, et certo indicio ex hoc agnoscimus, quod ad matrem tuam sanctam videlicet Romanam ecclesiam recurrere voluisti, quae caput est omnium ecclesiarum, collato sibi privilegio in beato Petro principe apostolorum, cui suas oves verus pastor commissit dicens: Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam — portas inferi, ora orthodoxam fidem blasphemantium appellans; quae auctore Christo omnes haereses destruxit, et vacillantes omnes in fide solidavit creatoris sui munita auxilio, dicente domino nostro Jesu Christo: Simon, ecce satanas expetiit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Quis rogo nisi insipiens in tantum audeat blasphemiae baratrum mergi, ut Petri fidem infamet? pro quo verbum Dei in duabus naturis existens, quod natura servi autem natura contulit Deitatis. Tuam devotionem amplectimur, volentem discere, ut prudentiam tuam digna attollamus laude, quae non alibi vagari, sed ipsam quae caput est studuit consulere, a qua etiam omnes ecclesiae sumpserunt exordium. Verum tamen fundamentum fidei super quod suam Christus constituit ecclesiam istud est: Tres certae personae subsistentes, patris et filii et spiritus sancti coaeternae sibi sunt et coaequales, et istarum trium personarum una est Deitas natura, una substantia, una divinitas, una maiestas. In quibus personis discretio est non confusio, distinctio non separatio. Distinctionem dico, quia alia est persona patris, alia filii, alia spiritus sancti; pater enim a nullo, filius a patre, spiritus sanctus ab utroque, unius eiusdemque substantiae cuius pater et filius est. Et haec

sancta trinitas, unus et verus Deus est, quae nec initio incipit aut fine clauditur, nec loco comprehenditur, nec tempore variatur. Pater enim solus de alio non est, et ideo solus ingenitus appellatur, filius autem de patre sempiternus filius et ideo genitus dicitur, spiritus vero sanctus patris et filii est spiritus sine ullo intervallo, ubi nulla tempora quaeque habent prius vel posterius, sunt cogitanda: et ideo nec ingenitus nec genitus, sed procedens dicitur, nec duo patres nec duo filii credantur. Quod filii sit spiritus, apostolus et in evangelista testatur: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius; et Paulus apostolus quod patris filiique sit spiritus testatur: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu; si tamen spiritus dei habitat in vobis. Et iterum ut patris sit spiritus, lucidissime distinguit dicens: Quod si spiritus eius qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis, vivificavit et mortalia corpora vestra. Ut vero filii sit spiritus, idem Paulus testatur: Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus spiritum filii sui in corda nostra, clamantem abba pater. Ut a patre procedat, ipsa veritas dicit: Spiritus qui a patre procedit, ille me clarificavit. Ut a filio procedat eodem veritas testatur: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Absit enim, ut spiritus sanctus credatur de patre in filium, et de filio ad sanctificandam creaturam quasi quibusdam gradibus procedere, sed quemadmodum de patre ita et de filio simul procedit. Quis enim negabit esse spiritum sanctum vitam? et cui vita pater, vita sit filius; sicut pater vitam habet in semet ipso, sic dedit et filio vitam habere in semet ipso. Haec tibi de multis pauca dixisse sufficiant, quae te absque ambiguitate lingua confiteri et corde oportet credere sed non ultra vires examinare. Quia solis corporei radio oculorum retunditur intuitus, quanto magis ineffabilis Deitatis claritate terrena mens retunditur. Hanc fidem a domino in apostolos et (ab) apostolis fundatam sancta catholica et apostolica Romana tenet ecclesia: quam tu ut firmiter teneas monemus, exoramus et testificamus. In qua et Wichingum venerandum episcopum et carissimum confratrem ecclesiastica doctrina eruditum repperimus, et ideo eum vobis ad regendam sibi commissam a Deo ecclesiam remisimus, quia fidelissimum eum tibi, et pro te satis sollicitum in omnibus agnovimus. Quem veluti spiritualem patrem et proprium pastorem digno honore et debita reverentia sincera mente recipite, tenete et amplectimini, quia in eo exhibitum honorem Christo conferitis, ipso dicente: Qui vos recipit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me misit. Ipse itaque omnium ecclesiasticorum negotiorum (et) officiorum habeat curam, et Dei timorem prae oculis habens dispenset eadem, quia et pro his et pro animabus commissi sibi

populi ipse redditurus erit districto iudici rationem. De ieiunio itaque scias a lege, prophetis et ab ipso domino in evangelio approbatum. Moyses namque ut legem acciperet quadraginta diebus et noctibus ieiunavit. Elias qui caelum orando clausit, ut non plueret annos tres et menses sex, et rursum orando aperuit, et caelum dedit pluviam et terra dedit fructum suum, quadraginta diebus et noctibus ieiunavit. Auctor et ipse legis Jesus Christus dominus noster quadraginta diebus et noctibus ieiunavit. Siquis vero ieiunium reprobat, reprobet et orationem et blasphemet esse malum daemones eiici, dicente domino: Hoc genus non eiicitur nisi oratione et ieiunio. Praeceptum quippe est ieiunare, sed quibus diebus sit ieiunandum quibusve prandendum, praecepto domini vel apostolorum non est diffinitum assertione, sed antiqua patrum consuetudine tenet ecclesia, quia et priorum instituta et consuetudo maiorum pro lege tenenda sunt. Quarta feria ieiunandum est, quia considerato evangelio quarta sabbati Judaei consilium inierunt, ut Jesum dolo tenerent et occiderent. Sexta autem sabbati recte ieiunio deputatur, propter dominicae passionis reverentiam. Sabbato quoque nihilominus ieiunandum est propter renovandam memoriam rei gestae, quia discipuli dominum humane intellegentes eo die in sepulcro quiescentem doluerunt. Quintam vero feriam quidam arbitrati sunt esse dissolutam, quia eo die reconciliatio sit poenitentium, et eo die sanctum chrisma conficitur, et eo die redemptor cum discipulis coenavit, et iis sacramentum sui corporis et sanguinis tradidit, eo die videntibus discipulis ad caelos ascendit. Dominicus certe dies propter resurrectionis gloriam et adventum sancti spiritus laetitiae consecratus est. Duos qui remanent, proprio uniuscuiusque relinquamus arbitrio; in quibus id observandum censeo, ut qui manducat non manducantem non spernat, et qui non manducat manducantem non iudicet, ut quidquid agimus, in gloria Dei faciamus. Jeiunium scilicet quod quatuor temporum dicitur antiqui patres celebrandum non frustra sanxerunt, dicente psalmista: Benedicam dominum in omni tempore, ut singulis quibusque temporibus anni humiliemus animam in ieiunio. Primi itaque mensis ieiunium dominus in exodo, quarti, septimi et decimi ieiunium per Zachariam prophetam celebrari praecepit, ut qui omni tempore de misericordia confidamus poenitendo. Haec tibi de ieiunio pauca dixisse sufficiant, quamvis plurima dici possent eius mysteria quae nunc exponere non est temporis. Hoc tamen ieiunium Deo prae ceteris acceptabile credito: dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentis, dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus disrumpe. Quod his adornandum est monilibus: Frange esu-

rienti panem tuum et egenos vagosque induc in domum tuam. Has scias Deo acceptabiles lampades, quibus ieiunium adornandum est quotidie, ut Deo sit placitum. Methodium namque superstitioni non aedificationi, contentioni non paci insistentem audientes plurimum mirati sumus; et si ita est ut audivimus, superstitionem eius penitus abdicamus. Anathema vero pro contemnenda catholica fide, qui indixit in caput redundabit eius. Tu autem et populus tuus sancti spiritus iudicio eritis innoxii, si tamen fidem quam Romana praedicat ecclesia tenueritis inviolabiter. Divina autem officia et sacra mysteria ac missarum sollemnia, quae idem Methodius Sclavorum lingua celebrare praesumpsit, quod ne ulterius faceret supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes nullo modo deinceps a quolibet praesumatur. Dei namque nostraque apostolica auctoritate sub anathematis vinculo interdicimus, excepto quod ad simplicis populi et non intelligentis aedificationem attinet, si evangelii vel apostoli expositio ab eruditis eadem lingua annuncietur, et largimur et exhortamur, et ut frequentissime fiat monemus, ut omnis lingua laudet Deum et confiteatur ei. Contumaces autem et inoboedientes, contentioni et scandalo insistentes, post primam et secundam admonitionem si se minime correxerint, quasi zizaniorum seminatores ab ecclesiae gremio abiici sancimus, et ne una ovis morvida totum gregem contaminet nostro vigore refrenari et a vestris finibus procul excludi praecipimus.

(*Wilh. Wattenbach*, Beiträge zur Geschichte der christl. Kirche in Mähren und Böhmen. Wien, 1849, str. 43 sl. — *Ginzel*, Cod. 63—67. — Cf. *Jaffé-W.* I., p. 428.)

6. De conversione Bagoariorum et Carantanorum libellus (scriptus anno 871).

3. Hactenus praenotatum est qualiter Bagoarii facti sunt christiani seu numerus episcoporum et abbatum conscriptus in sede Juvavensi. Nunc adiiciendum est, qualiter Sclavi qui dicuntur Quarantani et confines eorum[1]) fide sancta instructi christianique effecti sunt, seu quomodo Huni[2]) Romanos et Gothos atque Gepidos de inferiori Pannonia expulerunt et illam possederunt regionem, quousque Franci ac Bagoarii cum Quarantanis continuis affligendo bellis eos superaverunt. Eos autem qui oboediebant fidei et baptismum sunt consecuti,

tributarios fecerunt regum, et terram quam possident residui, adhuc pro tributo retinent regis usque in hodiernum diem.

4. *Nunc recapitulandum est de Quarantanis.* Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo quidam nomine Sclavus manens in Quarantanis fuit dux gentis illius. Qui venientes negotiatores Dagoberti regis interficere iussit et regia expoliavit pecunia. Quod dum conperit Dagobertus rex, misit exercitum suum, et damnum quod ei idem Samo fecit vindicare iussit. Sicuti fecerunt qui ab eo missi sunt et regis servitio subdiderunt illos.[3]) Non multo post tempore coeperunt Huni eosdem Quarantanos hostili seditione graviter affligere. Fuitque tunc dux eorum Boruth nomine qui Hunorum exercitum contra eos iturum Bagoariis nunciari fecit rogavitque eos sibi in auxilium venire. Illi quoque festinando venientes expugnaverunt Hunos et obfirmaverunt Quarantanos, servitutique eos regum subiecerunt, similiterque confines eorum. Duxeruntque inde secum obsides in Bagoariam. Inter quos erat filius Boruth nomine Cacatius, quem pater eius more christiano nutrire rogavit et christianum facere; sicut et factum est. Et de Cheitmaro filio fratris sui similiter postulavit. Mortuo autem Boruth, per iussionem Francorum Bagoarii Cacatium iam christianum factum petentibus iisdem Sclavis remiserunt, et illi eum ducem sibi fecerunt. Sed ille postea tertio anno defunctus est. Iterum autem permissione domni Pippini regis ipsis populis petentibus redditus est iis Cheitmar christianus factus. Cui etiam Lupo presbyter ordinatus de Juvavensi sede in insulam Chemingi lacus, quae et Auua vocatur[4]), dedit ei nepotem suum nomine Maioranum ad presbyterum iam ordinatum. Et quia conpater eius erat idem Lupo presbyter docuit eum ut ad Juvavense monasterium se devota mente ad christianitatis officium subdidisset. Quem suscipientes idem populi ducatum illi dederunt. Ille vero secum habens Maioranum presbyterum in Juvavensi monasterio ordinatum ad presbyterum. Qui admonuit eum ad ipsum monasterium suum caput declinare in servitium Dei. Et ille ita fecit, ac promisit se ad ipsam sedem serviturum. Sic et fecit atque annis singulis ibidem suum servitium persolvebat, et inde semper doctrinam et officium christianitatis percepit usque dum vixit.

5. Peractis aliquantis temporibus praenominatus dux Quarantanorum petiit Virgilium episcopum visitare populum gentis illius, eosque in fide firmiter confortare. Quod ille tunc minime adinplere valuit, sed sua vice misso suo episcopo nomine Modesto ad docendam illam plebem, et cum eo Wattonem, Reginbertum, Cozharium atque Latinum

presbyteros suos, et Ekihardum diaconum cum aliis clericis, dans ei licentiam ecclesias consecrare et clericos ordinare iuxta canonum diffinitionem, nihilque sibi usurpare quod decretis sanctorum patrum contrairet. Qui venientes Quarantanis dedicaverunt ibi ecclesiam sanctae Mariae,[5]) et aliam in Liburnia civitate,[6]) seu ad Undrimas,[7]) et in aliis quam plurimis locis. Ibique permansit usque ad vitae suae finem. Eo igitur defuncto episcopo, postulavit iterum idem Cheitmar dux Virgilium episcopum, si fieri posset ut ad se veniret. Quod ille renuit orta seditione quod carmula dicimus. Sed inito consilio misit ibidem Latinum presbyterum, et non multo post orta alia seditione exivit inde ipse Latinus presbyter. Sedata autem carmula misit iterum Virgilius episcopus ibidem Madalhohum presbyterum, et post eum Warmanum presbyterum. Mortuo autem Cheitmaro et orta seditione aliquot annis nullus presbyter ibi erat, usque dum Waltunc dux eorum misit iterum ad Virgilium episcopum, et petiit ibidem presbyteros mittere. Qui tunc misit eis Heimonem presbyterum et Reginbaldum presbyterum atque Maioranum diaconum cum aliis clericis. Et non multo post misit iterum ibidem eundem Heimonem et Dupliterum ac Maioranum presbyteros et alios clericos cum iis. Iterumque misit eis Gozharium presbyterum, Maioranum et Erchanbertum. Post eos Reginbaldum et Reginharium presbyteros. Ac deinde Maioranum et Augustinum presbyteros. Iterumque Reginbaldum et Gundharium. Et hoc sub Virgilio factum est episcopo.

6. *Item anacephalaeosis de Avaris.* Antiquis enim temporibus ex meridiana parte Danubii in plagis Pannoniae inferioris et circa confines regiones Romani possederunt, ipsique ibi civitates et munitiones ad defensionem sui fecerunt, aliaque aedificia multa, sicut adhuc apparet. Qui etiam Gothos et Gepidos suae ditioni subdiderunt. Sed post annos nativitatis domini 377 et amplius Huni ex sedibus suis in aquilonari parte Danubii in desertis locis habitantes, transfretantes Danubium expulerunt Romanos et Gothos atque Gepidos. De Gepidis autem quidam adhuc ibi resident. Tunc vero Sclavi post Hunos inde expulsos coeperunt istis partibus Danubii diversas regiones habitare. Sed nunc qualiter Huni inde expulsi sunt, et Sclavi inhabitare coeperunt, et illa pars Pannoniae ad dioecesim Juvavensem conversa est, edicendum putamus.

Igitur Carolus imperator anno nativitatis domini 796 Aericum comitem destinavit, et cum eo immensam multitudinem Hunos exterminare. Qui minime resistentes reddiderunt se per praefatum comitem

Carolo imperatori. Eodem igitur anno misit Carolus Pippinum filium suum in Hunia cum exercitu multo; qui perveniens usque ad celebrem eorum locum qui dicitur Rinch, ubi iterum omnes eorum principes se reddiderunt Pippino. Qui inde revertens partem Pannoniae circa lacum Pelissa inferioris, ultra fluvium qui dicitur Hrapa, et sic usque ad Dravum fluvium et eo usque ubi Dravus fluit in Danubium, prout potestatem habuit, praenominavit cum doctrina et ecclesiastico officio procurare populum qui remansit de Hunis et Sclavis in illis partibus, Arnoni Juvavensium episcopo usque ad praesentiam genitoris sui Caroli imperatoris. Postmodum ergo anno 803 Carolus imperator Bagoariam intravit et in mense Octobrio Salzpurc venit, et praefatam concessionem filii sui iterans potestative multis adstantibus suis fidelibus adfirmavit et in aevum inconvulsam fieri concessit.

7. Simili modo etiam Arn episcopus successor Virgilii [8]) sedis Juvavensis deinceps curam gessit pastoralem, undique ordinans presbyteros et mittens in Sclaviniam, in partes videlicet Quarantanas atque inferioris Pannoniae illis ducibus atque comitibus, sicut pridem Virgilius fecit. Quorum unus Ingo vocabatur, multum carus populis et amabilis propter suam prudentiam. Cui tam oboediens fuit omnis populus ut si cuique vel charta sine litteris ab illo directa fuit, nullus ausus est suum neglegere praeceptum. Qui etiam mirabiliter fecit.

Vere servos credentes secum vocavit ad mensam, et qui eorum dominabantur infideles, foris quasi canes sedere fecit, ponendo ante illos panem et carnem et fusca vasa cum vino, ut sic sumerent victus. Servis autem staupis [9]) deauratis propinare iussit. Tunc interrogantes primi deforis dixerunt: Cur facis nobis sic? At ille: Non estis digni, non ablutis corporibus, cum sacro fonte renatis communicare; sed foris domum ut canes sumere victus. Hoc facto fide sancta instructi certatim cucurrerunt baptizari. Et sic deinceps religio christiana succrescit.

8. Interim contigit anno videlicet nativitatis Domini 798, Arnonem iam archiepiscopum a Leone papa accepto pallio [10]) remeando de Roma venisse ultra Padum eique obviasse missum Caroli cum epistola sua, mandans illi ipso itinere in partes Sclavorum ire et exquirere voluntatem populi illius et praedicare ibi verbum Dei. Sed quia hoc facere nequivit antequam responsum referret suae legationis, festine perrexit ad imperatorem, et retulit ei quidquid per eum domnus Leo papa mandavit. Post expletam legationem ipse imperator praecepit Arnoni archiepiscopo pergere in partes Sclavorum et providere omnem

illam regionem, et ecclesiasticum officium more episcopali colere, populosque in fide et christianitate praedicando confortare. Sicut ille fecit illuc veniendo, consecravit ecclesias, ordinavit presbyteros, populumque praedicando docuit. Et inde rediens nunciavit imperatori quod magna utilitas ibi potuisset effici, si quis inde habuisset certamen.[11]) Tunc interrogavit illum imperator, si aliquem habuisset ecclesiasticum virum, qui ibi lucrum potuisset agere Deo. Et ille dixit se habere talem, qui Deo placuisset, et illi populo pastor fieri potuisset. Tunc iussu imperatoris ordinatus est Deodericus episcopus ab Arnone archiepiscopo Juvavensium; quem ipse Arn et Geroldus comes[12]) perducentes in Sclaviniam, dederunt in manus principum, commendantes illi episcopo regionem Carantanorum et confines eorum occidentali parte Dravi fluminis, usque dum Dravus fluit in amnem Danubii, ut potestative populum regeret sua praedicatione, et evangelica doctrina doceret servire Deo, et ut ecclesias constructas dedicasset, presbyteros ordinando constituisset, totumque ecclesiasticum officium in illis partibus prout canonicus ordo exposcit perficeret, dominationem et subiectionem habens Juvavensium rectorum. Sicut ille fecit quamdiu vixit.

9. Post diem vero transitus de hoc saeculo Arnonis archiepiscopi, anno nativitatis Domini 821 Adalrammus piissimus doctor sedem Juvavensem suscepit regendam. Qui inter cetera beneficiorum opera finito cursu Deodorici episcopi, prout Arn archiepiscopus antea Deodorico episcopo Sclavos commisit, ita et iste Ottonem constituit episcopum. Ipse enim Adalrammus anno nativitatis Christi 824 pallium accepit ab Eugenio papa, rexitque gregem sibi commissum 15 annos; eoque superna clementia vocante a nexibus corporis absoluto, Liuprammus venerabilis praedictae sedis pontificatum accepit pastor anno 836. Quem Gregorius papa pallio honoravit. Qui innumerabilibus Deo placitis operibus peractis, sidereas conscendit sedes, anno nativitatis Christi 859. Cui successor quem ipse nutrivit Adalwinus venerabilis praesul, pallio honoratus a Nicolao papa, ad praesens enitet tempus, cum omni regens diligentia divinitus sibi gregem commissum. Quorum temporibus, Liuprammi videlicet ac Adalwini archiepiscoporum, Osbaldus episcopus Sclavorum regebat gentem, prout iam priscis temporibus iam dicti episcopi fecerunt, subiecti episcopis Juvavensium. Et adhuc ipse Adalwinus archiepiscopus per semetipsum regere studet illam gentem in nomine Domini, sicut iam multis in illis regionibus claret locis.

10. Enumeratis itaque episcopis Juvavensium, conamur, prout veracius in chronicis imperatorum et regum Francorum et Bagoariorum

scriptum repperimus, scire volentibus manifestare. Postquam ergo Carolus imperator Hunis reiectis episcopatus dignitatem Juvavensis ecclesiae rectori commendavit, Arnoni videlicet archiepiscopo et suis successoribus tenendi perpetualiter atque regendi perdonavit, coeperunt populi sive Sclavi vel Bagoarii inhabitare terram, unde illi expulsi sunt Huni, et multiplicari. Tunc primus ab imperatore constitutus est confinii comes Goterammus, secundus Werinharius, tertius Albricus, quartus Gotafridus, quintus Geroldus.[13]) Interim vero, dum praedicti comites orientalem procurabant plagam, aliqui duces habitaverunt in illis partibus ad iam dictam sedem pertinentibus. Qui comitibus praefatis subditi fuerunt ad servitium imperatoris; quorum nomina sunt Priwizlauga, Cemicas, Ztoimar, Etgar. Post istos vero duces Bagoarii coeperunt praedictam terram dato regum habere in comitatum, nomine Helmwinus, Albgarius et Pabo.[14]) His ita peractis,[15]) Ratbodus suscepit defensionem termini. In cuius spatio temporis quidam Priwina exulatus a Moimaro duce Maravorum supra Danubium venit ad Ratbodum. Qui statim illum praesentavit domno regi nostro Hludwico, et suo iussu fide instructus baptizatus est in ecclesia sancti Martini loco Treisma nuncupato, curte videlicet pertinenti ad sedem Juvavensem.[16]) Qui et postea Ratbodo commissus, aliquot cum illo fuit tempus. Interim exorta est inter illos aliqua dissensio, quam Priwina timens fugam iniit in regionem Vulgariam cum suis, et Chozil filius eius cum illo. Et non multo post de Vulgariis Ratimari ducis adiit regionem. Illoque tempore Hludowicus rex Bagoariorum misit Ratbodum cum exercitu multo ad exterminandum Ratimarum ducem.[17]) Qui diffisus se defendi posse, in fugam versus est cum suis qui caedem evaserunt. Et praedictus Priwina substitit et cum suis pertransivit fluvium Sawa, ibique susceptus a Salachone comite pacificatus est cum Ratbodo.

11. Aliqua vero interim occasione percepta, rogantibus praedicti regis fidelibus praestavit rex Priwinae aliquam inferioris Pannoniae in beneficium partem circa fluvium qui dicitur Sala.[18]) Tunc coepit ibi ille habitare et munimem[19]) aedificare in quodam nemore et palude Salae fluminis et circumquaque populos congregare ac multum ampliari in terra illa. Cui quondam[20]) Adalrammus archiepiscopus ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitrava consecravit ecclesiam. Sed postquam praefatum munimen aedificavit, construxit infra primitus ecclesiam, quam Liuprammus archiepiscopus cum in illa regione ministerium sacerdotale potestative exercuit, in illud veniens castrum in honore sanctae Dei genitricis Mariae consecravit

anno videlicet 850. Ibi fuerunt praesentes Chezil, Unzat, Chotemir, Liutemir, Zcurben, Siliz, Wulkina, Witemir, Trebiz, Brisnuz, Zuemin, Zeska, Crimisin, Goimer, Zistilo, Amalrih, Altwart, Wellehelm, Fridepercht, Scrot, Gunther, item Gunther, Arfrid, Nidrih, Jsanpero, Rato, Deotrih, item Deotrih, Madalperht, Engilhast, Waltker, Deotpald. Ipsi viderunt et audierunt complacitationem illo die inter Liuprammum et Priwinonem quo illa dedicata est ecclesia, id est IX. Kalendas Februarias. Tunc dedit Priwina presbyterum suum nomine Dominicum in manus et potestatem Liuprammi archiepiscopi, et Liuprammus illi presbytero licentiam concessit in sua dioecesi missam canendi, commendans illi ecclesiam illam et populum procurandum sicut ordo presbyteratus exposcit. Indeque rediens idem pontifex et cum eo Chezil consecravit ecclesiam Sandrati presbyteri, ad quam Chezil territorium et silvam ac prata in praesentia praefatorum virorum tradidit et circumduxit hoc ipsum terminum. Tunc quoque ad ecclesiam Ermperhti presbyteri quam memoratus praesul consecravit, tradidit Chezil sicut Engildeo et filii eius duo et Ermperht presbyter ibi habuerunt, et circumduxit praefatos viros in ipsum terminum. Transactis namque fere duorum aut trium spatiis annorum ad Salapiugin consecravit ecclesiam in honore sancti Hrodberti; quam Priwina cum omni supraposito tradidit Deo et sancto Petro atque sancto Hrodberto perpetuo in usum fructuarium viris Dei Salzburgensium habendi. Postmodum vero roganti Priwinae misit Liuprammus archiepiscopus magistros de Salzpurc murarios et pictores, fabros et lignarios, qui infra civitatem Priwinae honorabilem ecclesiam construxerunt, quam ipse Liuprammus aedificari coepit officiumque ecclesiasticum ibidem colere peregit. In qua ecclesia Adrianus martyr humatus pausat. Item in eadem civitate ecclesia sancti Johannis baptistae constat dedicata, et foris civitatem in Dudleipin, in Ussitin, ad Businiza, ad Bettobiam, ad Stepiliperc, ad Lindolveschirichun, ad Keisi, ad Wiedhereschirichun, ad Jsangrimeschirichun, ad Beatuseschirichun, ad Quinque basilicas[21]) temporibus Liuprammi ecclesiae dedicatae sunt; et ad Otachareschirichun et ad Paldmunteschirichun, ceterisque locis ubi Priwina et sui voluerunt populi. Quae omnes temporibus Priwinae constructae sunt et consecratae a praesulibus Iuvavensibus.

12. Pervenit ergo ad notitiam Hludowici piissimi regis quod Priwina benevolus fuit erga Dei servitium et suum; quibusdam fidelibus suis saepius ammonentibus, concessit illi in proprium totum quod prius habuit in beneficium, exceptis illis rebus quae ad episcopatum Juvavensis ecclesiae viderentur pertinere, scilicet ad sanctum Petrum prin-

cipem apostolorum et beatissimum Hrodbertum ubi ipse corpore requiescit, ubi tunc ad praesens rector venerabilis Liuphrammus archiepiscopus praeesse dinoscitur.[22]) Ea ratione diffinivit domnus senior noster rex easdem res quae tunc ad ipsum episcopum in ipsis locis conquaesitae sunt et quae inantea Deo propitio augeri possunt, ut sine ullius hominis contradictione et iudiciaria consignatione illibatae ad ipsa loca supra dictorum perpetualiter perseverare valeant. Isti fiebant praesentes; nomine Liuphrammus archiepiscopus, Erchanbertus episcopus,[23]) Erchanfridus episcopus,[24]) Hartwigus episcopus,[25]) Karolomannus, Hludowicus, Ernust, Ratpot, Werinheri, Pabo, Fritilo, Tacholf, Deotrih, Waninc, Gerolt, Liutolt, Deotheri, Wolfregi, Jezi, Egilolf, Puopo, Adalperht, Megingoz, item Adalperht, Odalrih, Pernger, Managolt. Actum loco publico in Reganespurc, anno Domini 848. Indictione XI, sub die IIII Idus Octobris.[26]) Quamdiu enim ille vixit, nihil minuit ecclesiasticarum rerum, nec subtraxit de potestate praedictae sedis, sed ammonente archiepiscopo prout valuit augere studuit, quia ad augmentum servitii Dei primitus post obitum Dominici presbyteri Swarnagal presbyter ac praeclarus doctor illuc missus est cum diaconis et clericis. Post illum vero Altfridum presbyterum et magistrum cuiusque artis Liuphrammus direxit; quem Adalwinus successor Liuphrammi archipresbyterum ibi constituit, commendans illi claves ecclesiae curamque post illum totius populi gerendam. Similiterque eo defuncto Rihpaldum constituit archipresbyterum. Qui multum tempus ibi demoratus est, exercens suum potestative officium sicut illi licuit archiepiscopus suus, usque dum quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis Sclavinis litteris linguam Latinam doctrinamque Romanam atque litteras auctorales Latinas philosophice superducens vilescere fecit cuncto populo ex parte[27]) missas et euangelia ecclesiasticumque officium illorum qui hoc Latine celebraverunt. Quod ille ferre non valens sedem repetivit Juvavensem.

13. Anno igitur 865 venerabilis archiepiscopus Juvavensium Adalwinus nativitatem Christi celebravit in castro Chezilonis noviter Mosapurc vocato, quod illi successit moriente patre suo Priwina quem Maravi occiderunt. Ibique illo die officium celebravit ecclesiasticum, sequentique die in proprietate Wittimaris dedicavit ecclesiam in honore sancti Stephani protomartyris. Die vero Kal. Jan. ad Ortahu consecravit ecclesiam in honore sancti Michaelis archangeli in proprietate Chezilonis. Idem eodem anno ad Weride in honore sancti Pauli apostoli Jd. Januariis dedicavit ecclesiam. Item in eodem anno XIX. Kal. Febr. ad Spizzun in honore sanctae Margaretae virginis

ecclesiam dedicavit. Ad Termperch dedicavit ecclesiam in honore sancti Laurentii.[28]) Ad Fizkere eodem anno dedicavit ecclesiam. Et singulis proprium dedit presbyterum ecclesiis. Sequenti quoque tempore veniens iterum in illam partem causa confirmationis et praedicationis contigit illum venisse in locum qui dicitur Cella, proprium videlicet Unzatonis, ibique apta fuit ecclesia consecrandi. Quam dedicavit in honore sancti Petri principis apostolorum, constituitque ibi proprium presbyterum. Ecclesiam vero Ztradach dedicavit in honore sancti Stephani. Item in Weride ecclesia dedicata floret in honore sancti Petri principis apostolorum. Postea vero tres consecravit ecclesias, unam ad Quartinaha in honore sancti Johannis euangelistae, alterum ad Muzzilihes-chirichun, tertiam ad Ablanza, quibus constituit proprios presbyteros.

14. A tempore igitur quo dato et praecepto domni Caroli imperatoris orientalis Pannoniae populus a Juvavensibus regi coepit praesulibus usque in praesens tempus sunt anni LXXV, quod nullus episcopus alicubi veniens potestatem habuit ecclesiasticam in illo confinio nisi Salzburgenses rectores neque presbyter aliunde veniens plus tribus mensibus ibi suum ausus est colere officium, priusquam suam dimissoriam episcopo praesentavit epistolam. Hoc enim ibi observatum fuit usque dum nova orta est doctrina Methodii philosophi-

[1]) Ex iis, quae sequuntur patebit, horum Carantanorum et confinium eorum nomine intelligi Slavos reliquos, qui e Norico releguntur per totam Pannoniam, exceptis hodierna Slavonia et Sirmio in dextra inferioris Dravi ripa, quippe tum Bulgarorum ditioni parentibus; exceptisque ex parte etiam Slavis Carniolanis qui Aquilegiensium patriarchatum opera fuerant conversi. Hic nonnisi Salisburgensium missionariorum res gestae enarrantur; idque eo fine ut ostendatur, iis iniuria tunc intrudi ab ipso summo pontifice Graecum Methodium. Kopitar. — [2]) i. e. Avares, de quibus v. cap. 6. — [3]) Haec minus accurate narrata esse, collato Fredegarii chronico patet. Dagoberti copias Samo apud Wogastisburc profligavit (Fred. c. 68.); sed hac parte Langobardi ei Alamanni copias ipsius vicerunt. Postea Slavos Carantanos liberos sub ducibus suae gentis vixisse, auctor ipse indicat, sed non multo post facta esse ait quae plus centum annis post evenerunt. — [4]) ubi postea monasterium Chiemsee constructum est. — [5]) De civitate Carentana et campo Zollfeld egit Zeuss, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme p. 617. n. In ecclesia S. Mariae in Solio (Maria-Saal) sepulchrum Modesti episcopi ostenditur, v. Eichhorn, Beiträge zur Gesch. v. Kärnthen I, 113. 141. — [6]) cuius nomen manere videtur in campo Lurnfeld, ubi nunc Spital situm est, in Karinthia superiore. — [7]) Nomen vallis inter S. Vitum et S. Mariam in Solio sitae. Eichhorn, Beitr. II, 95. — [8]) Virgilius obiit 784 Nov. 27, ubi in Necrologio scriptum est: Virgilius episcopus Juvavensis Scottigena. – [9]) i. e. poculis. — [10]) Epistola Leonis qua pallium Arnoni confertur, data est 12. Kal. Mai. hoc ipso anno. — [11]) i. e. huius rei diligentem curam. Du Cange, Gloss. — [12]) Geroldus, Hildegaris reginae frater, qui inde ab a. 788 Bawariae curam gerebat, Kal.

Sept. a. 799 ab Avaribus occisus est. Illa igitur initio eius anni facta esse videntur, sub cuius finem Arn reducendi Romam Leonis papae munus suscepit. Inscriptionem de aedificata ab hoc Theodorico ecclesia, ad S. Stephanum in valle Gailthal repertam, refert Ambr. Eichhorn, Beitr. II, 88. — [13]) Hos 5 comites simul eodem tempore diversis locis praefuisse existimabat Kopitarius. Quod mihi (sc. Wattenbacho) secus videtur. Goterhammus quidam a. 802 interfectus est ad castellum Guntionis (Güns?), Ann. S. Emm. min. SS. I, 93. Werinharius cum Adulfo a. 805 Bawariis praefectus erat, Chr. Moissiac. SS. I, 307; Warnarius ad Lauriacum, Audulfus ad Ragenisburg praevidebat, Mon. Leg. I, 133. Cotafrid a. 823 magnorum virorum placito praesedit, Meichelb. Hist. Fris. Instr. I, 434, Geroldum denique a. 826 cum Baldrico Avarici limitis custodem fuisse ex Einhardi Annalibus constat. — [14]) Pabonem a. 861 per Karlomannum expulsum memorant Annales S. Rudb. Salisb. cum Auctario Garstensi; cf. Ann. Fuldenses et Hincmari. — [15]) scil. cum Baioarii isti terram in comitatum recepissent; his enim comitibus Ratbodus praefuisse videtur, is scil. quem a. 859 tanquam infidelem depositum fuisse novimus. Mon. Boic. XXVIII, 50. — [16]) Traismauer, ubi Trasen fluvius Danubio miscetur. — [17]) Huc pertinere videntur verba: 838. Exercitus Baioariorum contra Ratimarum colligitur, in Auct. Garst. et Annalibus S. Rudb. Salisburgensibus. — [18]) qui lacui Blatensi miscetur; v. infra cap. 13. — [19]) quod postea Mosapurc vocatum est. — [20]) scil. antequam a Moimaro pulsus est. Adalrammus initio a. 836 obiit. Locus autem ille urbs Neitra esse videtur. — [21]) Si hoc loco Fünfkirchen supra Bettobiam Pettau interpretari licet, magnum sane ditionis Priwinae ambitum habebimus. „Bettowe" a. 874 ad Gozwinum comitem pertinebat. Auct. Garst. SS. IX, 565. — [22]) Servatis privilegii verbis auctor vocem „tunc" satis inepte inseruit. — [23]) Frisigensis. — [24]) Ratisponensis hoc ipso anno mortuo 2. Idus Jan. Baturico ordinatus secundum Ann. S. Emm. minores, SS. I, 93. — [25]) Pataviensis; deinde sequntur filii regis, Ernust dux inter amicos regis primus (Ann. Fuld. a. 849), Ratpot Avarici, Tacholf Sorabici limitis dux, et multi partium illarum comites. — [26]) Hludowicus rex teste Annalista Fuldensi a. 848 circa Kal. Oct. generale placitum Moguntiae habuit, ubi legatos Sclavorum audivit. Ibidem 4. Id. Nov. Osnabrugensi ecclesiae privilegium concessit. Anni incarnationis in privilegiis ipsius non indicantur, qua re minuitur auctoritas numeri 848, qui tantum computationi auctoris nostri debeatur. Equidem (sc. Wattenbach) indictionem, quae mense Sept. a. 847 incipiebat, observans, anno 847 haec tribuere malim, etsi reclamante Erchanfrido episcopo. Sed frequentes in Annalibus sunt eius generis errores. — [27]) Bene interpretatus et summus Dobrovius; ex parte scil. Slavorum, nam Bawariorum quidem, qui Nostro auctore „cum Slavis inhabitabant has terras" quorumque Bawarica ecclesiarum nomina ad Isangrimeschirichun et similium satis indicant parochias, vix quidquam intererat, sive latine sive Slavinice sacra, fierent. At intererat Salisburgensium ne latius serperet exemplum. Kopitar. — [28]) Commemoratur in Auctario Garst. SS. IX, 565. —

(*W. Wattenbach*, Mon. Germ. hist. SS. XI, 6—14.)

7. Epistola Theotmari Juvavensis ecclesiae archiepiscopi et aliorum episcoporum Bavariensium ad Johannem P. IX. scripta a. 900.

Queruntur unum archiepiscopum et episcopos tres in Slavorum Moravorum terris, prius Pataviensi episcopo subiectis, creatos esse.

Summo pontifici et universali papae, non unius urbis, sed totius orbis, domino Johanni, Romanae sedis gubernatori magnifico, humillimi paternitatis vestrae filii: Theotmarus Juvavensis ecclesiae archiepiscopus, Waldo Frisingensis, Erchenpaldus Eystatensis, Zacharias Saebonensis, Tutto Ratisponensis, Richarius Pataviensis ecclesiae episcopus, nec non et universus clerus, populusque christianus per totam Noricam, quae et Bawaria vocatur, prosperum in salvatore nostro profectum, catholicae pacis augmentum et regnum optamus aeternum.

Antecessorum vestrorum decretis et catholicorum patrum instituti plenissime instruimur, in omnibus nostro ministerio sacerdotali obstantibus et adversantibus Romanum appellare pontificem: ut, quod ad unitatem concordiae et ad custodiam pertinet disciplinae, nulla dissensione violetur, sed ab ipso summa provisione decernatur. Nequaquam enim credimus, quod coacti quotidie audimus, ut de illa sancta et apostolica sede, quae nobis sacerdotalis mater est dignitatis, et origo christianae religionis, profluxerit quippiam perversitatis, sed doctrina et auctoritas ecclesiasticae rationis. Sed venerunt, ut ipsi promulgaverunt, de latere vestro tres episcopi, videlicet Johannes archiepiscopus, Benedictus et Daniel episcopi, in terram Slavinorum, qui Moravi dicuntur: quae regibus nostris et populo nostro, nobis quoque cum habitatoribus suis subacta fuerat, tam in cultu christianae religionis quam in tributo substantiae saecularis; quia exinde primum imbuti et ex paganis Christiani facti sunt. Et idcirco Pataviensis episcopus civitatis, in cuius dioecesi sunt illius terrae populi ab exordio christianitatis eorum, quando voluit et debuit, illuc nullo obstante intravit, et synodalem cum suis, et etiam ibi inventis, conventum frequentavit, et omnia quae agenda sunt potenter egit, et nullus ei in faciem restitit. Etiam et nostri comites illi terrae confines placita saecularia illic continuaverunt, et quae corrigenda sunt, correxerunt, tributa tulerunt, et nulli iis restiterunt; usque dum incessente corda eorum diabolo christianitatem abhorrere, et omnem iustitiam detrectare belloque lacessere et obsistere saevissime coeperunt: adeo ut via

episcopo et praedicatoribus illuc non esset, sed libitu suo egerunt quae voluerunt. Nunc vero, quod grave nobis videtur et incredibile, in augmentum iniuriae iactitant se magnitudine pecuniae id egisse: qualia de illa Apostolica sede numquam audivimus exiisse, neque canonum decreta sanxisse, ut tantum schisma una pateretur ecclesia. Est enim unus episcopatus in quinque divisus. Intrantes enim praedicti episcopi in nomine vestro, ut ipsi dixerunt, ordinaverunt in uno eodemque episcopatu unum archiepiscopum (si tamen in alterius episcopatu archiepiscopium esse potest) et tres suffraganeos eius episcopos, absque scientia archiepiscopi, et consensu episcopi, in cuius fuerunt dioecesi. Cum in concilio Africano cap. XX. decertum sit, ut plebes quae in dioecesibus ab episcopis retinentur, quae numquam episcopos habuerunt, nonnisi cum voluntate eius episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores vel episcopos. Et item in eodem concilio cap. LXV. ut plebes, quae numquam habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscuiusque provinciae et primatis, atque consensu eius, ad cuius dioecesin eadem plebs pertinebat, episcopos minime accipiant. In decretis papae Leonis cap. XV. scriptum est: Nulla ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui a provincialibus episcopis cum metropolitani iudicio non consecrantur. Item cap. XLIX. Si indignis quibusque et longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium et gubernatio ecclesiae detur: non est hoc consulere populis, sed nocere, nec praestare regimen, sed augere discrimen. Et in eodem capite post pauca: Difficile est, ut bono peragantur exitu, quae malo sunt inchoata principio. Et in decreto papae Coelestini antecessoris vestri cap. XVII. continetur, ne alicui locus concedatur sacerdoti in alterius iniuriam.

Antecessor vester Zuentibaldo duce impetrante Wichingum consecravit episcopum; et nequaquam in illum antiquum Pataviensem episcopatum eum transmisit, sed in quandam neophytam gentem, quam ipse dux domuit bello, et ex paganis Christianos esse patravit. Cum autem iisdem Sclavis locus familiaritatis apud legatos vestros dabatur, accusabant nos et diffamabant nos in multis et verbis mendacibus instabant quia nemo iis vera respondebat, dicentes: nos et cum Francis et Alemannis scandalum et discordiam habuisse; cum hoc falsum esse ex hoc convincitur, quia amicissimi nostri sunt et caritative cooperantes. Et etiam cum ipsis impacatos nos esse accusabant; quod non nostra culpa exigente, sed sua protervia faciente, ita fatemur esse. Quia quando christianitas illis coepit vilescere, et insuper debitum tributum senioribus nostris regibus, et principibus eorum solvere respuerunt, belloque

resistere et gentem nostram coeperunt lacessere, orta est seditio inter illos. Et quoniam armis si eos defenderint, in servitium redegerint: idcirco iure proprio tributarios habere debuerunt et debent; et sive velint sive nolint, regno nostro subacti erunt. Quapropter oportet vos ab alto speculari, et moderaminis temperiem prae omnibus tenere, ne peior pars confortetur, et melior infirmetur.

Progenitores namque serenissimi senioris nostri, Hludovici videlicet, imperatores et reges ex christianissima Francorum gente prodierunt. Moravi vero Sclavi a paganis et ethnicis venerunt. Illi potentia imperiali Romanam rempublicam sublimaverunt, isti damnaverunt. Illi christianum regnum confortaverunt, isti infirmaverunt. Illi toto mundo spectabiles apparuerunt, isti latibulis et urbibus occultati fuerunt. Illorum consilio apostolica sedes pollebat, istorum persecutione christianitas dolebat. In omnibus his iuvenculus rex noster, nulli praedecessorum suorum secundus, nulli et inferior, sed secundum virtutem a Deo sibi datam sanctae Romanae ecclesiae et vobis, summo pontifici, cum omnibus regni sui principibus adiutor optat esse fortissimus. Omne namque regnum divinitus sibi commissum ad Dei servitium suumque adiutorium unum vult et operatur. Unde et pace viget, et concordia gratulatur, atque ad vestram paternitatem, sicut patres sui, se pertinere laetatur.

Quod nos praefati Sclavi criminabantur, cum Ungaris fidem catholicam violasse, et per canem seu lupum aliasque nefandissimas et ethnicas res sacramenta et pacem egisse, atque ut in Italiam transirent pecuniam dedisse: si vobis coram posito ratio inter nos agitaretur ante Deum, qui cuncta novit antequam fiant, et coram vobis qui vicem eius apostolicam tenetis, eorum falsitas manifestaretur et innocentia nostra probaretur. Quia enim Christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant et persecutione nimia affligebant, donavimus illis nullius pretiosae pecuniam substantiae, sed tantum nostra linea vestimenta; quatenus aliquatenus eorum feritatem molliremus et ab eorum persecutione quiesceremus. Talia namque, ut praescripsimus, iuxta malitiam cordis sui argumentantes, et pontifices vestros ad iniuriam nostram incitantes; adeo ut directa nobis epistola, quasi ab apostolica sede, haec omnia improperabant et diversas iniurias ingerebant, atque inter alia divino gladio feriendos dignos dicebant. Impletur enim in nobis, quod quidam sapiens ait: Justus tulit crimen iniqui. Ipsi enim crimen quod nobis falso semel factum imposuerunt, multis annis peregerunt. Ipsi Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumpserunt, et more eorum capita suorum pseudo-

christianorum penitus detonderunt et super nos Christianos immiserunt; atque ipsi supervenerunt et alios captivos duxerunt, alios occiderunt, alios ferina carcerum fame et siti perdiderunt, innumeros vero exitio deputarunt et nobiles viros ac honestas mulieres in servitium redegerunt, ecclesias Dei incenderunt et omnia aedificia deleverunt; ita ut in tota Pannonia, nostra maxima provincia, tantum una non appareat ecclesia, prout episcopi a vobis destinati, si fateri velint, enarrare possunt, quantos dies transierint et totam terram desolatam viderint.

Quando vero Ungaros Italiam intrasse comperimus, pacificare cum iisdem Sclavis teste Deo multum desideravimus, promittentes iis, propter Deum omnipotentem ad perfectum indulgere omnia mala contra nos nostrosque acta, et omnia reddere, quae de suis nostros constaret habere; quatenus ex illis securos nos redderent et tamdiu spatium darent, quamdiu Longobardiam nobis intrare et res sancti Petri defendere populumque christianum divino adiutorio redimere liceret. Et nec ipsum ab iis obtinere potuimus, ut post tanta maleficia haberent beneficia; et sunt falsi accusatores, qui semper fuere Christianorum persecutores.

Si quis in toto mundo aliorsum nos oberrasse et iustitiae restitisse probare conetur, veniat praesens, et eum ludificasse nosque de hac re sentietis purissimos esse. Idcirco singuli omnesque admonendo precamur, ne ullo modo alicui falso de nobis aliquam suspicionem referenti creduli sitis, antequam opportunitas exigat, ut huius rei gratia missus de vestra celsitudine nobis, aut a nostra parvitate directus appareat vobis. Communis gemitus et generalis dolor angustat, quos Germania et tota tenet Norica, quod unitas ecclesiae dividitur scissura. Est enim, ut praemisimus, unus episcopatus in quinque divisus. Ideo si quid fraus maligni Sclavorum calliditate adduxerit, iustitia avertat. Vosque virtute ex alto induti et Apostolica potestate armati iuxta Prophetam: quod fractum est alligate, quod infirmum consolidate, quod abiectum reducite; ut deinceps populus et fidei integritate gratuletur, et sancta ecclesia tranquilla devotione laetetur.

Theotmarus indignus archiepiscopus et Apostolicarum rerum procurator promptissimus. Pecuniam vestro iuri debitam, propter infestam paganorum saevitiam, nec per me poteram nec per alios transmittere; sed quia Dei gratia liberata est Italia, quantocius potero, vobis transmittam. Precatur nostra humilitas, ut dignetur vostra sublimitas respondere per singula transmissa cum epistola.

Alme Pater mundi, dignus praenomine Petri,
Nomine quem sequeris, utinam virtute sequaris;
Sisque tuis famulis protector verus, et ipsos
Commendes Domino, coelo qui praesidet alto.

(*Harduin*, Acta Concil. Tom. VI. P. I. Edit. Paris. 1714. p. 483—486. — *Mansi*, Collect. concil. tom. XVIII. Venetiis 1773, p. 206—208. — *Migne*, Patrolog. lat., tom. CXXXI, Lut. Parisiorum 1853, p. 34—38. — *Ginzel*, Cod. 68—72.)

8. Řecká legenda o Klimentovi.

Historický obsah, který řeckému vydání této legendy předeslal *Fr. Miklosich.*

Methodius, qui Panonum (*Πανόνων*) eparchiam ornavit, archiepiscopus Moravi (*Μωράβου*) creatus et Cyrillus, multus in exteriori philosophia sed maior in interiori, satis quidem pollebant oratione didactica, quae graeco sermone profertur, multosque trahebat huius sapientiae catena: cum autem Slovenorum (*Σθλοβενῶν*) gens sive Bulgarorum (*Βουλγάρων*) non intelligeret libros graece conscriptos, damnum hoc maximum reputabant Sancti, et facem scripturarum caliginosae Bulgarorum regioni non accendi inconsolabilis doloris faciebant materiam: conturbati erant, ferre non poterant, vitam abdicabant. Quid tandem faciunt? Ad Paracletum respiciunt, cuius primum donum linguae et sermonis auxilium, et ab illo gratiam petunt litteras inveniendi asperitati Bulgarorum linguae respondentes, ut possint sacras scripturas ad linguam huius gentis interpretatione transferre. Et revera ieiunio intenso et orationi constanti, corporis macerationi et animi contritioni et humiliationi cum se dedissent, cupitum consequuntur. Nacti igitur hanc gratiam excogitant slovenicas litteras et divinitus inspiratas scripturas e graeca lingua in bulgaricam vertunt et magna cum diligentia acutioribus discipulis tradunt sacras doctrinas. Non pauci ex eorum doctrinae fonte biberunt, quorum praecipui sunt et chori coryphaei: Gorasdus et Clemens et Naum et Angelarius et Sabbas. Cumque etiam Paulum nossent cum Apostolis evangelium communicasse, currunt et ipsi Romam, beato Papae opus interpretationis scripturarum ostensum: nec incassum cucurrere. Nam qui eo tempore apostolicam ornabat sedem Adrianus, audito illorum adventu laetatus est gaudio magno valde: e longinquo tonitru Sanctorum famae perculsus

cupiebat et fulmen videre gratiae, quae in illis erat. Et accepto secum omni sacerdotio cum praesenti tunc apud illum archisacerdotio exiit in Sanctorum occursum, crucis signum, ut mos est, praelatum habens, faciumque luminibus significans et gaudii serenitatem et hospitum adventantium splendorem, quos glorificans in Sanctis glorificatus Dominus miracula multa patrari ab illis tempore introitus largitus est: opus ostenditur Papae, qui scripturarum versionem, apostolicum fructum, inspiciens non cepit se prae gaudio; beatos praedicabat viros omnigenis nominibus vocabat, patres, desideratissimos filios, gaudium suum, coronam fidei, gloriae et decoris ecclesiae diadema. Libros versos divino altari imponit, quasi donum offerens Deo. Tum eorum, qui Sanctos comitabantur, slovenicarumque litterarum idoneam peritiam habebant, partim ad presbyterorum, partim ad diaconorum aut subdiaconorum gradum evexit. Ipsum autem Methodium, etsi multum refugientem, Episcopum Moravi Panoniae (*Μοράβου τῆς Πανονίας*) consecrat, impium iudicans, carere nomine eum, qui re dignus sit inventus. Cyrillus autem, revera philosophus, quem magnus Archiereus in sancta sanctorum sibi adlegerat, praesciens finem suum, monachorum habitum induit. Postquam in caelum demigravit, corpus eius hymnis a divino Papa et Clero omni honoratum sepultum est in templo S. Clementis, Clementis illius, qui apostolorum coryphaeo Petro convixit et Christi sapientiae hellenicam uti dominae servam subiecit. Simul ac quis ad Cyrilli feretrum accessit aut nomen invocavit huius *θεοφόρου* Patris, doloris discessus mensuram fidem inveniebat, unde multus in Romanorum ore Cyrillus erat et magis etiam in eorum mentibus. Atque Cyrillo quidem talis mors, et talis honor a divinissimo Papa et a Deo contigit: Methodius vero, laborum et viarum socio amisso, cum iam tempus esset, eum illius regionis episcopatum aspicere, in viam cum discipulis se dedit. Ibi non solum tunc temporis ducem Moravi Rasislavum (*ἄρχοντι Μοράβου Ῥασισθλάβῳ*) quotidie hortabatur, divinisque praeceptis informabat mentem, sed etiam Panoniae universae imperantem, cui Cotzeles (*Κοτζέλης*) nomen erat, instituebat et monebat, ut timori Domini adhaereret. Quin etiam Bulgarorum ducem Borisen (*Βορίσην*), tempore Romanorum Imperatoris Michaël regnantem, quem magnus Methodius iam olim filium suum fecerat, et suae (i. e. graecae) linguae omnino pulchrae affixerat, tunc sermonis beneficiis indesinenter donans captabat: erat enim Borises hic ingenii dextri et boni capacis, sub quo Bulgarorum gens christianizare coeperat, quando sancti hi, Cyrillus inquam et Methodius, multitudinem credentium videntes litteras excogitarunt, uti supra diximus, et scripturarum

in linguam bulgaricam versionem fecerunt, ut nati filii Dei divinum cibum haberent; sic scythico errore Bulgarorum gens liberata Christum cognovit, sero quidem et circa undecimam aut duodecimam vineam divinam ingressa vocantis gratia. Anno enim sexies millesimo trecentesimo septuagesimo septimo a mundi creatione (i. e. octingentesimo sexagesimo nono a Christo nato) huius gentis vocatio facta est. Non cessabat magnus Methodius omnem adhortationem ducibus administrare, quos ad vitam honestam dirigebat, quibusque ecclesiae non adulteratum dogma tradebat. Erant enim et tunc, qui id adulterarent et dimoverent terminos, quos patres nostri divinae ecclesiae posuerant, et multorum animae damno afficiebantur a Francis invecta corruptela; qui Filium genitum e Patre et Spiritum sanctum a Filio procedere contendebant, quorum ratiocinationes Sanctus partim e Domini verbis, partim e vocibus patrum evertit. Et multos capiebat in oboedientiam Christi. Tum etiam Sphentoplicum (*Σφεντόπλικον*, var. *Σφεντόπληκτον*), qui post Rasislavum imperabat Moravo, circumvenientes dolo, barbarum hominem et pulchri ignarum, totum sui dogmatis fecerunt. Et quo modo ille, mancipium voluptatum muliebrium, non illis potius tradat mentem suam, quam Methodio, omnis voluptatis amaritudinem, ut animis perniciosam, notanti? Quod enim Eunomius, quo Anomoeorum coepit haeresin, invenit, ut discipulos attraheret plures, idem etiam Francorum gens demens excogitavit, peccantibus nempe ad omnia indulgere. Ab his Sphentoplicus corruptus, omnia ei permittentibus, ad Methodii verba minime animum advertebat, imo ut erga inimicum se gerebat. Quid non dicebat hilare, quid non minabatur terribile Magnus duci? Tum Methodius principi praedixit suum finem post tres futurum dies, frequentium adhortationum hanc praedictionem confirmationem, uti ego iudico, faciens; si enim praedictio exitum nacta prophetam eum faciebat, cui futurorum praevisio spiritu data sit, manifestum erat, etiam dogma, quod docebat, spirituale et a Deo inspiratum esse. Convocatos discipulos ultimis verbis consolatur et confirmat et spiritum stipantibus eum angelis tradit, postquam quatuor et viginti annos episcopatum ornavit, in labore et aerumna non solum suam sed etiam aliorum salutem operatus: non enim sua spectabat, sed populi, ut salvaretur. Ostendit hoc etiam multitudo presbyterorum, quos moriens ducentos dioecesi suae ecclesiae reliquit. Horum vero primas tenebat Gorasdus, quem iam supra praecipuis Methodii discipulis adnumeravimus, qui ab ipso Sancto, finis sui conscio, Archiepiscopus Moravi renunciatus est. Sed non tulit audacissima haereticorum multitudo, Methodium habere post mortem vivum propugnatorem, venite, dicens,

Gorasdum opprimamus; si enim hunc vivere sineremus, revivisceret nobis Methodius. Hunc ergo ab episcopatu removent, et Vichnicum (*Βιχνῖκον*)[1]) quendam, haereseos mero inebriatum aliosque inebriantem in sedem episcopalem evehunt, aut potius sedem per hunc devehunt. Caput tollit haeresis, et in orthodoxam multitudinem Methodii discipulorum superbit: in fideles insurgit, cur, dicens, Methodii verbis mortuis adhaerere mavultis, quam ad viventem archiepiscopum accedere et confiteri e Patre Filium genitum, e Filium Spiritum procedere? Vichnici factio tumultuari et omnia miscere coepit, et parum abfuit, quin manus consererent cum orthodoxis, linguae fessae vim adiungentes sociam. Tandem ad ultimum venere refugium suum, ad sordidum Sphentoplicum, et calumniantur orthodoxos, ut novis rebus studentes. Sphentoplicus convocatis Methodianis, quid, inquit, hoc schisma apud vos agitatur, et quotidie hostiliter congredimini? Nonne omnes fratres estis? Hi vero, quasi ore usi Gorasdo et Clemente, oporteret de his, dicunt, multa facere verba, non enim de minimis periculum imminet, sed de dogmate ecclesiastico et de beata trinitate. Sancti simplici oratione illius interrogationi respondent. Princeps autem pauca intellexit dictorum, erat enim ad intelligendas res divinas stolidissimus, non solum quia educatus erat barbare, et, ut paucis dicam, brutorum more, sed etiam quia mens eius a spurca voluptate erat abrepta, uti supra dictum est. Tale igitur orthodoxis responsum dedit: Ego quidem magnae imperitiae mihi sum conscius et simplex sum quoad dogmatica: quid enim nisi illiteratus? Christianismum tamen mihi vindico et vindicabo. Cum igitur ambiguitates, quas vos excitatis, solvere non possim verbis, neque discernere ab orthodoxo mendacem magistrum, iudicabo vobis etiam de dogmate pronuncians uti de aliis rebus pronunciare consuevi: qui hic apparens primus iuraverit, se recte et orthodoxe credere, hunc circa res maiores fidei non errare iudicabo, huic etiam ecclesiam tradam. Franci igitur, promptissimi ad iusiurandum, neque finem sententiae principis expectantes iuraverunt et statuerunt cacodoxiam suam, insipidae sententiae finem imponentes consentaneum. Talibus iudicibus

---

[1]) Germanis Wiching, homo turbulentus et ambitiosus, ipsisque Bavariis invisus. Nam cum a. 894 Arnulpho se insinuasset pro Cancellario, isque eum creasset episcopum Passaviensem, a. 899 deiectus est ex illa sede a Salisburgensi episcopo. De eo chronicon Passaviense editum ab Adrian in Mittheilungen aus Handschriften und seltenen Drucken. Frankfurt a. M. 1846. 8. pag. 17. Wichingus 878: Der war ein weltgescheiter Herr, Das Evangelium den Mohren predigt er, Wird Bischof mehr durch Gewalt als Einhelligkeit. Corrige annum et pro Mohren pone Maehren. Miklosich.

haeresis de orthodoxia palmam tulit et omnem obtinuit potestatem diripiendi Christi veros servos et fidei custodes; si enim quis, inquit (Sphentoplicus), deprehensus fuerit non credens secundum Francorum doctrinam, illis tradatur tractandus pro lubitu. Quae oratio enarret, quae malitia nacta potestatem fecerit! Illi cogebant consentire pravo dogmati, hi patrum fidem praetendebant; illi omnia facere, hi omnia pati parati erant. Minime vero pauci erant, sed, ut antea diximus, ad ducentos numerabantur de altari; qui vero docendi habebant ordinem, ut Gorasdus ille, cuius saepe meminimus, quem e Moravo oriundum et utriusque linguae slovenicae et graecae peritissimum virtus Methodii ad sedem episcopalem evexit, idemque presbyter Clemens, vir facundissimus, et Laurentius et Naum et Angelarius: hos et alios praeclaros ferro vinctos in carceres condiderunt. Deus vero consolatus est Sanctos tremefaciens terram: contremuere etiam urbis illius incolae, qui cum appropinquassent carceri et viderent, quod factum erat circa Sanctos, qui catenis delapsis in omni libertate erant, citato cursu feruntur ad principem, quid, dicentes, quousque tandem lucem veritatis non aspiciemus? nonne intelligemus miraculum, quod factum est? At haereticorum lingua miraculum calumniari conatur. Postea iterum (non enim intelligebat demens princeps) catenae circumdabant Sanctos prioribus graviores. Tribus interiectis diebus iterum tertiae horae perficientibus orationem eadem accidunt, terra movetur cum sono de caelo, et catenae delabuntur, iterumque theomachi non indicatis principi, quae acciderant, iisdem afflictionibus Sanctos subiiciunt. Elapsis decem diebus tertium ab oriente ex alto athletae visi sunt, at haeretici eadem coecitate auxerunt Sanctorum vulnerum dolorem, extractosque e carcere cruciant. Haec omnia ignorabat princeps haereticis serviens, forte enim aberat; quodsi adfuisset, talia in confessores veritatis non fuissent patrata: quamquam enim Francis favebat et semiferus erat, tamen sanctorum virorum virtutem reverebatur, maxime Dei miraculo iterato. Post illas plagas neque cibum sinentes capere Sanctos militibus eos abducendos tradiderunt alium alio partium Istro adiacentium, decernentes caeli civium perpetuum exilium e civitate. Milites igitur, homines barbari, erant enim Nemitzi (*Νεμιτζοί*), iam natura sua immites, nunc vero etiam e mandato, educunt Sanctos e civitate, quos, cum ab urbe longe abessent, deseruere, ipsi in patriam revertentes. Christi vero confessores Bulgariam desiderabant, Bulgariam sibi requiem daturam sperabant, quam celato itinere petebant, omnium oculos vitare studentes et cibo vestibusque destituti: metu coacti se separarunt, et alius alio sunt dispersi, Deo ita disponente, ut Sancti plures partes

circulo evangelii complecterentur. Clemens cum Naum et Angelario viam ad Istrum ducentem ingreditur et in vicum quemdam deverturtur: hominem Dei amantem et hospitalem inveniunt, cui erat filius unigenitus et pulcher et aetate florens. Sanctis vero vix ingressis domum, en puer egreditur e vita; ille perpulcher et solus patris oculus, generis floridissimum germen. Quid pati putatis patrem? quid non dicere, tantum luctum misere perpessum hospitum pede domum intrante? Vincula poscebat et instrumenta, Sanctos putans praestigiatores esse. Hi vero ipsi non minus patre dolentes orationi se dederunt, et precati super puerum patri filium vivum reddiderunt. Tum iter ad Istrum ducens persequuntur multo cum honore deducti a viro, qui dignus habitus est miraculo, et postquam Belgradum (civitas est haec ad Istrum sitarum nobilissima) pervenerunt, Boritacano (*Βοριτακάνῳ*) tunc temporis eam custodienti apparuere, et omnia, quae sibi acciderant, scire cupienti narrarunt. Quae ubi ille audivit, iudicavit, suum esse, eos principi Bulgariae Borisi (cuius ille legatus erat) hospites mittere; norat enim, Borisen tales viros sitire. Cum igitur ad Borisen pervenissent, interrogati de rebus, omnia illi narrarunt, nihil omittentes. Quibus auditis princeps gratias egit Deo, tales viros Bulgariae benefactores mittenti, deditque proprias sacerdotibus vestes et habitationes illis assignari iussit, primis amicorum suorum destinatas. Cupide et libenter quotidie cum illis colloquebatur, ab illis historias veteres et vitas Sanctorum discens scripturasque ex illorum ore audiens. Sed et quotquot erant cum illo et generis fastu et divitiarum pondere aliis eminentiores, Sanctos frequentabant eosque obsidebant, singuli conantes illos exorare, ut apud se hospitarentur. Sanctis vero non videbatur expedire, se praebere domibus multorum, nisi principe permittente. Quare unus Bulgarorum Echatzes (*Ἐχάτζης*) nomine, *σαμψὴς* officio, ad principem accedens rogavit, ut in suam domum sibi liceret recipere cum venerabili Naum sanctissimum Clementem et ille statim adnuit. Sanctificatur etiam Tzaslavi (*Τζασθλάβῳ*) domus ingressu Angelarii. Sed non erat huius praesentia diu fruiturus Tzaslavus; postquam enim Angelarius apud eum per aliquod tempus vixit, in manus angelorum non insuaviter efflavit animam: Clemens vero et Naum apud Echatzem degebant. Tandem, non enim destitit Michaël, quem supra Borisen nominavimus, omne sanctis viris munus ad opus Dei praeparare, Deo hanc mentem illi suggerente, eximit Cutmitzivitzam (*Κουτμιτζιβίτζαν*) e Cotocio (*Κοτοκίου*), praeficitque illi Dovetam (*Δοβετᾶν*), solvens illum gubernatione, traditque Dovetae beatum Clementem vel potius Dovetam Clementi pro doctore Cutmitzivitzae

misso. Boris ipse tres domos Diaboleos ter beato Clementi assignavit magnificas e genere comitum, et ad Achrida etiam Glavenitzam (*Γλαβενίτζαν*) recreationis locos illi donavit; Clemens vero, ne falleret principis de se spem, per regiones, de quibus meminimus, gentibus Dei verbum praedicabat, in quavis dioecesi delectos habens non paucos: ad tria enim millia et quingentos numerabantur. Cum his plerumque fuit, nosque ipsos humiles et indignos familiariores aliis fecerat, et semper fuimus cum illo, omnia videntes, quae faciebat, quaeque dictis et factis docebat; nunquam illum vidimus otiosum, sed aut pueros docebat, aliis literarum monstrans characterem, aliis scripturarum sensum declarans, aliis ad scribendum manus formans, aut orationi se dabat, aut lectioni attendebat, aut libros scribebat. Aliquando duobus operibus eodem tempore dividebatur scribens simulque pueros docens. E discipulis suis lectores et hypodiaconos et diaconos ordinat. In dioeceses trecenos discipulos miserat, nihil principi pendentes. Haec Clemens per integros septem annos erat operatus, iamque erat illi octavus doctrinae annus ultimusque vitae Dei servo Michaëli Borisi sanctificato Bulgariae principi. Successit in principatu Vladimirus, qui post quartum regni annum e vivis excessit; haeres omnium factus est frater ejus Symeon, qui primus rex (*βασιλεύς*) Bulgariae est appellatus. Hunc Michaël genuit ad similitudinem suam, qui, quod pater imperfectum reliquerat, supplevit, augens divinam praedicationem et ecclesiis nusquam non aedificatis constituens orthodoxiam inconcussam. Cumque fama celebraret Clementem, Symeon rex ad se eum vocat, collocutusque cum eo vindemiat sanctificationem ex ipsa eius specie (erat enim Beatus aspectu ipsis adversariis venerabilis) et regnum suum beatum existimat tali beneficio a Deo accepto. Postea episcopum Drembitzae (*Δρεμβίτζας*) sive Velitzae (*Βελίτζας*) Sanctum proponit et ita Bulgaricae linguae primus episcopus Clemens constituitur. At Symeon Clementi aucto honore auxit etiam laborem. Cum enim reperisset, illius dioeceseos populum divini verbi et scripturarum expertem esse, non dedit somnum oculis suis, cibum et voluptatem faciens populi curam: exemplum enim magnum sibi proposuit Methodium, cuius vitam, ut nemo alius, norat, a puerili iam et tenera aetate eum secutus, omnia dicta factaque magistri cognoscens. Non ignorans populi pingue ingenium et ad intelligendas scripturas plane coriaceum et sacerdotes bulgaros multos difficulter intelligere graeca, quorum literis nonnisi ad lectionem exercebantur, non extante Bulgarorum lingua oratione panegyrica, haec, inquam, non ignorans moliebatur etiam circa haec, suaque solertia destruxit ignorantiae murum: sermo-

nes enim composuit in omnes dies festos simplices et perspicuos nihilque profundi habentes, et sic alter Paulus factus est Bulgaris. Ex his festis Christi et de Christo celebratis discere licet mysteria et sanctissimae Deiparae encomia miraculorumque narrationes, neque Baptistam invenies illaudatum, illiusque capitis miraculosas disces inventiones, et prophetarum et apostolorum occurres vitis, et martyrum certaminibus alae tibi addentur ad eum, qui eos ad se recepit per sanguinem. Desiderans etiam venerabilium patrum disciplinam invenies eam bulgarica lingua conscriptam a sapiente Clemente; feruntur enim haec omnia a studiosis servata, partim in plures Sanctos composita, partim ad immaculatam Dei matrem: ut simpliciter dicam, omnia ad ecclesiam pertinentia, quibusque memoriae sanctorum ornantur et animae compunguntur, Clemens nobis Bulgaris tradidit, et in monasterio reposuit, quod sibi aedificaverat Achride, superstite adhuc beatissimo Borise, nondum Velitzae episcopatu suscepto. Cum enim vidisset, hunc principem omnem sibi subditam Bulgariam septem catholicis templis cinxisse, voluit et ipse Achride proprium aedificare monasterium, cui etiam alteram ecclesiam addidit, quae postea archiepiscopatus sedes constituta est. Et sic Achride tres erant ecclesiae, una catholica, duae autem cathedrali minores, forma vero illa iucundiores; volebat enim ante omnia Bulgarorum circa res divinas incuriam expelli eosque aedificiorum pulchritudine attractos congregari. Cumque Bulgarorum regio silvestribus tantum arboribus esset consita, fructibusque mitibus careret, Clemens e Graecia omne genus sativarum arborum transtulit. Glorificavit etiam illum Deus gratia thaumaturga: revertenti enim Glavenitza Achridem paralytici duo obviam fiunt, quorum alter etiam lumine privabatur; Clemens oculos ad caelum tollens tangit paralyticorum corpora et statim ambo saliebant, uti cervi, coecoque illuxit sanitas: Jamque senectute curvatus et laboribus confectus episcopatu deprecaturus ad regem accessit, quamdiu, dicens, religiosissime Rex, duravit mihi corpus ad labores et curas ecclesiasticas, deserere ecclesiam Dei, quam ipse mihi tradidit, tuo imperio pro manu usus, damnandum videbatur; nunc vero videns senectutem mihi incumbentem, et laboribus vires consumptas, aliquem qui et corporis et animi viribus valeat, et iuniorem domui Domini praefice. Da mihi paucos hos dies, ut mecum colloquar et cum Deo; optima mihi ad haec domus monasterium. Rex novitate rei auditae perculsus, quid haec, pater, inquit, dicis? Quomodo sustineam te vivo alium in illo throno sedentem? Quomodo regnum meum tuis pontificalibus benedictionibus privem? Si te contristavi, per imprudentiam peccavi, tuque uti pater mihi ignosces.

Clerumne potes accusare inoboedientiae et durae cervicis? Flectitur senex precibus. At reversus in monasterium Deum invenit ad scopum suum concurrentem. Simul enim ac rediit, in morbum delapsus est, et praesciens mortem valedictorium (ἐξιτήριον) donum Bulgarorum ecclesiis donavit, parte, quae deerat Triodio, addita; quod enim a nova dominica usque ad pentecosten canitur, tunc absolvit. Statuit etiam de libris, quos composuerat, et de reliquis facultatibus, partem dimidiam episcopatui, dimidiam monasterio relinquens. Sic igitur cum vixisset, migravit ad Dominum, divinumque eius corpus monumento monasterii illatum est, quod ille propriis manibus paraverat ad latus dextrum vestibuli (προνάου) Julii mensis vigesimo septimo die, regnante Symeone Bulgariae rege, anno sexies millesimo quadringentesimo vigesimo quarto a creatione mundi, nongentesimo sexto decimo post Christum natum. Ante vero quam e vita decessit, quidam ex eius discipulis per somnum viderunt Cyrillum et Methodium venientes ad Sanctum vitaeque finem ei praedicentes. Eius pulvis ad hunc usque diem beneficia perpetrat omnem morbum sanans: testimonio sit aridas ille manus pedesque qui accedens ad templum sanitatem invenit. Quis ignorat, quot daemoniacis quotque alio malo affectis liberationem malorum sit largitus, sive accedentibus ad sepulcrum, sive nomen tantum eius invocantibus: quare omnis Bulgarorum aetas ineffabile in illo honorando studium ponit.

O sanctum et divinum caput, per te omnis Bulgariae regio Deum cognovit, ecclesias ipse hymnis et psalmodiis firmasti, festa lectionibus exhilarasti, per te monachi vitis patrum instituuntur ad ascesin, et sacerdotes per te canonice vivere docentur; etiam nunc respice hereditatem tuam, malam abige haeresin et serva a barbaricis incursionibus, maxime nunc cum scythicus gladius bulgarico sanguine inebriatus est.

*